

renaștere românească, integrare europeană

Mircea Ispir la Cupola

Un travaliu secret, astăzi cristalizat, din laboratorul unui alchimist al culorii, se dezvăluie în imagini ale clipei noastre efemere. Aventurile spiritului, ale inimii, compun cu voluptate dorința Celui care a creat Totul. Natura și elementele ei se supun cu iubire penelului, după multe sacrificii, contrar aparențelor. Realități și aparențe, succesiuni contaminate de spiritul locurilor de baștină, o veritabilă galaxie a eului capătă forme unice, misterioase. Nevăzuta sevă, nevăzuta respirație, ascunsă în spatele aparențelor acestei lumi terestre, într-un ochi de apă sau de femeie, în lunecarea mătășii sau în foșnetul frunzișului, nu este oare ceea ce artistul ar putea restitui Universului nostru ?

O bucurie tomnatică trece visătoare printre lucruri, fără să ne vadă... Cum am putea răpi clipa, simplă, suavă și cruda, transformată instantaneu în oglindă, dacă nu așa măiestru?... Artistul Mircea Ispir este un stăpîn delicat al văzduhului. Inteligent orchestrată, paleta slujește ochiului și sufletului, pentru a-și multiplica esențele, materia circulă între dens și diafan, folosind din plin sugestiile zborului. Secunda ajunsă acolo nu e hazard, ci un ritual magic, tot timpul primind amintirea fără să știe. Un teritoriu al amintirilor, cu prezențe în mod fatal supuse melancoliei și singurătății, pîndesc ca dintr-o veșnică geneză, dacă vreți, a elementelor primordiale. Arlechini și actori se risipesc în această tragedie a realității, care anunță

melancolia delicată a artistului. Umbrele lumii încercănate clătîndu-se în aer, în petalele florilor uscate continuă jocul fără nume. Misterul visului, ca promisiune a unei posibile metafore. Aici se află simburile secret al viziunii plastice. Casele uitate, vestind veacuri apuse; de fapt, iluzia, unica, oferă adăpost spiritului. Există oare altceva care să dureze mai mult? Această realitate hrănită și scormonită de interiorul artistului îi aparține din totdeauna. E aceeași Amintire ce vine din transparente, din umbre ce ne dor (de fiecare dată corolă a timpului) și își schimbă culoarea și locul.

Artistul ne provoacă dintotdeauna. Fericirea sau regretul recheamă imposibila realitate? Cine visează pe cine?

Artistul are aripile ce ne poartă în anotimpuri prin geamurile cerului dînd chip Paradisului sau Infernului. Inefabila frumusețe împrumută curcubeului, culoarea, poate floare ori cîntec. Artistul obține o realitate esențializată, misterioasă

— un sistem de repere ce se substituie planului interior al operei. Acest contact metaforic cu natura sa figurativă pătrunde în sînul materiei. Planuri de culoare suprapuse, ciudate, se încorporează într-un ritm care, deși vag, e un modus vivendi ascetic. Aceste spații sugerează debutul unei viitoare aventuri. Natura pictorului Mircea Ispir, oricît de stranie apare, trăiește prin ceea ce ascunde sau refuză.

Devenită prezență, scînteie a imposibilei secunde, natura e tema de meditație predilectă a artistului. Drama și neantul din noi (abandonate aleatorului) își includ răsplata. Această ipoteză o regăsim acum pregnant — cucerit chiar — în enigmatice spațiale ale picturii profesorului meu din tinerețe, colegului de astăzi, pictorul Mircea Ispir.

Un univers care are un nume, și mă întreb: oare noi nu aparținem în fond aceluiași abis?...
Traian MOCANU

LECTURA
DE
SALA

Deschiderea stagiunii

Teatrului Național „V. Alecsandri“

— Simbătă 3 octombrie, orele 19,00 —

„PESCĂRUȘUL“ de A.P. Cehov. Regia : Irina Popescu-Boieru. Scenografia : Rodica Arghir. Muzica : Gabriel Basarabescu. În distribuție : Violeta Popescu, Emil Coșeru, Doina Deleanu, Adi Caraulianu, Constantin Popa, Despina Marcu, Teofil Vălcu, Monica Bordeianu, Petru Ciubotaru, Ion Sapdaru ș.a.

Se pare că măcar în ceea ce privește glumele am început să ne revenim, hazul de necaz nu ne-a murit niciodată. Iată o glumă, care circula acum: la mare, un român, pescar amator, înzestrat cu niște scule rudimentare, prinde foarte repede o traistă de stavrizi, apoi se întinde pe nisip, să facă plajă. Un american, în trecere pe acolo, i-a observat îndeminarea și, contrariat, îl întreabă de ce a încetat să mai pescuiască. Omul nostru îi răspunde în silă că a prins suficient pește pentru hrana familiei, din ziua respectivă. Da, spune americanul, dar dacă ai continua să prinzi pește, surplusul l-ai vinde, și-ai putea cumpăra scule moderne, lansete, mulinete... Și? se miră pescarul. Cu ele vei prinde și mai mult pește, iar din vânzarea lui îți vei cumpăra o barcă, vei ieși în larg, unde bancurile de pești sînt mai numeroase. Și? mai întreabă plictisit pescarul nostru. Ajungi să-ți cumperi o șalupă, îi răspunde americanul, mai tirziu un vapor, vei avea angajați, vei câștiga milioane, apoi vei putea sta cu burta la soare și ai să dorești... Dar acum ce faci? îi întreabă pescarul și, bătîndu-și ușurel timpla cu virful degetelor, semn că celălalt nu-i în toate mințile, îl mai întreabă: De ce naiba trebuie atîta ocol pînă la poziția asta, a mea, cu burta la soare. Evident, în povestea asta, care mai poate fi spusă în multe feluri, românul apare neîntreprinzător, leneș, un ins care se mulțumește cu puțin sau de-a dreptul idiot. Oare așa sînt ei, oare așa s-a născut omul acesta, purtător de un astfel de nume — român? Nu cred. Sînt destule argumente, din toată istoria existenței lui — de obicei prea aspră — ca să ni-l arate tocmai opus acestor tare. Un singur exemplu: însăși dăinuirea lui, în marea de slavi și înconjurat mereu de tot felul de amenințări de la marile puteri ce au punctat istoria acestei părți de continent, ne arată calitățile românului. Sigur, în toate răsturnările prin care a trecut —

Urme pe zăpadă

Nu poți să nu crezi în poporul român

și n-a fost secol fără ele — nu știu cum, defectele reale sau închipuie i-au fost în scrisse în dreptul numelui său. Nu, românii nu au mai multe defecte decît alte neamuri. Cei care i-au zugrăvit urit n-au fost întotdeauna străinii, ci doar indivizii din neamul lor, aceștia au fost primii ce i-au vorbit de rău, punîndu-le în cîrcă toate relele.

Ei, românii, trec în clipa de față printr-o astfel de răsturnare, poate una dintre cele mai mari. Bunele lor calități native nu s-au stins, sînt doar demolate, iar neliniștile, dezorientarea îi fac să apară neputincioși, leneși și idioți. Să nu uităm deceniile — ultimele — prin care ei au trecut. Nu trebuie neglijat nici faptul că rareori au avut conducători pe măsura lor. Sufărînța și sărăcia i-au copleșit de cele mai multe ori, pe ei, oameni ai unei țări bogate. Nefericita experiență comunistă, care le-a fost impusă, i-a adus pe pragul disperării. O disperare care dăinuie peste ei și acum, după ce odioasa dictatură s-a prăbușit. Pentru că ei simt că alte experiențe se pun la cale cu viața lor. Comunismul a fost un coșmar, un sistem al închisorilor, al fricii, al teroarei, al sărăcirii, dar nici capitalismul

sălbatic — în care se pare că ne-am cantona — nu-i o fericire. Nu cred că ne este indiferent dacă vom trăi într-un capitalism ca în Franța, Germania, sau ne vom chinui în unul ca cel din cine știe ce țară africană. Țara asta este bogată și oamenii ei destul de inteligenți. De aceea nu există nici un motiv să fim aduși — economic — la zero, ca apoi, să stăm drepti înaintea nu știu căror străini. Se pare că guvernele conduse de Petre Roman tocmai acest lucru au intenționat. Semnele sînt evidente, privatizarea de pînă acum a unor fabrici aduce a jaf enorm. Un moș Ion Roată ar putea întreba: bine, domnule, unde sînt miliardele de dolari aflate în visteria țării la prăbușirea dictaturii, unde e aurul din bănci, de ce ați pus pe butuc aproape toată industria țării — care nu era deloc o bagatelă? Și cite întrebări ar mai putea pune bătrînul din povestea cunoscută. De pildă, ar mai putea întreba și asta: cum, domnilor, vă mai și puteți lăuda, că ați vrut binele țării, cînd ați jefuit-o? Ce obraz aveți, de mai publicați și cărți, ca aceasta „Echipa de sacrificiu”, pe care, nici mai mult nici mai puțin, o numiți bestseller-ul anului? Al minciunii, da, al celei mai oribile demagogii. Echipa respectivă, în frunte cu Petre Roman (un ins pe cît de orgolios, pe atît de găunos), a fost una a jafului.

Românii au fost nu o dată jefuiți, umiliți de inși orgolioși, care și-au închipuie că au de-a face cu o turmă. Au îndurat cît au îndurat, apoi s-au scuturat de ei. Nu le este pe plac românii nici acei conducători predispuși spre violență. Dacă vor încerca, ei nu vor repeta decît gesturile unui Ceaușescu, și, mai repede sau mai tirziu, vor avea aceeași soartă, ca a dictatorului. Pentru români, clipa de față este aceea a unui imperativ hotărîtor: să-și întoarcă privirea de la trecut spre viitor. Altfel, vom avea tot echipe de guvernare de doi bani, puse pe căpătuală, și tot mizerie morală și materială.

Corneliu STEFANACHE

Civilizația ochiului

Arhitectură fără cultură

Caracteristic Iașului este că nu monumentele îi făceau farmecul, ci întregul, modul cum acestea se brodau în țesătura țîrgului și a peisajului. Întregul intruchipa „dulcele țîrg”, nu un număr de monumente disparate, fie el mare, cum apare astăzi ochiului. Numai-decît trebuie remarcat că acest întreg s-a născut „întimplător”, fără schițe de sistematizare și planuri cincinale și a fost pierdut în mod planificat atunci cînd specialiștilor de la planșete li s-a comandat să se gîndească în primul rînd „la om”. Paradox ?!

„Dulcele țîrg” a putut apare intrucît arhitectura a fost expresia valorică a unui spațiu cultural vizualizat în forme și spații de arhitectură. Într-un mediu eminent creștin și românesc, în care funcțiunile fundamentale erau casele pentru oameni și casele pentru Dumnezeu, faptul s-a petrecut de la sine, organic.

Evident, explozia urbanistică a transformat Iașul în profunzime. Dar dacă „dulcele țîrg” nu mai putea fi păstrat ca atare, respectul pentru valorile naționale de substanță ar fi trebuit să impună păstrarea lui ca idee plastică formatoare, ca regula de compoziție vizuală, ca orizont cultural cu forță de impact pentru orice s-ar fi construit nou în oraș. S-ar fi ajuns astfel la potențarea în nou a întregului existent și nu la fărîmarea lui. Din nefericire poziția unei oarbe „reconstrucții”, în baza unor idei tehnice necenzurate cultural: sistematizare modernă, asanare, raționalizare economică, prefabricate, viteză, toate atîrnînd de ambiția stupidă de a „construi” istoriei un nou punct de plecare. Dacă această ambiție ar fi pus în loc o operă de urbanism și arhitectură, să ne gîndim bunăoară la exemplul Parisului, părerile de rău s-ar fi împușinat cu timpul. Ea nu a reușit decît să-și încarneze goliciunea spirituală de care a fost minată.

Nedoritul exemplu al acestor idei îl constituie ceea ce se numește noul centru civic, în care noul și vechiul stau față în față în raporturi întîmplătoare. Pe de o parte monumente a căror valoare nu stă atît în arhitectura lor cît, mai ales, în calitatea de semne culturale: biserica Sf. Nicolae, mărturisire a demnității și eroismului prin credință, Casa Dosoftei care prin modestie și prestanță a prins în zidurile ei chipul sufletesc al cărturarului adevărat, Palatul Culturii simbol al orașului prin aderență deplină la spiritul lui. Aceste monumente nu mai fac parte dintr-un întreg, ci viețuiesc într-un spațiu inform, fără conținut, adică lipsit de idei. De cealaltă parte, o serie întreagă de arhitecturi ale căror importante funcțiuni — Prefectura, Procuratura, teatrul „Luceafărul”, hoteluri, magazinul universal „Moldova”, numeroase alte spații comerciale și multe locuințe — au determinat mutarea centrului de greutate al orașului și apariția noului centru civic. Este suficientă o singură ochire ca să-ți dai seama că în compunerea lor urbanistică aceste arhitecturi au la bază două reguli: întîmplarea și indiferența. Nici o clipă nu pare să fi trăit în gîndul celor ce le-au conceput ideea întregului „a unei compoziții urbane prin care toate aceste case, vechi și noi, cu diferite funcțiuni, să fie puse reciproc în valoare în spații armonioase specifice Iașului, istoriei lui.

Concluzia? Nu se poate spune că noul centru civic nu este expresia viciului de esență al societății comuniste: disprețul față de cultură, istorie, față de valorile neamului.

Ionel OANCEA

Eveniment

„Critic și doctrinal la Immanuel Kant”

— Iași, 19—21 septembrie 1992 —

De curînd, în organizarea Facultății de Filosofie din Iași și a Societății „Kant” din România, au avut loc la Iași lucrările celui de-al treilea Simpozion Internațional Kant desfășurat în România, primul de acest gen organizat la Iași. Referindu-se la acest important moment în viața universitară ieșeană, dl. prof. dr. Teodor Dima, decanul Facultății de Filosofie din Iași, spunea în deschiderea lucrărilor, „a sosit momentul să readucem pe marele gînditor la Iași, într-o facultate unde Immanuel Kant a fost unul dintre cei mai studiați și mai interpretați gînditori și aceasta intrucît numeroși intelectuali ieșeni din secolul al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea au studiat în Germania și, începînd cu Titu Maiorescu, au considerat că își pot întemeia prelegerile de filosofie pe gîndirea lui Kant”. În acest context a fost relevată remarcabila contribuție a profesorilor Ion Petrovici și Petre Botezatu. Celor care poate s-ar întreba de ce se mai acordă atenție deosebită studiilor kantiene, le-a răspuns admirabil dl. prof. dr. Mircea Flonta, președintele Societății „Kant” din România, sintetizînd trei trăsături fundamentale ale gîndirii kantiene: Kant a conceput filosofia ca sistem bazat pe rigoarea construcției, pe rigoarea argumentării filosofice; Kant a privit omul ca ființă armonioasă: Kant a vorbit oamenilor întotdeauna ca filosof, a exprimat aspirațiile spre universal, vorbind deopotrivă în calitate de german și de cetățean al lumii.

Lucrările simpozionului care se regăsesc în volumul *Critic and Doctrinal Kant*, coordonat de d-na Rodica Croitoru, au căutat să surprindă patru mari teme: atitudinea critică la Kant; paradigma cognitivă kantiană; problematica critică versus problematica doctrinală; subiectul metafizic și transcendențial. Intrucît bogăția tematică a lucrărilor este greu de rezumat, vom indica cîteva contribuții: „Kant and Wittgenstein: Philosophy as Critical Enterprise” (Adrian-Paul Iliescu), „Zwei Erkenntnisbegriffe” (Mircea Flonta), „Analytical and Synthetical” (M. Dumitrescu), „On the Synthetic A Priori” (Stefan Celmare), „Kant and the Cognitive Paradigm” (G.G. Costandache), „Kant and Cognitive Science” (Mihai

Ganea) „Critic and Doctrinal in Kant's Ethics” (Rodica Croitoru), „Discours pour la constitution républicaine” (C. Bocancea).

Deși în ansamblu s-a apreciat nivelul teoretic ridicat al comunicărilor și discuțiilor (o notă aparte conferînd-o prezența studenților din București) ceea ce nu poate decît să-i bucore pe organizatori și sponsori (printre ei, Editura „AGORA” din Iași care a oferit fiecărui participant cîte un volum din Immanuel Kant „Tratat de pedagogie” și „Religia în limitele rațiunii”, reeditate într-un volum) rămîne un semn de întrebare legat de absența unor filosofi ieșeni toți foști elevi ai lui Petru Botezatu. Cu siguranță, imbolduri mai pămîntene, cu totul străine spiritului filosofic, i-au îndemnat spre un teritoriu al efemerului... Pentru cei interesați menționăm că al patrulea Simpozion Internațional Kant va avea loc în 1993 și va avea ca temă „Filosofie și Religie la Kant”, alegerea datorîndu-se împlinirii a 200 de ani de la apariția lucrării „Religia în limitele rațiunii” (1793).

Bogdan M. MANDACHE

Mircea ISPIR: „Hollander”

Nota redacției: Toate punctele de vedere exprimate în revistă aparțin, în exclusivitate, autorilor.

Cuvînte incrușate

Visul unei nopți de toamnă

Încă nu m-am hotărît dacă să cred sau nu în vise. Mai aștept o confirmare.

În '89 „m-am visat” de mai multe ori cu... Ceaușeștii. Am vestit visele, la vremea respectivă, familiei, amicilor, unor colegi. Din păcate, nu le-am consemnat nicăieri, așa încît am uitat unele detalii. În aceste vise tematice „se făcea” că eram invitat la mese sau la recepții oficiale, desfășurate în săli uriașe, luminate feeric, sau în grădini de vară, desenate savant, cu arbori ornamentali și tîntini arteziene, cu lungi alei la capătul cărora întrezăream mesele încărcate cu cele mai alese mincăruri și pe... Odiosul și Sinistra făcîndu-mă semne de bun venit. Uneori, pe acest drum „de vis” eram condus chiar de Sinistra, care mi se arăta deosebit de binevoitoare. Citeodată, ajungeam să mă înfrupt din toate acele bunătăți, alături, pe parcursul a cîtorva metri sau secunde, se întîmpla ceva (ca-n vise!), și mă trezeam, cu penibilă senzație a unui act (gastronomic!) ratat. Reflex nocturn al obsesiei cotidiene de a găsi ceva „de-ale gurii”, visul convergea umilînța zilnică în extaz, iar trezirea nu însemna decît o reluare a calvarului. Acest marasm nocturn era intruchiparea derizorie a revoltei mele neputincioase împotriva celor care ne raționalizau atît cuvintele cît și hrana cea de toate zilele.

Visele erau, poate, și un avertisment că ceva are să se întîmple, dar pe atunci nu realizam că sînt un „visător” cu șansa de a fi confirmat. Totuși, cînd a început Timișoara, i-am spus unui prieten că Ceaușescu nu apucă Anul Nou, ceea ce însă, de-acum era o previziune la îndemina oricărui observator cit de cit atent la mișcările tectonice din lumea comunistă.

...În noaptea de vineri l-am visat, în premieră, pe... Ion Iliescu. A fost un vis în doi timpi (și trei mișcări). Mai întîi „se făcea” că d-l Iliescu a avut un accident, iar eu mă îndreptam spre presupusul loc al accidentului, rugîndu-mă (în gîndul visului) să nu fi pătîit nimic grav. Eram deosebit de îngrijorat de soarta lui... Apoi, l-am văzut într-o mașină, care, de la distanță, părea de formula I, însă cînd s-a apropiat — în mare viteză — am constatat (contrariat) că d-l Iliescu pilota o mașină carting, pentru copii... l-am făcut semne de disperare să oprească, dar el m-a ocolit, ieșind din raza privirii mele, a intrat într-o curte, despre ale cărei porți știam că sînt închise. S-a auzit un zgomot infernal, după care... tăcere. M-am dus la locul „noului” accident, cu spaime (în mine) că s-a împlinit ceva groaznic. D-l Iliescu tocmai „se aduna” dintre resturile mașinutei zdrobite. Avea o rană superficială la timplă și un bandaj la gît (sau poate era gulerul unui pulover alb). Bucuros că a scăpat aproape nevătămat, m-am repezit la el, să-l cert pentru acea imprudență care îi putea fi fatală. „De ce ați intrat aici? N-ați știut că porțile sînt închise?” — îi reproșam. D-l Iliescu mi-a răspuns, cu acel zîmbet al lui, care l-a făcut celebru: „Aceste porți nu sînt închise. Sînt batante !”

Batante, deci.

Nu-i așa că sînt un visător, științifico-fantastic ?!

Nicolae TURTUREANU

interviul „Cronicii”

de la fenomenologia clasică la fenomenalitatea originală

— Bogdan Mihai Mandache: Stimată Doamnă, Profesor, vă rugăm mai întâi să refacăți principalele momente ale itinerariului dumneavoastră filosofic.

Michel Henry: Formațiunea mea filosofică a fost tributară filosofiei care se predă în licee și clasele preparatorii la Paris în preajma ultimului război mondial. Este vorba de modul francez de receptare, între 1870 și 1940, a gândirii kantiene de către o serie de filosofi cum ar fi Alain, Nabert, Boutroux,

Lagneau, Lachize-Rey. În ciuda caracterului remarcabil al analizelor lor, am înțeles încă de atunci că voi fi într-un permanent dezacord cu ele. Din punctul meu de vedere, această gândire — adesea idealistă — lăsa să-i scape concretul, viața mea reală.

Epoca războiului a fost marcată de iruperea la Paris, prin intermediul lui J. Hyppolite, Kojève, J.-P. Sartre, a filosofiei hegeliene și mai ales a fenomenologiei germane. Fenomenologia a exercitat asupra mea o mare atracție, așa putea spune că aceasta a fost momentul în care am devenit fenomenolog. Și totuși, studiind-o cu pasiune, simțeam o neliniște, o insatisfacție asemănătoare cu cea pe care am resimțit-o în prezența filosofiei clasice: esențialul scăpa. Acum, așa fi în măsură a sesiza fenomenologic și într-o manieră riguroasă acest esențial și de a înțelege de ce el lipsește din gândirea clasică dar și din fenomenologia contemporană. Din acest moment, am înțeles că, după Antichitatea greacă, filosofia a presupus întotdeauna o anumită concepție asupra fenomenalității, cea care trimite fenomenul la un orizont de vizibilitate în care el apare îndepărtat de noi. În gândirea modernă putem repera acest concept al fenomenalității văzut fie ca „subiect” sau „conștiință”, ca reprezentare, adică asemenea unui act de „a pune înainte”, această filosofie a reprezentării aflându-și punctul culminant la Kant. Or, fenomenologia presupune de fapt însuși conceptul de fenomen. Intenționalitatea lui Husserl, dar de asemenea „A fi în lume” a lui Heidegger în momentul elaborării lucrării Sein und Zeit, mai târziu „adevărul exterior al Ființei”, nu sînt decât diverse moduri de a interpreta posibilitatea lucrurilor de a ni se arăta ca venite într-un „exterior” primitiv care este „lumea” înțelesă ca acest orizont de vizibilitate despre care am vorbit. Această venire „în exterior” fondează „obiectivitatea” obiectului și în final orice cunoaștere, inclusiv științifică.

— Preocupările dvs. au mers însă în direcția studierii corporeității, afectivității, a aspectelor esențiale ale vieții...
— Pentru că, am afirmat-o deja, ceea ce sînt eu însumi, viața mea, rămîn străine acestui orizont de vizibilitate a lumii. Viața mea, originalitatea ei nu este niciodată un obiect. Esența sa constă în mod sigur în faptul de a se simți imediat ea însăși, fără distanță, într-o „auto-afecțiune” în sensul original. Aceasta vrea să însemne că viața nu este afectată mai întâi de alt lucru, de obiecte sau de orizontul unei lumi. Ea este afectată de sine, conținutul afectării sale este ea însăși și numai în acest mod ea poate fi trăire autentică. Trăire, adică a se simți ea însăși și nimic altceva. Fenomenalitatea acestei pure probe a sinei este o afectivitate originală, un „pathos” pur inseparabil de „sine”. Impovărată de sine pentru totdeauna, condamnată să se suporte, să suferă fără a putea rupe legământul care o leagă de ea însăși, viața este de asemenea cea care accede la sine în această „suferință”, ea este totodată

bucurie. Neîncetata oscilație de la suferință la bucurie este o trăsătură care se regăsește traversînd întreaga sa istorie, care este mai întâi o istorie pulsionată și patetică.

Itinerariul meu filosofic se rezumă deci la un traseu ce străbate fenomenologia care a ajuns să respingă presuposițiile fenomenologiei clasice, husserliene și heideggeriene — presuposiții care constau într-o concepție instituțională, „mondenă” a fenomenalității — pentru a descoperi o fenomenalitate mai originală, cea a vieții în înălțuirea nevăzută a pulsionilor sale și a pathosului său.

totalitatea dominată de un principiu unificator

— Putem considera opera dvs. ca un întreg, ca un tot unitar sau, dimpotrivă, ea cuprinde transformări sau chiar rupturi?

— Consider opera mea ca o totalitate dominată de un prin-

tăți vii, patetice, inextatice, problemelor corpului, înțeles ca un „corp viu”, eram determinat să-l interpretez ca pe un corp subiectiv. Această interpretare diferă cu toate acestea de cea a lui Merleau-Ponty pentru care subiectivitatea corpului înseamnă a spune că el este intențional, că se aruncă în lume, că se „ridică” constant împotriva ei. Or, dacă este foarte important de a încredința puterilor corpului — și nu judecării — capacitatea de a ne deschide către lume, problema esențială este de a ști cum puterile corpului se relevă lor înseși. Această originală revelație a corpului către el însuși este cu siguranță viața. Este deci un Arhi-corp, o corporeitate patetică în care corpul se pune la încercare el însuși, în calitate de corp viu, înainte de a se raporta la lume; fără această corporeitate patetică nici un raport cu lumea nu ar fi posibil.

— Această concepție filosofică generală ați aplicat-o unor domenii particulare fapt care vă adus la adăncirea unor concepte inițiale?

— Da. Am aplicat această fenomenologie a vieții în opera lui Marx putînd astfel să propun o interpretare integrală nouă a acestui mare gânditor și totodată detașînd-o de ideologia care a desfigurat gândirea lui Marx (cf. Marx, éd. Gallimard).

MICHEL HENRY

Marxismul ideologic este răspunzător de devierile politice totalitare comuniste

Michel Henry (n. 1922 la Haiphong, Vietnam) a urmat cursurile superioare la universitățile din Lille și Paris; după terminarea războiului (a fost voluntar în Forțele Franceze de Rezistență) a efectuat stagii prelungite de cercetare la Centre National de la Recherche Scientifique din Paris. După 1960 a fost profesor titular la Universitatea Montpellier III, actualmente fiind profesor onorific al acestei universități.

Ca filosof, Michel Henry s-a consacrat studierii problemei vieții sub aspectele sale esențiale: corporeitate, afectivitate, forță. Această preocupare l-a determinat să se intereseze, dincolo de problemele metafizice în care este specialist, deopotrivă, de la estetica actuală pînă la creația literară. L'essence de la manifestation (2 vol., P.U.F. 1963), și Philosophie et phénoménologie du corps (P.U.F., 1965) definesc o subiectivitate concretă, profundă, dintr-o perspectivă care depășește punctul de plecare istoric al fenomenologiei către cele mai originale moduri ale experienței: producția și munca, teme ale căror analize se desăvîrșesc în lucrarea Marx. I: Une philosophie de la réalité; II:

Un principiu unificator care constă în această concepție a fenomenalității specifice și fundamentale vieții.

— Totuși cum explicați diversitatea preocupărilor, interesele dvs: filosofie (fenomenologie, marxism), analiză politică, psihanaliză, literatură, pictură, într-un secol dominat de hiper-specializare?

— Paradoxal, dar în fond ușor de înțeles, diversitatea preocupărilor și cercetărilor mele rezultă din acest principiu unificator despre care tocmai am vorbit. Este vorba efectiv de a pune în aplicare această concepție a unei fenomenalități originale diferită de cea a conștiinței clasice sau a intenționalității fenomenologice, aplicînd-o diferitelor domenii ale preocupărilor mele, ceea ce m-a determinat să modific complet concepția despre „fenomene” în aceste domenii diferite. De exemplu, aplicînd concepția mea a unei subiectivi-

La fel, am aplicat această fenomenologie a vieții problemei inconștientului înțeles ca un putut prezenta o nouă înțelegere a psihanalizei și a operei lui Freud (cf. Généalogie de la psychanalyse, P.U.F.). Aceeași metodă am aplicat-o problemelor artei, în-deosebi picturii, și am putut arăta sensul decisiv al tezelor lui Kandinsky asupra picturii abstracte (cf. Voir l'invisible, éd. F. Bourin). Atribuînd picturii, artă vizuală prin excelență, misiunea — la o primă vedere stupefiantă — de a picta „invizibilul” nu este posibil, în primul rînd, decît dacă acest invizibil există, decît dacă putem plasa la originea actului creator o fenomenalitate alta decît cea a lumii: cea a vieții; în al doilea rînd, un astfel de proiect nu este realizabil decît dacă înseși mijloacele picturii, formele și culorile se vor cufunda ele însele în această viață invizibilă, — și aceasta pînă cu orice

formă este o forță în mine, și orice culoare — o impresie, ea însăși interioară, radical subiectivă. Compoziția unui tablou abstract, dar poate a ori-cărei mari picturi, se fondează exclusiv pe forțele și impresiile care corespund formelor și culorilor care sînt dispuse în tablou în virtutea unui dinamism emoțional pe care-l exprimă și nu pentru semnificația lor obiectivă. Am putut deci „măsura” în fiecare din aceste principale domenii pe care le-am explorat fecunditatea presuposițiilor fenomenologice pe care le-am sesizat în viață. Hiperspecializarea nu se opune unității unei filosofii comprehensive dacă aceasta dispune de un principiu de inteligibilitate omni-prezent și astfel decelabil în inima oricărei activități umane esențiale.

Așa spune că astăzi numai o fenomenologie capabilă de a reveni la această esență a vieții și dispunînd astfel de un principiu de explicare „radical”, este în măsură să surmonteze criza unei culturi fărîmițate în multiple specializări, ignorîndu-se unele pe altele și nepermițînd omului să dea vieții sale o semnificație unitară; cea care este singura susceptibilă să confere o semnificație a multiplelor sale manifestări este însăși viața. În ceea ce din urmă, viața este singura care poate să se înțeleagă pe sine, și, mai mult încă, să

în fond, aceasta se datorează faptului că tot ce gîndesc se situează la antipodii acestei actualități. Ceea ce caracterizează gândirea franceză astăzi este prăbușirea ideologiilor care au ocupat scena timp de trei decenii: marxismul, structuralismul sub toate formele sale, lacanianismul, primatul științelor umane, ca de exemplu, lingvistica, fiecare dintre acestea pretinzînd să se substituie filosofiei.

— După numeroasele „mode” care au marcat ultimele decenii, care considerați că este semnul filosofic al timpului nostru?

— După declinul sau dispariția tuturor acestor mode, semnul filosofic al timpului nostru pare a fi reluarea interesului pentru o filosofie adevărată. Această revenire este marcată în special de ceea ce se numește la Paris „reîntoarcerea la Husserl”, prin care nu trebuie să înțelegem numai fenomenologia sa, ci și intenția numeroșilor cercetători debarasați de „terorismul” ideologiilor, de a reveni printr-o reflecție profundă la problemele fundamentale, de a relua deopotrivă studiul istoriei filosofiei respingînd orice viziune reductivă cum ar fi cea a marxismului, a psihanalizei, a lingvisticii.

Marxismul este mort pretutindeni

— Sinteți unul dintre cei mai avizați comentatori ai lui Marx. În fostele țări comuniste „spațiul” marxismului a fost ocupat de „teoria” revoluționară a lui Lenin, ca și de numeroase „contribuții” creatoare. Prăbușirea comunismului a antrenat și doctrina marxistă. Marxismul este mort? Ce viitor rezervați marxismului?

— Marxismul este mort în Franța ca de altfel pretutindeni. Dar ceea ce nu este mort — și sînt, așa putea spune, unul din artizanii acestei teze — este Marx. Marx este Aristotel al timpurilor moderne, singurul gânditor a cărui privire de vultur scrutază întreaga diversitate socială pentru a accede la principiul care o explică cu adevărat. Acest principiu este viața neobosit studiată de Marx, în întreaga sa operă economică, nu numai în Ideologia germană, și considerată ca „subiectivă” și „individuală”. Prin această viață subiectivă și individuală el definește realitatea, totodată plasînd această viață la temelia istoriei și a societății. Marx își desfășoară întreaga „critică a economiei politice” căreia îi consacră întreaga activitate după 1846 tocmai pornind de la subiectivitatea vieții, de la statutul fenomenologic propriu acestei vieți.

Voi relua pe scurt articulațiile decisive ale acestei critici. Raportul primitiv al omului cu universul este un raport practic, este o activitate prin care viața transformă universul pentru a-l adecva necesităților sale. Viața este repetiția neîncetată a necesității și a muncii pentru a o satisface, și aceasta determină a priori fizionomia oricărei societăți ca societate de producție și de consum. Foarte repede, oamenii caută să schimbe bunurile produse prin activitatea lor; schimbul acestor bunuri fiind în realitate cel al muncilor care le-au produs, ar trebui măsurată munca. Aici fenomenologia vieții este decisivă pentru a înțelege analiza lui Marx: munca reală, vie, fiind subiectivă și individuală nu este posibil de a o măsura cantitativ și nici de a o aprecia calitativ. Iată pentru ce economia construieste echivalente obiective ideale ale acestei munci subiective, echivalente care sînt munca „abstractă”, socială, de care vorbesc economiștii, valoarea de schimb, banul, capitalul, plus-valoarea. Economia este ansamblul echivalentelor obiective ideale abstracte substituite vieții pentru a o cuantifica și calcula. Ca urmare, aceste echivalente sînt inadecvate în principiu, iar fluctuația lor nu poate fi înțeleasă decît plecînd de la viața reală. Legile vieții,

Prezentare și interviu Bogdan Mihai MANDACHE

(continuare în pag. 13)

Elita universitară ieșeană în anii

(partea a II-a)

Evoluția învățământului superior ieșean de după 1945 este dominată de obsesia paroxistică a îndepărtării elementelor „reacționare”, „retrograde” și a restructurării învățământului superior în lumina materialismului dialectic și istoric. Acest fel se putea atinge numai cu sprijinul unui corp profesoral supus, cu o conducere a Universității devotată pînă la lichelim, și cu o masă a studenților aservită total. S-a uzat în acest sens de toate metodele specifice unui regim totalitarist-stalinist: șantaj, corupere, licențieri abuzive, arestări, represii, intermedieri și toate celelalte.

Nu ne propunem aici să tragem concluzii generale asupra întregii perioade de după anul 1945 ci doar să punctăm cîteva elemente care probează cele arătate mai sus. Dacă problematica epurării cadrelor universitare este ceva mai bine cunoscută, un sondaj în problema studențească nu s-a încercat niciodată. Lăsîndu-se falsă impresie că studenții nu au pus niciodată probleme regimului comunist, conducerii Universității care reprezenta instrumentul principal în indoctrinarea și punerea în aplicare a represiiunilor la Iași. Chiar din toamna anului 1947 guvernul comunist a luat primele măsuri organizatorice în vederea reorientării generale a învățămîntului superior în direcția formării de cadre „bine pregătite din punct de vedere ideologic și politic și devotate cauzei construirii socialismului”. S-a reușit sau nu s-a reușit acest lucru, este prematur să tragem o concluzie! Cert este faptul că regimul comunist a fost permanent suspicios și nemulțumit de slaba receptivitate a studenților față de noua ideologie și politică cu care erau asiduu indoctrinați. Mult mai important decît pregătirea profesională era cea ideologică și politică. S-a sperat ca obediința unor cadre didactice și compromisul intelectual la care totuși nimeni nu-i obligase, să se transmită studenților care, în definitiv, nu aflau în profesorii lor un real suport, moral și doar a cel „balast” de după război.

Profesorul Jean Livescu nu a constituit un caz izolat, el fiind doar unul dintre acei profesori ieșeni care și-au sacrificat datoria de onoare, aceea de dascăl, în favoarea dezonorantei datorii politice. Printre cei care poartă pe umeri responsabilitatea abuzurilor petrecute la Universitatea ieșeană între anii 1950—1960 se numără și profesorii D. Tudor, decan al Facultății de Istorie, Ion Creangă, decan al Facultății de Matematică și Fizică, V. Negru, decan al Facultății de Științe Juridice, Gavril Istrate, decan al Facultății de Filologie, Eugen Papafili, decan al Facultății de Chimie, Teofil Vescan, prorector, Elena Jeanrenaud, decan al Facultății

de Științe Naturale, Pierre Jeanrenaud, decan al Facultății de Geologie-Geografie. I. Șandru, decan al Școlii Superioare Pedagogice. Acest grup de profesori s-a făcut vinovat în anul 1952 de complicitate la eliminarea abuzivă din Universitate a unor prestigioase cadre universitare, după un scenariu pus la punct, după toate aparențele, în cabinetele guvernamentale comuniste de la București sau Iași. Între aceștia se remarcă, printr-un ciudat voluntariat entuziast, în postură mai degrabă de acuzator public, prof. Gavril Istrate.

Procese verbale ale ședințelor din mai 1952 ale Consiliului de Instituție Superior îl indică pe prof. Gavril Istrate drept principalul autor în epurarea profesorilor Gh. Ivănescu și V. Harea. În ședința din 28 mai 1952, după o scurtă intervenție a rectorului Jean Livescu care a expus motivele îndepărtării din Universitate a lui Gh. Ivănescu, a mai luat cuvîntul doar prof. Gavril Istrate, care a adus o serie întregă de acuzații la adresa lui Gh. Ivănescu: atitudine naționalistă — articole elogioase la adresa lui Corneliu Codreanu, A. C. Cuza, Mussolini, Hitler, în „Cetatea Moldovei”; atitudine antisovietică — „...a denigrat tratatul de logică al lui Vinogradov, afirmînd că Goblot e superior...”; megalomanie; nereceptivitate la înșelările lui Stalin privitoare la știința limbii; neparticipare la alegerile parlamentare organizate de comunisti în anii 1945 și 1949 sau la sărbătoarea comunistă de 1 mai; activitate slabă la Institutul Academiei, filiala Iași etc.

„Ce l-a putut determina, în acele momente pe un om blind și harnic, cu dragoste față de carte, ca Gavril Istrate, să procedeze așa?” se întrebă Carmen Gabriela Pamfil în articolul său **Complexitatea adevărului și destinul unei personalități** publicat în „Curierul de Iași” nr. 15 din 17-23 iunie 1990, într-o vădită încercare de a-i găsi circumstanțe atenuante profesorului epurator. Nici istoria, nici vremurile nu s-au folosit de epuratorii generației 1952 ci fiecare dintre aceștia s-a întrecut într-un anumit fel de zel, pe placul lichelimelor comuniste, în a alunga de la catedră pe cei mai valorosi profesori ieșeni. Și aceasta din mai multe motive. După anul 1952, ședințele dedicate propunerilor de epurări au o notă distinctă — sînt ultra-secrete — în afara participanților nimeni nu putea fi informat cu privire la cele discutate. Caracterul secret al ședințelor i-a determinat pe membrii Consiliului de Instituție Superior să procedeze în maniera incredibilă pe care o trădează procesele verbale. Profesorul Gavril Istrate nu a ridicat doar o mină aprobatoare, ci a acuzat, mintînd și condamînd! Din aceste motive ședințele de epurări din anul 1952 au fost deosebit de dure,

întracîndu-le cu mult pe cele ale comisiei de epurare din 1945.

La fel de stranie ne apare atitudinea epuratorilor în perioadele cînd ar fi putut face un gest onorabil de mic în sensul reabilitării celor licențiați abuziv, să explice, să ne facă să înțelegem cum a fost posibil să se întîmple fapte atît de grave precum cele arătate mai sus. De ce nu s-a pus niciodată cînd a fost posibil, și mai ales după decembrie 1989, problema reabilitării profesorilor epurați și a familiilor acestora, care au arătat aceleași tragedii? Este foarte cunoscut că unii universitari au îndurat, pe lângă umiliința licențierii, și pe aceea a lichimirilor comuniste. Cu toate acestea, nu s-a observat pînă acum nici o intenție în direcția reabilitării, din partea vreunei persoane particulare, facultății sau conducerea Universității.

Procese verbale ne dezvăluie însă un alt aspect al procesului epurării, rîmas necunoscut istoriografiei românești. Represiunea stalinistă din anii '50 împotriva intelectualilor români ascunde un zel nedismulat și tendințe de răzburare din partea unui alt grup minoritar de epuratori ieșeni: Leo Bartfeld, director de studii; Gh. Gheorghiev, secretar al O. B. al P.M.R.; Otto Schechter, președinte al Sindicatului salariaților Universității, I. Davidsohn, J. Benditer. Activitatea acestui grup de epuratori s-a dovedit deosebit de păgubitoare, membrii săi distingîndu-se printr-un activism și zel neobosite în propunerile de licențiere sau de respingere a unor candidați propuși spre promovare sau admitere în Universitate. Într-o ședință a C.I.S. din anul 1952, prof. Otto Schechter propunea licențierea prof. Maria Celan, adresînd totodată întrebarea „...dacă un profesor mai puțin bun n-ar fi mai folositor Universității?...”.

Epuratorii erau susținuți în ședințele C.I.S. de prezența unor membri ai conducerii locale a P.M.R. — Rotaru, Braunstein etc. Marile epurări ale obsedantului deceniu erau duse la îndeplinire după hotărîrile prealabile luate în cadrul ședințelor ultrasecrete din cabinetele autorităților comuniste, mai întîi la București și apoi la Iași. De fapt, jahnicele înșenări din cadrul ședințelor Consiliului de Instituție Superior nu reprezentau decît momentul pronunțării sentințelor irevocabile soșite în mapele liderilor comunisti. Universitatea în frunte cu Rectoratul nu erau decît anexa conducerii regionale a P.M.R.

Prezentăm în continuare o mostră a modului de desfășurare a ședințelor C.I.S. relative la „propunerile de numiri și promovării” la Universitatea ieșeană. Fragmentele mai jos citate sînt extrase din procesele verbale ale celebrelor ședințe din mai 1952. (...) Numiri.

1. **CONSTANTINESCU ECATERINA** (Școala Superioară Pedagogică).

Tov. Davidsohn: Este foarte bună profesoară. Face lecții foarte bune. Este exclusă din partid, nu poate fi propusă.

Consiliul n-o acceptă. (...)

2. **DUIĂNESCU LARISA**

Tov. Davidsohn: Are atitudine politică indoielnică.

Tov. Schechter: Are lecții foarte frumoase. Ar fi păcat s-o pierdem.

Tov. Rector (Jean Livescu, n.n.): propune să fie chemată la Cadre sau la Rectorat să dea lămurire.

Notă. În urma informațiilor primite colectivul de conducere nu este de acord cu propunerea.

3. **PETROVANU ION**

Tov. Gheorghiev: Profesional este excepțional de bun. În 1945/1946 avea atitudine bună, acum are atitudine mai rezervată. Ta-

de umbră al minciunii și al falșității.

Într-un context mai larg, epurările operate în acei ani tragici făceau parte din amplul program de bolșevizare a României. Iașul, mai aproape de Uniunea Sovietică decît oricare alt mare oraș românesc, a avut neșansa tristă a întîietății în parcurgerea etapelor preconizate de guvernul comunist sovietic în direcția bolșevizării țării. Conducerea Universității, devenită organul epurator al propriilor discipoli, a fost, în anii obsedantului deceniu, o promotoare ferventă a „noii orientări politice și culturale.

Evident că preocupările vizînd menținerea unei compoziții social-politice pe placul guvernanților comunisti au existat și cu privire la corpul didactic ieșean, țînînd seama de nume-

fără anestezie

lui său este reacționar. Are cultură generală foarte bună. Poate nu-i așa de bun pentru Școala Superioară Pedagogică, nu are suficiente aptitudini didactice.

Poate fi promovat.

Tov. Davidsohn: Nu coresponde politic. Nu este prietenul regimului; nu putem avea încredere în el. Părinții lui sînt reacționari notorii.

4. **AGAPESCU BEJAN DANA**

Serv. Cadre (Gh. Pamfil, n.n.) referă despre tov. Agapescu că tatăl ei este exclus din P.M.R., are un frate exclus din U.T.M.

Tov. Director de studii (Leo Bartfeld, n.n.): În cazul acesta poate rămîne unde este, să nu mai fie propusă pentru Facultatea de Matematică și Fizică. Se vor lua referințe suplimentare, să vedem dacă va putea rămîne și acolo.

Consiliul este de acord cu propunerea tov. director de studii. (...)

Nu ne-am propus să incriminăm viața universitară ieșeană din anii obsedantului deceniu, ci să reliefăm, printre altele, diminuarea catastrofală a potențialului cultural și științific al Universității ieșene ca urmare a epurărilor masive la care a fost supus atît corpul profesoral cît și cel al studenților. Am ales spre exemplificare doar cîteva cazuri dintre sutele înregistrate și care sperăm să constituie un sprijin în perceperea corectă a tragismului evenimentelor la care am făcut referire.

Forța brutală a comunismului, ideologie străină spiritului românesc, a reușit, urmînd un plan metodic, să distrugă și să compromită Universitatea românească, beneficiind de complicitatea conducerii acesteia. A fost astfel compromis și prestigiul celei mai vechi universități românești, a cărei dezvoltare financiară a fost așezată în conul

roasele statistici pe care Comitetul pentru Învățămîntul Public, secția Învățămîntul Superior, le prezenta în numeroasele ședințe ce aveau loc la Regionala P.M.R. Iași.

O astfel de statistică prezentată la data de 26 oct. 1958 ne oferă următoarele date: din cele 1002 cadre didactice din centrul universitar ieșean, 117 erau fii de muncitori, 10 fii de țărani, cu gospodărie mică, 153 fii de chiaburi, 456 fii de funcționari, iar restul între 7 și 59 fii de meseriași (28), liber profesioniști (33), moșieri (11), comercianți (55), industriași (7) și preoți (53). Din același total de 1002 cadre didactice înregistrate în oct. 1950, 229 era membri și candidați de partid, 141 U.T.M.-iști, 50 excluși din partid, iar 574 nu erau înregistrați în organizațiile politice. Cifrele sînt așa cum sînt — fiecare va emite propriile aprecieri și judecăți, dar prezentînd o serie de fapte reale nu înseamnă că SUSTINEM așa cum am fost acuzați — imaginea „cuibului de comunism” de la Institutele de Învățămînt Superior și în special de la Universitate. Afirmăm însă cu certitudine că autoritățile comuniste au dorit să compromită Universitatea și celelalte Institute de Învățămînt Superior din Iași, încercînd să creeze în interiorul lor organizații comuniste puternice, în paralel cu obsesia înlăturării eventualilor oponenți. Se aprecia totodată, la data de 1 oct. 1950, că mai exista la Universitate încă un număr însemnat de cadre didactice necorespunzătoare din punct de vedere social-politic, dintre care un număr de 22 cadre didactice erau fii de preoți, iar un număr neprecizat aveau, chipurile, un trecut „fascist”.

În vederea accelerării procesului de obținere a compozi-

Realități românești din teritoriile ocupate

Un testament exemplar

La 30 martie 1857 a murit Doxachi Hurmuzachi, mare vornic al Moldovei, proprietar, între altele, al moșiei Cernaucă de lângă Cernăuți. Nu cu mult înaintea sfîrșitului, pe care și-l prevedea, a scris un testament care trebuie considerat nu un document de familie, ci un legămint al unui mare patriot adresat prietenilor și tuturor românilor. Acest legămint este cu atît mai important cu cît a fost scris, în Bucovina răpită de către austrieci, la aproape un deceniu de la revoluția din 1848—1849. Autorul lui era acel mare bărbat care și-a pus la dispoziția revoluționarilor români conacul și toate resursele materiale și morale, îndemnîndu-și fii să lupte pentru patria lor. El era părintele lui Alexandru (1823—1871), Constantin (1811—1869), Eudoxiu (1812—1874) și Gheorghe

(1817—1882), personalități de frunte ale culturii românești, toți dăruți luptei pentru afirmare și demnitate națională, pregătind istoricul moment al Unirii din 1918.

Prezentăm textul acestui testament: „Prieteni și scumpi compatrioți! Eu poate nu voi mai trăi mult. Domniile voastre însă veți trăi și trebuie să trăiți, dară să nu uitați că aveți de îndeplinit trei datorii mari și sfinte, pentru care aveți a răspunde înaintea lui Dumnezeu, înaintea oamenilor și a urmașilor voștri.

Aceste trei datorii sînt: patria, limba și biserica. Românească este țara aceasta în care trăim, cîștigată și păstrată cu sîngele străbunilor noștri și înzestrată cu drepturi românești care n-au putut să apună, pentru că sînt o proprietate nepieritoare a ei. Limba română, sufletul

naționalității noastre, pe care ne-au păstrat-o străbunii noștri în timpul barbariei chiar cu răpunerea vieții, a fost totdeauna și este adevărată limbă a acestei țări, nici un drept nu s-a aflat în putere ca să o desființeze.

Biserica țării noastre este biserica ortodoxă, ogorul cel mai scump al sufletelor noastre, care cu totul că are drepturile cele mai frumoase, se află totuși în împrejurările de față amenințată de niște lăstări nefavorabile și cere ajutorul fiilor săi să o apere. Deci vă jur pe Dumnezeu, pe fericirea voastră și pe tot ce aveți mai prețios și mai sfînt, ca să fiiți urmași demni de străbunii și părinții voștri, ca să vă nevoiți cu toată virtutea nu numai să apărați drepturile, religioasă și limba patriei voastre, ci să le lăsați urmașilor voștri într-o stare mai înfloritoare decît le-ati primit.

Iar pentru binele și fericirea națiunii române, să depărteze Dumnezeu din mijlocul românilor sîmînta invidiei și a invidiei, spiritul de partid, egoismul și pofta de a domni cu străcaciunea binelui public și să le insuflă spiritul armoniei, al frăției și al buneii înțelegeri între sîne-

Mircea ISPIR: „Eucariste”

regimului totalitarist comunist (1950 — 1960)

ției sociale a studenților au fost folosite măsuri radicale de exmatriculare a celor considerați dușmani de clasă — în special a studenților nu de chiaburi. În conformitate cu dispozițiile Comitetului pentru Învățământul Superior referitoare la îmbunătățirea compoziției sociale a masei studenților, Consiliul de Instituție al Universității „Al. I. Cuza” hotărâ în ședința din 11 sept. 1952 exmatricularea unui număr de 27 de studenți provenind de la următoarele facultăți: Istorie — 1 caz; Filologie — 4, Științe Juridice — 9, Matematică și Fizică — 6, Științe Naturale — 1, Geologie — Geografie — 5 și Institutul Pedagogic — 1.

Analizând cele 13 denunțuri adresate Colegiului de Partid P.M.R. Iași, în perioada anilor 1950—1960 și în care au fost implicați studenți membri ai P.M.R. și U.T.M. am constatat un număr de 7 cazuri în care s-a adoptat măsura exmatriculării studenților găsiți vinovați în a fi încercat să-și ascundă originea socială. Citeva exemple sînt edificatoare în acest sens. Studentul Filimon Ciceone din anul IV al Institutului de Medicină a fost exmatriculat la data de 12 decembrie 1950, după ce ancheta comisiei îl depistase a fi fiu de chiabur și imoral datorită tentativei sale de a induce în eroare partidul și pentru a se sustrage de la plata taxelor. Pentru aceeași vină a fost propusă a fi pedepsită în 1950 studenta Roua Emilia de la Facultatea de Științe Naturale. În adresa către Minister, care făcea referiri la acest caz, Rectorul Jean Livescu și Directorul de Studii V. Ababei precizau: „... nu sîntem de acord cu eliminarea pe un an, așa cum conchide comisia și propunem excluderea definitivă din toate instituțiile de învățămînt superior din țară...” Cu excluderea din partid și din Institutul de Agronomie a fost pedepsită și studenta Alexa Eugenia, după ce Comisia Controlului de partid sesizase în timpul anchetei că studenta în cauză era fiica unui plutonier care posedase 13,50 ha. teren și nu 9 ha. atît cît declarase studenta. N-a putut-o salva de la exmatriculare nici faptul că studenta respectivă era căsătorită cu un secretar de șfat orășenc, că îndeplinea funcția de președinte al sindicatului studențesc din Institutul de Agronomie și că era bine pregătită profesional, beneficiind chiar de o bursă republicană.

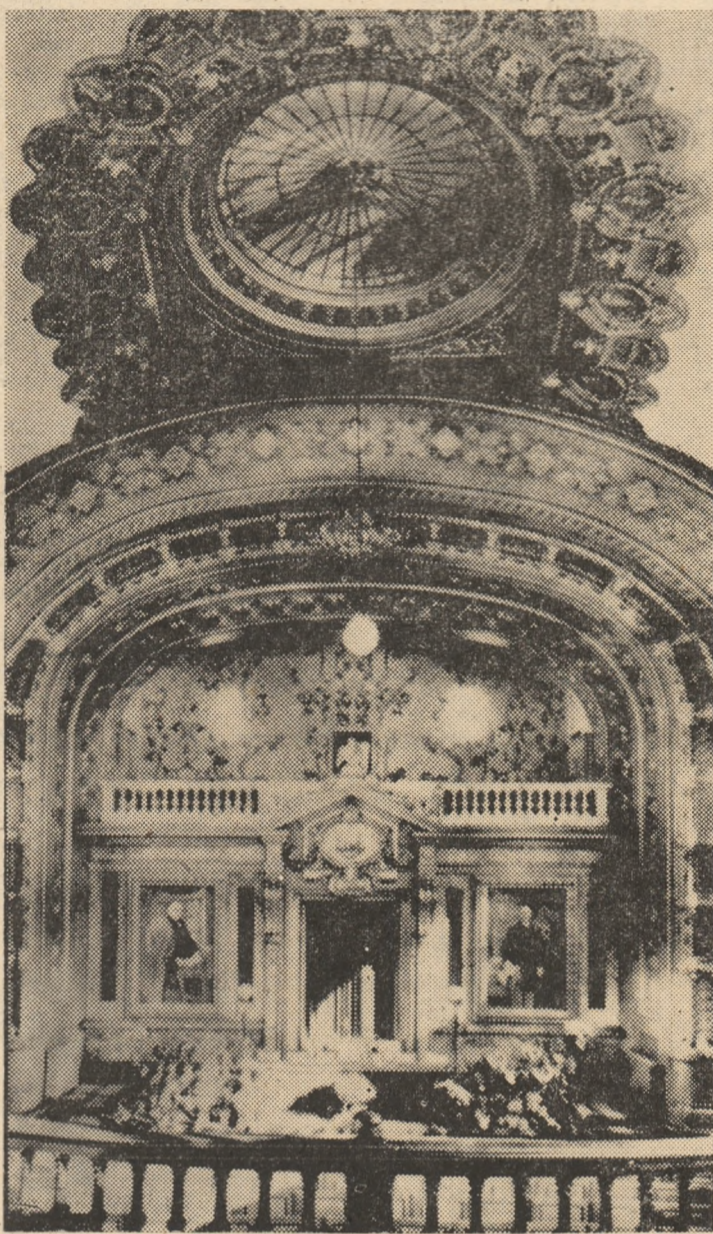
Analizând cele 17 denunțuri înregistrate la Colegiul de Partid al P.M.R. Iași, în perioada anilor 1950—1960, denunțuri în care au fost implicate cadre universitare ieșene, într-un singur caz a fost denunțată originea socială „nesănătoasă” a celui în cauză. Este vorba de fostul Rector al Universității „Al. I. Cuza”, profesor Leon Baliff, denunțat de Securitate a fi fost

de origine franceză și proprietar de moșii însumînd circa 500 ha., teren situat în jud. Roman, situație de care beneficiau încă frații, cumnații, soția și fiica sa. Rezoluția anchetatorului secret relativă la acest caz este tipică pentru perioada analizată: „... În urma cercetării cazului a reieșit că sesizarea a fost întemeiată, mai reieșind că în toată activitatea sa științifică a propăvăduit știința apuseană, desconsiderînd învățăturile pavloviste. Fiind membru P.S.D. a făcut parte din rîndul elementelor de dreapta, ducînd o activitate anticomunistă...”

O altă chestiune pe care ne propunem să-o prezentăm este cea relativă la influența evenimentelor din octombrie 1956 din Ungaria asupra vieții universitare ieșene. Spre stupoarea autorităților comuniste, au ieșit atunci la iveală deficiențele și slabele rezultate ale politicii de indoctrinare a studenților ieșeni. S-au înregistrat manifestări fășe de simpatie a studenților față de tentativa de înlăturare de la putere a comuniștilor din Ungaria. Tineretul pare a se fi aflat, în lunile octombrie-noiembrie 1956, mai mult ca oricînd în avangarda rebeliunii față de puterea comunistă. Surpriza a fost totală iar rapoartele secrete și confidentiale ale autorităților constatau că unii dintre studenți se lăsaseră antrenati de idei dușmănoase socialismului și se manifestaseră în câteva ocazii împotriva intereselor tînărului regim de democrație populară. Chiar dacă actele de rebeliune ale studenților nu au fost de mare amploare, regimul comunist nu le-a ignorat, ci, dimpotrivă, a mobilizat toate organele sale de represiune pentru a calma situația și pe turbulenții studenți, care puteau raspîndi microbul revoltei anticomuniste și în rîndul atîtor categorii sociale.

Măsurile de chemare la ordine au fost prompte. Rectorii au primit instrucțiuni secrete, prin care erau somați să restabilească ordinea în instituțiile de învățămînt superior. Trebuiau identificate elementele recalcitrante care ajutau studenții cu lozinci și revendicări dușmănoase. Se solicitau măsuri ferme de sancționare a celor găsiți vinovați, în paralel cu apelul la exmatriculări fără rezerve. Un apel urma a fi adresat acelei secțiuni a studenților considerată „disciplinată” și „conștientă”, în ideea folosirii acesteia pentru contracararea tendințelor anarhice și dușmănoase ale studenților slab pregătiți ideologic.

Profesorii care pactizaseră cu studenții urmau a fi „demașcați” de către colegii lor și înlăturați din învățămînt, iar conducerea institutelor de învățămînt superior au fost aspru criticate pentru lipsă de vigi-

lență și incapacitate în prevenirea dezordinilor studențești.

În realitate, aceste măsuri represive denotă de fapt dezorientarea autorităților comuniste deși, așa cum s-a arătat și atunci, la Iași nu se petrecuseră fapte deosebit de grave, cu excepția celorva unei incidente sau „semne” în limbajul autorităților. Respectivul incident se referea la descoperirea de către autorități a unor fluturași cu lozinci anticomuniste, depistarea unor inscripții antisovietice, precum și curajoase revendicări studențești privind eliminarea limbii ruse și a marxismului din programul de învățămînt. Multă vilvă s-a creat în jurul cazului unui student care refuzase, se spunea, să răspundă la un seminar de istoria mișcării muncitorești pe motiv că el nu era muncitor și prin urmare istoria mișcării muncitorești nu îl interesa.

Măsurile de represiune adoptate de comisia de anchetă, în-

stituită la Iași, în noiembrie 1956, erau mult mai severe. Astfel, pentru manifestări „dușmănoase camuflate” în timpul desfășurării evenimentelor din Ungaria, studentul Hoiban Constantin de la Institutul de Medicină a fost exmatriculat. Un grup numeros de 21 de studenți de la același institut a fost propus a fi exmatriculat urmarea a hotărîrii plenarei Comitetului Regional P.M.R. din 21 noiembrie 1956. În cazul acestora a fost invocat art. 80 din Constituția R.P.R. datorită faptului că aceștia suferiseră anterior (1948) condamnări pentru „uneltire” împotriva „ordinii democrat-populare”.

Doi ani mai târziu au fost adoptate măsuri disciplinare la adresa celor găsiți vinovați de „simpatie” față de studenții și intelectuali unguri revoltați în octombrie 1956, de data aceasta făcîndu-se propuneri de exmatriculare a unor elemente „ne-

sănătoase” de la Facultatea de Filologie a Universității și de la Institutul de Agronomie. Viitoare încercări de reconstituire istorică a impactului revoltei maghiarilor din octombrie 1956 asupra vieții universitare ieșene vor dovedi cu siguranță dacă cei exmatriculați sau epurați au participat cu adevărat la încercările de rebeliune de la Iași. Nu excludem posibilitatea îolosirii de către autorități a evenimentelor din octombrie 1956 drept pretext pentru eliminarea unor opozanți intelectuali. Concluzionăm că radicalismul valurilor de epurări operate la Iași în anii anteriori, precum și situația Iașului în contextul geopolitic al anului 1956, ne îndreptățește să afirmăm că orice încercări de revoltă anticomunistă de stradă la acea dată ar fi fost cu siguranță înăbușite în fașă. Orice forme de rezistență anticomunistă nu ar fi putut fi decît interioare, lipsite de mijloace materiale și fără sprijin exterior. Cu toate acestea, autoritățile comuniste par a fi fost luate prin surprindere de timidele acte de la Iași, dacă avem în vedere angrenajul represiv pus în mișcare la sfîrșitul lunii octombrie 1956.

Mai mulți factori au concurat la reușita represiunii autorităților comuniste în anii obsedantului deceniu, doi dintre aceștia evidențiîndu-se în mod deosebit: colaboraționismul unei părți a corpului profesoral și implicarea voluntară, directă, culpabilă, a conducătorilor institutelor de învățămînt superior devotate regimului totalitar. S-a uzat apoi de un întreg arsenal de metode specifice regimului totalitar, șantaj, corupție, licențieri, exmatriculări, represiuni, întemnițări. Arma cea mai uzitată în obsedantul deceniu a fost de departe și cea mai periculoasă denunțul — anonim sau oficial semnat sau provenit de la un coleg, subaltern sau superior, acesta căpătînd, indiferent de forme, gravitatea unei crime, dacă avem în vedere frecvența ridicată a arestărilor din motive politice.

Din cele 13 cazuri de denunț, deja menționate și în care au fost implicați studenți ieșeni, patru invocau prezumtiva politică legionară practică între anii 1940—1944, iar într-un alt caz studentul denunțat era acuzat de anticomunism. Procedînd la verificarea denunțurilor, comisia de control de la Regionala P.M.R. Iași stabilea vinovăția în 12 cazuri și îl absolvea pe al 13-lea și anume pe Constantin Zotta (reclamat de către conf. Jeaneta Benditer). Prezentăm mai jos, ca mostră, denunțul în cauză: „... Suntem sesizați că a fost legionar și a umblat cu cămașa verde. Maltrata în chip groaznic pe evrei. În prezent (7.III.1951, n.n.) este asistent la marxism-leninism...”

Dănuț DOBOS

spre înființarea ** marelui scop ce le stă înainte”. Datat: martie 1857.

Știîndu-și fiii buni patrioți și mari iubitori ai limbii naționale, bătrînul boier Doxachi nu li se adresează acestora, ci prietenilor și compatrioților, toți avînd „a răspunde înaintea lui Dumnezeu, înaintea oamenilor și a urmașilor”. Cele „trei datorii mari și sfinte” sînt apărarea patriei, a limbii și a bisericii ortodoxe.

Vorbind despre partea de sus a Moldovei, ruptă din trupul patriei de către austrieci, Doxachi Hurmuzachi subliniază caracterul românesc al Bucovinei, „păstrată cu singele străbunilor noștri și înzestrată cu drepturi românești care n-au putut să apună”, acestea fiind „o proprietate nepieritoare a ei”. La 1857 încă era proaspăt în memoria tuturor actul de răpire de la 1775 și nimeni nu avea nerușinarea să susțină că pămîntul acestei părți a Moldovei ar fi rusesc sau ucrainean. Românii erau majoritari în Bucovina, iar drepturile lor, în parte, erau recunoscute. Stăpînirea brutală a Austriei era incomparabil mai blindă decît cea sovietică sau cea ucraineană. Minciuna încă nu luase, în așa măsură,

locul adevărului istoric, invazia lăeștilor galițiene era controlată și nu avea puterea să schimbe compoziția etnică a populației, cum s-a întimplat după a doua răpire a Bucovinei, sub ochii noștri, pe care încearcă să ni-l înșelăm o propagandă moștenită de la Rusia imperială.

Pentru bătrînul boier moldovean, limba română este „sufletul naționalității noastre” și ea a fost „totdeauna și este adevărata limbă a acestei țări”, precizînd că „nici un drept nu s-a aflat în putere ca să o desființeze”. Dar iată că însuși „sufletul naționalității noastre” a fost siluit, limba a fost stricată, vorbitorii ei batjocoriți de către noii stăpînituri, vinzătorii de neam au fost răsplătiți, iar adevărații patrioți au purtat călășul în gură vreme de jumătate de veac, au fost deportați sau uciși. Această barbarie nu se întimpla în vremea lui Doxachi Hurmuzachi și nimeni dintre contemporanii lui nu și-ar fi închipuit care va fi soarta Bucovinei după un secol.

Biserica, „odorul cel mai scump al sufletelor noastre”, care se bucura de drepturi importante în vremea stăpînirii

austriece, a avut de trăit umilînțe inimaginabile într-o lume civilizată, dar posibilă într-un imperiu al răsărit și al fărâdelegii.

Prin acest testament exempliar, Doxachi Hurmuzachi le cere prietenilor și compatrioților să jure pe fericirea lor și pe tot ce au mai scump și mai sfînt, că vor fi urmași demni de părinții și de străbunii lor, „ca să vă nevoiți cu toată virtutea nu numai să apărați drepturile, religiunea și limba patriei voastre, ci să le lăsați urmașilor voștri într-o stare mai înfloritoare decît le-ați primit”. Este știut că generațiile de la 1857 la 1918 și 1940 au urmat acest legămînt, au realizat Unirea cea Mare, au făcut din Bucovina una dintre cele mai înfloritoare provincii, cu o universitate împodobită de mari personalități și cu tineri dornici de multă și aleasă învățătură. Bucovina avea reviste și ziare românești, avea tipografii și edituri, avea o viață științifică și literară în plin avînt. Toate acestea, însă, au fost întrerupte în chip sălbatic prin invazia din 1940 și apoi prin cea din 1944, prin genocidul etnic și cultural care s-a dezlănțuit împotriva pașnicilor

intelectuali și țărani ai Bucovinei, genocid care continuă și astăzi în forme voalate, împotriva legilor firii și ale umanității.

Ultima frază din testament trebuie, de asemenea, reținută ca îndreptar în viața noastră de fiecare zi, ca „pentru binele și fericirea națiunii române, să depărteze Dumnezeu din mijlocul românilor sămînța intrigii și a invidiei, spiritul de partid, egoismul și poffa de a domni cu stricăciunea binelui public și să le însuflească spiritul armoniei, al frăției și al bune înțelegeri între sine”, în scopul realizării unității și unirii.

Cuprinsul acestui testament este de o strictă actualitate și astăzi, cînd lupta pentru eliberare națională se desfășoară în condiții cu mult mai grele, avînd în vedere pretențiile Ucrainei de a stăpîni acest pămînt românesc în care au fost implantați străini fără patrie.

Ion POPESCU-SIRETEANU

Note: * **Jurstări**, formație lexicală proprie, din **jur** + **stări** = împrejurări.
** **Înființare** = înfăptuire.

Gabriei Mardare: Pornind de la lucrarea pe care mi-ați oferit-o spre lectură în pre-rint, v-aș propune să abordăm problematica științelor limbajului dintr-un unghi aparte, cel al logisticii, definită în sensul militar (orice armată trebuie să dispună de o „artă de a combina mijloacele de transport, aprovizionare și încartiruire a trupelor”, cea a lingviștilor de asemenea). Demersul imi este sugerat de **MOTIVUL VIGILENTEI**, prezent în cele câteva rânduri semnate de **MICHEL ARRIVÉ**, în unele remarci privind politica CNRS (Centre National de la Recherche Scientifique). Corelativ acestuia poate fi valorizat **MOTIVUL ALIANTELOR**, văzut nu ca **PROBLEMA DE PRINCIPIU** ci prin **PRISMA OPORUNITĂȚII DE MOMENT** („asocierea cu filosofii” pare a fi „la moins mauvaise solution”), deci și a **VEGHII** asupra aliatului impus de conjunctură. Cum puteți explica recurența acestor motive în discursul lingvisticii?

Anne-Marie Houdebine-Gravaud: Această întînire a lingviștilor făcea bilanțul asociației pentru un interval de zece ani și de aceea preocupările de ordin logistic — cum le numiți — s-au impus alături de cele epistemologice și metodologice (dezvoltate în contribuțiile din partea a doua a volumului) — atât la nivelul CNRS cit și la cel al universităților în măsura în care simțim că aceste discipline sînt amenințate. Este mai ales cazul Universității din Angers: în 1986 nu exista posibilitatea unei „maîtrise de sciences du langage” decît sub tutela Universității Paris-III, a fost obținută în anul următor pentru a fi suprimată ulterior, anul trecut a fost suprimat examenul de „licence en sciences du langage” iar în acest an cel de „maîtrise”. Există deci curs de semiologie, de științe ale limbajului, de lingvistică dar fără o recunoaștere la nivel național a titlului de „licence” sau „maîtrise” în aceste discipline. Și cred că acest lucru nu este specific doar Universității din Angers. Iar pe de altă parte la CNRS, după cum ați putut vedea, gruparea lingviștilor trebuie să devină interdisciplinară — mai curînd de fapt pluridisciplinară, pentru moment nu este interdisciplinară — fiind anexată filosofilor.

— Intra-adevăr, în programul CNRS sinteti oarecum anexați unui program de traduceri asistate de ordinator (EUROTRA), sectorului de cognoscențe ba chiar și unui program vizînd cercetarea condițiilor de muncă și a modurilor de viață — care, după mine, este destul de ambiguu în ceea ce privește finalitatea. Apare deci necesitatea **VIGILENTEI** într-un cadru instituțional dat...

— Da, dar și în ceea ce privește cercetarea. Pentru că în fapt ce înseamnă că disciplina este amenințată: mai puține diplome recunoscute, mai puțini studenți interesați, deci mai puține credite — fie că este vorba de universitate, fie că este vorba de cercetare.

— **VIGILENȚA** deci pe de o parte, **CONCERTARE, ALIANȚE, REGUPĂRI** pe de altă parte. Se insistă asupra legăturii cu bransa lingvisticii computaționale.

— Acestea caracterizează de fapt asociația respectivă de lingviști. Dacă ați parcurs contribuțiile mele din a doua parte a volumului ați putut reține că persoanele care participă se ocupă de domenii periferice ale analizei limbii. Este vorba de **ASL** (Association des Sciences du Langage) avînd preocupări distincte de **ALES** (Association des Linguistes de l'Enseignement Supérieur). **ASL** regroupează cercuri mai largi de specialiști care se ocupă de limbaj — cum ar fi psihologi, conexioniști, lingviști, sociologi. Amenințarea profilată din partea guvernului prin politica CNRS poate fi justificată dacă avem în vedere că în secolul XXI „continențele științifice” pot fi supuse unor derivate iar „plăcile” specificate în secolul XX pot să nu mai corespundă și trebuie să fie reajustate. Problema este că propunerea vine din partea guvernului fără a fi fost discutată în mod real, deci ca orice universitar — și mai ales ca universitari francezi, mai curînd individualiști decît corporatiști — o luăm cu asalt și ne exprimăm nemulțumirea.

— Citez un alt pasaj: „Pregătirea diplomelor generale de studii universitare (DEUG) pe baza unui program de 700 ore ne va pune la zid încă o dată fără să ne mai rămînă alt orizont de reflecție decît cel al practicii locale a fiecăruia”. Colaboratorul analizează diminuarea rolului științelor limbajului în formarea personalului din învățămîntul primar și secundar.

— Este vorba de un proiect al guvernului actual reluînd inițiative mai vechi privind regionalizarea; faptul poate prezenta interes pentru autonomia administrativă și — prin intermediul acesteia — pentru cea universitară. Pentru universități apare însă un paradox pentru că se dorește în același timp autonomizarea regională — actualmente ele sînt încă în mare parte dependente de stat — dar și recunoașterea diplomelor la nivel național. Vor fi posibile deci

politici diferite în învățămînt în funcție de universitate și nu te simți întotdeauna foarte bine în acest cadru.

— Pot deci să apară tendințe generate de grupuri de interese dominante într-o universitate, ceea ce ar face ca numărul de ore și repartizarea lor să depîndă de factori subiectivi?

— Asta se întîmplă, dar fenomenul este oarecum controlat prin influența ministerului. De acum înainte însă responsabilitățile financiare regionale pot influența recrutarea personalului, desfășurarea carierelor: dacă vor fi preferați cei care predau lingvistica, se va insista asupra acestei serii de discipline, dacă vor fi preferate limbile clasice, se va studia greacă și latină.

— Tot printre temele cu alură militară aș enumera-o pe cea a **SUPERIORITĂȚII ȘCOLII NAȚIONALE DE LINGVISTICĂ**, se vorbește de **FORTA** ei, cu un exemplu precis (**VITALITATEA școlii franceze de fonetică și fonologie**).

— Nu văd cum ar putea fi puse în valoare acestea în acest moment. Sînt de acord că au fost produse lucrări de calitate dar de aici pînă la privilegierea lor...

— Este ceea ce se spune și acest accent pune în umbră alte discipline.

— Este fals, vă puteți da seama și după sumarul volumului, nu există nici o contribuție din aceste domenii.

— De acord, am parcurs volumul, nu

ANNE MARIE HOUDEBINE—GRAVAUD:

„Științele limbajului sînt amenințate...”

Din motive de ordin tactico-publicistic v-am propus mai întîi **A DOUA PARTE** a dialogului avuț cu Anne-Marie HOUDEBINE-GRAVAUD, profesor la Universitatea din Angers (a se vedea nr. 17 din „Cronica” pag. 13). Deschiderea anului școlar și universitar, cu destructurările și restruc-

turările specifice **MOMENTULUI** (o tempora...) dar și **LOCULUI** (pe care omul îl poate sfinți dar nu o face decît rareori) — m-a determinat să reascult începutul casetei. Am început transcrierea descoperînd, cu fiecare centimetru de bandă, similitudini pe care nu le-aș fi dorit...

— Există o piață, există niște producători, specialiștii în metodică. Aceștia nu sînt lingviști deși se cred lingviști.

— Insist asupra problemei intrucît va exista o corelație între expansiunea disciplinei (vor exista posturi, vor fi alocate sume) și dependența față de o anume politică a statului.

— Fenomenul a apărut deja anul trecut cînd unii colegi au constatat că nu există posturi pentru lingvistică dar au apărut pentru FLE. Astfel că o persoană preocupată de lingvistică își poate găsi un post în FLE dar aceasta poate să însemne o acaparare a domeniului de către didacticieni. Eu mă împotrivesc unor tendințe de acest gen dar ele pot deveni o realitate instituțională.

— Cred că-i putem avea în vedere nu doar pe didacticieni ci și pe comandanți. Ministerul de Externe sau alte foruri care pot debloca fonduri pentru acest tip de activitate.

— Intra-adevăr. De altfel președintele unei universități de aici mi-a spus că a solicitat încadrarea unui lingvist și i s-a promis că o va obține pentru categoria... FLE.

— Dependența este deci strictă.

— Strictă.

— Am ținut să înțeleg mai bine fenomenul — și am insistat poate prea mult asupra lui — în urma unei lecturi (un articol din ultimul număr al publicației „Communications”). Se vorbește acolo despre originea științelor umane în învățămîntul francez. Erudiția și cercetarea în filologie erau încredințate unor corpuri constituite aflate sub un strict control al puterii, prin intermediul Institutului sau chiar al autorității prefecturii. Un exemplu elocvent: în

1807 se cere tuturor cadrelor prefecturilor să trimită **MINISTERULUI DE INTERNE** versiuni în vorbire locală (patois) a parabolei fiului rătăcitor.

— Este o reluare a cercetării abatelui Grégoire din 1794...

— Nu există riscul reluării unor asemenea tradiții de folosire a științelor limbajului de către autorități?

— Pericolul ar fi mai mic decît atunci pentru că marea importanță a acelor anchete era determinată de centralismul francez, obiectivul urmărit de Revoluție, pentru implantarea limbii franceze.

— In aceiași termeni se vorbește despre geolingvistică...

— ...Și despre atlase.

— Alțeva mi se pare însă tendințios în direcțiile de dezvoltare cotermporane: este vorba de programul interdisciplinar de cercetare asupra tehnologiilor, muncii și modurilor de viață. Din perspectiva unui control exercitat asupra cercetării prin finanțare...

— Ascultîndu-vă, imi dau seama că puteți vedea mai bine unele lucruri pentru că priviți din exterior. În articolul meu privind diluarea obiectului lingvisticii, subliniam fenomenele datorate unor cauze teoretice (insuficiența descrierilor de exemplu). Aș putea adăuga unele legate de evoluția carierelor (dorința de a câștiga mai bine, de a avea o altă evoluție) care pot îndepărta sau apropia cercetătorii de o anume disciplină. Rețin sugestia dumneavoastră că poate să apară o diluare a cercetării datorată unei intervenții a politicului.

— Prin intermediul finanțării. Programul de traducere **EUROTRA** este clar legat de integrarea europeană.

— Li s-a reproșat de altfel adesea lingviștilor că fac descrieri fără utilitate și că nu s-au preocupat nici de cauzele externe și nici de consecințele acestor fenomene.

— Și cogniștiințele, în relație cu pragmatica, pot servi unor interese înguste, fără raport cu știința. Mi se pare că asistăm la fabricarea unor mici „bombe atomice” intelectuale de care ulterior se pot folosi grupurile care controlează finanțarea cercetării — mai ales în cazul programului privind tehnologia, modurile de viață etc. Ultimul seamănă cu un fel de antropologie aplicată asupra comunității urbane.

— Dar dacă priviți la unii colegi veți vedea, în volum, cum unii insistă asupra acestor programe. Veniți dintr-o regiune în care există o anume experiență în aceste fenomene.

— Da, experiența deturnării unor cercetări...

— Este interesant, imi amintesc experiența mea din anii '70, cînd credeam că activitatea de cercetare trebuie să servească, dar într-o a doua etapă. Am grupat atunci specialiștii în psihologie, didactică și lingvistică pentru a dezvolta o reflecție pedagogică dar în nici un moment nu am crezut că fac lingvistică, era vorba de crearea unui nou obiect de studiu. Astăzi aș reveni asupra primei părți a poziției afirmate atunci și aș susține că artiștii trebuie să fie lăsați în pace. Pentru că oamenii din cercetare sînt și ei un fel de artiști...

— Există o piață, există niște producători, specialiștii în metodică. Aceștia nu sînt lingviști deși se cred lingviști.

— Insist asupra problemei intrucît va exista o corelație între expansiunea disciplinei (vor exista posturi, vor fi alocate sume) și dependența față de o anume politică a statului.

— Fenomenul a apărut deja anul trecut cînd unii colegi au constatat că nu există posturi pentru lingvistică dar au apărut pentru FLE. Astfel că o persoană preocupată de lingvistică își poate găsi un post în FLE dar aceasta poate să însemne o acaparare a domeniului de către didacticieni. Eu mă împotrivesc unor tendințe de acest gen dar ele pot deveni o realitate instituțională.

— Cred că-i putem avea în vedere nu doar pe didacticieni ci și pe comandanți. Ministerul de Externe sau alte foruri care pot debloca fonduri pentru acest tip de activitate.

— Intra-adevăr. De altfel președintele unei universități de aici mi-a spus că a solicitat încadrarea unui lingvist și i s-a promis că o va obține pentru categoria... FLE.

— Dependența este deci strictă.

— Strictă.

— Am ținut să înțeleg mai bine fenomenul — și am insistat poate prea mult asupra lui — în urma unei lecturi (un articol din ultimul număr al publicației „Communications”). Se vorbește acolo despre originea științelor umane în învățămîntul francez. Erudiția și cercetarea în filologie erau încredințate unor corpuri constituite aflate sub un strict control al puterii, prin intermediul Institutului sau chiar al autorității prefecturii. Un exemplu elocvent: în

1807 se cere tuturor cadrelor prefecturilor să trimită **MINISTERULUI DE INTERNE** versiuni în vorbire locală (patois) a parabolei fiului rătăcitor.

— Este o reluare a cercetării abatelui Grégoire din 1794...

— Nu există riscul reluării unor asemenea tradiții de folosire a științelor limbajului de către autorități?

— Pericolul ar fi mai mic decît atunci pentru că marea importanță a acelor anchete era determinată de centralismul francez, obiectivul urmărit de Revoluție, pentru implantarea limbii franceze.

— In aceiași termeni se vorbește despre geolingvistică...

— ...Și despre atlase.

— Alțeva mi se pare însă tendințios în direcțiile de dezvoltare cotermporane: este vorba de programul interdisciplinar de cercetare asupra tehnologiilor, muncii și modurilor de viață. Din perspectiva unui control exercitat asupra cercetării prin finanțare...

— Ascultîndu-vă, imi dau seama că puteți vedea mai bine unele lucruri pentru că priviți din exterior. În articolul meu privind diluarea obiectului lingvisticii, subliniam fenomenele datorate unor cauze teoretice (insuficiența descrierilor de exemplu). Aș putea adăuga unele legate de evoluția carierelor (dorința de a câștiga mai bine, de a avea o altă evoluție) care pot îndepărta sau apropia cercetătorii de o anume disciplină. Rețin sugestia dumneavoastră că poate să apară o diluare a cercetării datorată unei intervenții a politicului.

— Prin intermediul finanțării. Programul de traducere **EUROTRA** este clar legat de integrarea europeană.

— Li s-a reproșat de altfel adesea lingviștilor că fac descrieri fără utilitate și că nu s-au preocupat nici de cauzele externe și nici de consecințele acestor fenomene.

— Și cogniștiințele, în relație cu pragmatica, pot servi unor interese înguste, fără raport cu știința. Mi se pare că asistăm la fabricarea unor mici „bombe atomice” intelectuale de care ulterior se pot folosi grupurile care controlează finanțarea cercetării — mai ales în cazul programului privind tehnologia, modurile de viață etc. Ultimul seamănă cu un fel de antropologie aplicată asupra comunității urbane.

— Dar dacă priviți la unii colegi veți vedea, în volum, cum unii insistă asupra acestor programe. Veniți dintr-o regiune în care există o anume experiență în aceste fenomene.

— Da, experiența deturnării unor cercetări...

— Este interesant, imi amintesc experiența mea din anii '70, cînd credeam că activitatea de cercetare trebuie să servească, dar într-o a doua etapă. Am grupat atunci specialiștii în psihologie, didactică și lingvistică pentru a dezvolta o reflecție pedagogică dar în nici un moment nu am crezut că fac lingvistică, era vorba de crearea unui nou obiect de studiu. Astăzi aș reveni asupra primei părți a poziției afirmate atunci și aș susține că artiștii trebuie să fie lăsați în pace. Pentru că oamenii din cercetare sînt și ei un fel de artiști...

Discuția s-a încheiat în „coadă de pește”, după cum spun unii francizindu-și rostirea intelectuală. Probabil că nu aș fi transcris-o dacă nu mi-ar fi ajuns la urechi o fabulă. O studentă de la Litere de la noi a întîlnit în Franța o persoană de origine română. Aflînd despre intenția studentei de a pregăti o lucrare de diplomă în semiotică, fosta absolventă a Universității „Al. I. Cuza” a întrebant iritată: „Dar nu se mai termină cu semiotica pe la Iași?”. Nu știu dacă ați putea trage de aici o morală. Poate doar prin referință la vulpe și struguri...

Gabriei MARDARE

În primul an de existență a României Mari, la 1919 deci, apărea la București în tipografia „Cultura Neamului Românesc” o broșură intitulată „Ce sunt și ce vor Sașii din Ardeal”. Această „expunere din izvor competent” cum este subintitulată, avea o prefață semnată de Nicolae Iorga, singurul nume propriu înscris pe foaia de titlu, ceea ce a dus nu de puține ori la atribuirea, eronată de altfel, a întregii broșuri marelui istoric român. Prefața nu este altceva decât reluarea unui articol pe care Iorga îl publicase în 1909 în revista brașoveană „Die Karpathen”. Broșura amintită este un fel de carte colectivă de vizită a micii dar harnice și destoinice comunități săsești intrate după 1 Decembrie 1918 în ansamblul României Mari. Schimbarea stăpânului statal operată în 1918 nu a fost, pentru Sașii transilvani, atât de șocantă ca de exemplu pentru Germanii bucovineni, care dintr-o națiune de stat s'au văzut degradați peste noapte, după 28 Noiembrie 1918, într-o minoritate etnică, calitate pe care o aveau Sașii deja de la 1867 încoace.

Autorul nenumit sau autorii anonimi ai acestei scrieri vor trebui căutați în anturajul nemijlocit al istoricilor sași consacrați din acele vremi, adică episcopul Friedrich Teutsch, Adolf Schullerus, Friedrich Müller-Langenthal, sau al politicienilor Hans Otto Roth sau Rudolf Brandsch. Față de conținutul publicației problema autorului este secundară. Titlul și indeosebi timpul celor două verbe folosite „a fi” la prezent și „a vrea” la viitor sunt după mine de o însemnată capitală: în anul 1919 așadar, Sașii mai erau și mai vroiau ceva!

Încă în veacul al XVI-lea călătorii străini prin meleagurile ardelenice constată cu surprindere că zona locuită de Sași nu era de fapt altceva decât o mică Elveție, comparație ce nu se justifică prin asemuirea, cu mare bunăvoință de altfel, cu peisajul elvețian ei mai degrabă prin alcătuirea democratică internă ce se statornicise aici. Ceea ce acești călători nu aveau cum să știe era faptul că pe întregul cuprins al „pământului crăiesc” se instalase de la 1224 încetul cu încetul un regim democratic stipulat printr-o constituție democratică unică, anume prin acel privilegiu surprinzător acordat de regele maghiar Andrei al II-lea „scumpilor săi oaspeți” de la poalele Carpaților. După știința noastră, această constituție este prima de genul ei din întregul mediu european. Privilegiul asemănător au mai fost date chiar în aceeași perioadă istorică, dar ele se refereau exclusiv la starea nobiliară, pe când **Andreanumul** vizează un teritoriu și locuitorii săi indiferent de condiția lor socială cu dorința anume exprimată ca acești locuitori să devină un singur și bine încheiat popor: „unus sit populus”.

Având mereu înaintea ochilor acest îndemn și bucurindu-se de generoase privilegii regale și voievodale, pentru menținerea și respectarea cărora în latura stipulațiilor democratice Sașii au dus o luptă permanentă împotriva încercărilor maghiare de a le diminua sau anula chiar, Sașii au reușit într-adevăr să se alcătuiască într'un singur popor, proces ce s'a încheiat cel mai târziu la 1486, adică odată cu impunerea și recunoașterea „Universității Sașilor transilvani”, un organism politic, e drept exclusivist cum rezultă și din denumirea sa oficială, dar tot atât de drept de o natură democratică unică în întreaga istorie europeană a timpului.

Având cadrul politic intern corespunzător, Sașii au putut să se desfășoare în conformitate cu misiunea lor primordiară care a stat la baza însăși a chemării, a colonizării lor în Ardeal. În scurtă vreme se instaurează aici un peisaj economic, social, cultural și mental ce-și va pune amprenta pe întreaga Transilvanie, conferindu-i un aspect inconfundabil. Asemeni unui zid de neclintit, Sașii nu s'au lăsat descurajați de loviturile urgiei istoriei, cum ar fi bunăoară cele două invazii tătare din 1241 și 1285, care, îndeosebi prima, au distrus aproape în întregime ceea ce reușiseră să realizeze primele două generații de Sași; invaziilor tătare le-au urmat la un veac repetate raiduri osmane, împotriva cărora Sașii și-au închis localitățile, dar îndeosebi bisericile cu ziduri suficient de rezistente și groase pentru a nu fi luate niciodată de Turcii și Tătarii prin viziile lor deloc prietenești prin meleagurile săsești, care, datorită bogățiilor lor, i-au atras în chip irezistibil. Locul acestor vizite de pradă păgâne va fi treptat luat de trupele imperiale austriece, de cetate maghiare, polone, rusești și sovietice fără ca ele să prindă picior trainic în mijlocul Sașilor, aflați reaminate mereu în calea tuturor relelor și răutăților care s'au abătut deasupra spațiului carpato-dunărean. Sașii — popor irenic prin excelență — nu au trecut niciodată la atac, ci s'au apărat doar, e drept în cele mai multe cazuri cu succes.

În scurtele sau mai îndelungatele clipe de răgaz ei și-au văzut de treaba cotidiană, au cultivat ogoarele, au exersat meșteșugurile până la cele mai înalte performanțe, și-au extins comerțul până în Orientul apropiat și până în Valea Rinului, și-au trimis copiii la universitățile apusene, și-au clădit bisericile, școlile, edificiile atât la sate cât și în târguri și orașe ca Sibiu, Brașov, Bistrița, Mediaș, Sighișoara, Cincu, Rupea, Sebeș, Orăștie, Agnita, Reghin, Codlea și multe altele.

Rostul primordial al Sașilor în spațiul românesc a fost de natură culturală, civilizatorie. Sașii au dat Românilor civilizația orășenească chiar înaintea întemeierilor de state românești de dincolo de Carpați. Tot ei sunt cei care au mijlocit cuprinderea acestui spațiu într-o arie largă ce leagă Apusul de Răsărit, introducând elemente de cultură apuseană în civilizația românească de sorginte răsăriteană; tot ei au favorizat biruința limbii și scrierii naționale române a Românilor asupra formei culturale medievale de expresie slavonă. Acest ploc cultural făcut de Sași Românilor, concretizat prin enigmaticul catehism sibiian al lui Filip Moldoveanu la 1544 și prin tipăriturile inițiate și finanțate de judele brașovean Johannes Benckner la 15 ani după isprava sibiiană, are calitatea unei adevărate revoluții culturale pentru Români, chiar dacă ea s'a înfăptuit în scopul atragerii Românilor ortodocși de partea Reformei protestante. Numai că Români nu s'au lăsat atrași de noua confesiune creștină așa cum s'au opus mereu tuturor încercărilor prozelitiste convinși fiind că renunțarea la ortodoxia lor strămoșească atrăgea inevitabil după șine și o alterare națională, o deznaționa-

notă convingerea și hotărârea Sașilor că rostul lor nu putea să fie în altă parte decât în Transilvania lor natală, că existența lor, împusă aici cu multă trudă și nu cu puține sacrificii, era una definitivă, fără de sfârșit. O distanțare forțată de la această convingere o stabilim la începutul veacului nostru, când natura și clima potrivnică au forțat vreo 10 000 de Sași agricultori să emigreze în America de Nord, de unde însă s'a întors aproape o jumătate încă înaintea izbucnirii primului război mondial. Alte câteva mii de țărani, meseriași, comercianți, tehnicieni, medici sași lucrau sezonier în regatul României, Austria și Germania, fără însă să se mute definitiv din patria lor transilvană, unde s'a întors majoritatea lor după anul 1918, încrezătorii în promisiunile făcute de făuritorii României Mari la Alba Iulia.

Sașii au fost și cei dinți care au importat pe meleagurile carpatine principiile mercantile, industriale, financiare moderne, ei fiind primii care au introdus, au practicat și au perfecționat economia de piață, atât de discutată, controversată și încercată azi în România. Acesta era stadiul de dezvoltare pe care-l înscriseră Sașii pe cartea lor de vizită predată noilor stăpâni ai României Mari la 1919. În istoria lor multiseculară Sașii dobândiseră o oarecare rutină, resemnare și indiferență în ceea ce privește schimbătorii stăpâni politici. Încrezătorii în propriile lor forțe, Sașii nu s'au lăsat ingenunchiați de nici unul dintre acești stăpâni cu care mai devreme sau mai târziu s'au aranjat mereu, convinși fiind că acești stăpâni au mai multă nevoie de ei, decât Sașii statornici. Me-

puținii Sași care au mai rămas locului, adeseori alungându-i din casele lor — și toate acestea sub privirile nepăsătoare ale trandafirului, care-și recrutase nu puțini dintre alegătorii tocmai din rândurile acestui neam parazitărilor. Mormintele cimitirelor săsești au fost betonate, transformându-se simbolic în sigilii definitive puse pe ultima filă a unei existențe seculare. Lipsiți de ocrotirea comunității, puținii Sași rămași în Ardeal duc tăcut pe umerii lor încovoiați acuzația nedreptății istoriei contemporane până la pierrea lor fizică și lipsită de urmași în Transilvania. Odată cu ei dispărea un mod de viață, o morală și etică creștinească și etnică, exprimată prin harnicie, cult și disciplină de muncă, ordine, curățenie, trănicie, bogăție materială, culturală și spirituală.

Nicolae Iorga își încheia articolul în 1909, reluat apoi peste zece ani în broșura „Ce sunt și ce vor Sașii din Ardeal” cu următoarele cuvinte: **Pământul ardelenesc, peceluit așa de vădit, în chip cultural, prin sângele săsească, nu poate fi prea îngust pentru 210 000 de oameni care reprezintă cinste, muncă, spirit de economic și simț pentru dreptate și idealuri.**

Astăzi suntem din păcate obligați să recunoaștem că la doi ani de la evenimentele din Decembrie 1989 acest pământ ardelenesc s'a dovedit într-adevăr prea strâmt pentru Sași și pentru ceea ce au fost și au vrut ei pe aceste meleaguri. Neocomuniștii „postrevoluționarii” vor avea multe de răspuns în privința administrării mesajului jertfei tineretului român. Pe lângă această răspundere națională ei vor trebui să dea răspuns înaintea judecății de apoi a istoriei și întrebării de cum au reușit ei în doi ani să transforme o prezență săsească de opt veacuri într-o absență definitivă în Transilvania zilelor noastre. Ce n'au reușit Tătarii, Turcii, Ungurii, Imperiului, Rușii, Sovieticii, comuniștii măturisii, au reușit, involuntar poate, „postrevoluționarii” de la București!

Primii coloniști sași și-au abandonat în plin veac XII gospodăriile pentru a-și construi o nouă existență la două mii de kilometri depărtare, undeva la răsărit într-o zonă geografică despre care nu știau absolut nimic. Ei s'au decis la acest pas într'un fel disperat, plin de sacrificii și renunțări, nu pentru a găsi aici un trai material mai bun, ci din pricina nesuportării lipsurilor de drepturi, de libertăți, din dorința și hotărârea irevocabilă de a se sustrage despotismului și samavolniciei lor stăpânilor medievali germani. Aceleași motive stau la baza întoarcerii Sașilor acolo de unde au plecat străbunii lor. În ambele cazuri renunțarea la patria îndrăgită trebuie să fi fost și este extrem de dureroasă, echivalând cu o traumă psihică, sufletească, individuală și colectivă. Dacă nu există totuși o altă soluție decât o astfel de emigrare cu toate suferințele ei înseamnă că mobilul trebuie să fie într-adevăr inevitabil, împingând la un ultim gest disperat. Mobilul, motivul plecării Sașilor din Ardeal s'a acumulat în decursul deceniilor totalitare care s'au abătut deasupra României după instaurarea, mai precis spus după importarea comunismului: absența drepturilor și libertăților umane colective și individuale. Neocomuniștii „postrevoluționarii” au redat cetățeanului român libertatea de a circula, de a călători, de a-și alege liber domiciliul. Dacă ar fi avut aceeași grijă și pentru celelalte drepturi și libertăți fundamentale ale omului, Sașii nu s'ar fi grăbit să-și abandoneze vetrele ardelenice, exod care seamănă suspect de mult cu o fugă de promisiunile zâmbetelor de la București, justificată fiind de zicaia neoașă românească pe care Sașii o cunosc foarte bine: „Lupul își schimbă părul, dar năravul ba”. Lupul va fi, sper, în curând îndepărtat, instaurându-se regimul visat și dorit de Români și pentru care s'au jertfit în Decembrie 1989. Schimbarea la față a României va veni cu certitudine prea târziu pentru Sași și abia atunci se vor stabili adevăratele dimensiuni ale acestei pierderi calitative pentru România în general, pentru Transilvania în special. Pentru aceasta din urmă, Sașii au fost un factor de ordine, de stabilitate, de echilibru; fără ei, Ardealul nu va mai fi ceea ce a fost el cu adevărat și nu îndrăznesc să mă gândesc la soarta viitoare a Transilvaniei lipsite de Sași. Mă opresc aci pentru pentru a nufi bănuț sau acuzat de intenții de „destabilizare”, cuvânt-săgeată pentru oricine care nu se lasă îmbătat de mirosul trandafirului, chiar dacă acesta a destabilizat Ardealul prin declanșarea exodului final, fără de întoarcere, al Sașilor.

Adolf ARMBRUSTER

Ce au fost și ce au vrut Sașii din Ardeal

lizare mergând până la pierderea etniei, a românismului. În schimb, Reforma protestantă s'a impus destul de repede în colectivitatea săsească, aceasta îmbrățișând-o în bloc: abia acum Sașii și au aflat și o alcătuire spirituală potrivită trăsăturilor lor de caracter colectiv și individual. Abia biserica protestantă națională i-a modelat pe Sași ca individualitate distinctă din peisajul multinațional și multiconfesional al Transilvaniei, biserica și școala devenind cei doi piloni pe care se va sprijini în următoarele veacuri întreaga existență a Sașilor. Reforma condiționează în Ardeal și instaurarea unui principiu de toleranță unică în întregul veac XVI european. Una din urmările îndepărtate ale acestei atmosfere de toleranță își găsește expresia peste trei secole, în plin veac XIX, când exclusivismul și naționalismul maghiar au trecut la ofensiva împotriva a tot ce nu era maghiar, declanșând între altele așa-zisul „război al limbii” în care un Stephan Ludwig Roth se va pronunța pentru instaurarea limbii române ca limbă oficială în Ardeal (pentru acest fapt va fi judecat și executat de „revoluționarii” de la Cluj în 1849), iar un Daniel Roth va declara profetic că viitorul va impune unirea tuturor Românilor, într'un singur stat național. Profetia datează înaintea anului 1859!

Reforma îndeamnă tot mai mulți tineri sași să-și perfecționeze studiile începute în școlile proprii la marile centre universitare protestante din Germania, ei ocolind tot mai des Viena și universitățile italiene și franceze tocmai datorită catolicismului în mâinile cărui se aflau în continuare aceste universități. Având o solidă pregătire gimnazială dobândită la Sibiu, Brașov, Bistrița, Sebeș, Sighișoara, Mediaș sau la alte centre ale școlii medii săsești, tinerii Sași au putut să-și continue studiile superioare fără dificultate la marile centre universitare protestante, pregătirea lor de acasă fiind una din cele mai bune ale timpului. Cu mici excepții (cum ar fi bunăoară sibiianul Michael Hissmann, unul din pionierii humanismului german), tot acești tineri s'au întors acasă, convinși fiind că rostul lor era în Ardeal printre conaționali lor, că aceștia și alții aveau nevoie de ei ca preoți, dascăli, magistrați, medici, artiști. Această întoarcere acasă, verificată și practică timp de mai multe secole de-

canismul acesta a funcționat și din pricina faptului că Sașii nu au revendicat niciodată un stat propriu pentru ei, ci au vrut mereu numai să fie lăsați în pace, ei îndeplinindu-și mereu obligațiile față de stăpânul lor statal, indiferent de națiunea acestuia.

În ciuda unor evidente încercări ale politicienilor României Mari de a-i îngrădi în ființa lor națională, se poate totuși afirma că cele două decenii interbelice au fost pentru Sașii transilvani una din puținele perioade de înflorire, de prosperitate și de desfășurare plenară a virtuților colective săsești pe tărîm economic, social, cultural, bisericesc, și chiar și politic.

În retrospectivă, această existență a Sașilor în România Mare se adevărește a fi fost un adevărat cântec al lebedei. Lovitura mortală dată Sașilor, acestor adepți și practicanți încercați ai democrației, vine dinspre regimurile totalitare. Național-socialismul german infectează câțiva dintre tinerii sași. Fapta lor necegetată se răsfrânge asupra întregii comunități săsești decimate în ianuarie 1945 prin deportări masive în Uniunea Sovietică stalinistă. Comunismul instaurat în România la puțină vreme după acest genocid săsească continuă și încheie ceea ce s'a început în ianuarie 1945. Oprimarea culturală, bisericăscă și etnică practică cu destulă abilitate și camuflare de comunismul dejist și comercializarea fățișă a Sașilor în vremea comunismului ceaușist duc la o masivă scurgere calitativă a Sașilor, al căror număr se ridică în Decembrie 1989 totuși aproximativ la nivelul anului 1919, adică puțin peste 200 000 de suflete.

O călătorie prin părțile odinioare săsești ale Ardealului din zilele noastre devine un cosmar, cetățile, clădirile, localitățile odinioară săsești plâng acuzator. Bisericile nevizitate stau închise, vitregite fiind atât de enoriași cât și de preoți, umbre răzlete ale unor Sași bătrâni se strecoară rareori pe lângă peretii scoroșiți: geamuri sparte, tocuri de uș și ferestre smulse acuză absența gospodarilor: din porțile bolnice rănjesc fete triumfătoare, tucurii, cu un-grai exotic și tipător, neobișnuit nici pentru dialectul ardelenesc al rostirii limbii române; acest neam oriental a luat locul Sașilor, se fălește cu stăpânirea neceritată cu nimic, devenind poate în fine statornici după atâtea vreme de trai nomad, amenință și omoară chiar pe

Înainte de a părăsi țara cu destinația S.U.A., motiv pentru care cărțile sale, asemeni tuturor celor ce și-au retras scrisorile de acreditare din România comunistă, au fost scoase din circuitul public, Alexandra Târziu publicase trei volume de proză care au consacrat-o definitiv.

După două romane apărute în 1979, *Sperietoarea din Hors* și *Locatarul*, prozatoarea Alexandra Târziu s-a întors la schiță și nuvelă printr-un volum cu un titlu ușor „parfumat”: *Dovezi de iubire ce nu se mai termină* (1981). Cărții i s-ar fi potrivit foarte bine titlul unei nuvele din cuprinsul său, *Zgomote în curtea interioară*, dar, întrucât mai există un volum cu un titlu asemănător, semnat de Mircea Nedelciu, nu ne rămâne decât să apreciem parfumul primei coperte și să-l căutăm în cele douăzeci și una de dovezi de iubire. Dintre toate, cea mai interesantă sub aspectul construcției epice și, în același timp, mai importantă din perspectiva conturării formulei existențiale a personajului Alexandrei Târziu rămâne nuvela *Zgomote în curtea interioară*. Iată fabula ei: la vreme de seară, în curtea interioară a unui bloc oarecare dintr-un oraș oarecare a căzut un „corp străin”, un extraterestru care „dă peste cap toate așteptările de-o viață” ale locatarilor, „introducând o nouă ordine în existența lor calmă, monotonă și atît de...”. După ce a suferit rigorile forței gravitaționale a Pământului, extraterestruul căzut în liniștita curte interioară primește primul ajutor de la un licean, „băiatul Stoenescu”, prin intermediul căruia comunică cu locatarii imobilului CO2. Aceștia, suspicioși, văzându-și tulburată viața „atît de...”, hotărăsc mai întîi să înștiințeze responsabilul de bloc, comitetul de stradă, comitetul oamenilor muncii, comisia pentru protecția bunurilor obștești, patrimoniul, biroul de informații, buletinul oficial, apoi, curioși, s-ar mulțumi și cu datele de pe buletin; numai că — fatalitate! — extraterestruul nu posedă un asemenea act, identitatea lui fiind aceea de „corp străin”

Starea literelor

Orizontul vieții în curtea interioară

și provoacă, în consecință, panică, îngrijorare și indignare printre suspicioșii locatari: „Duduia Anita scoate chiar un țipăt scurt acoperindu-și dantura cu batista; avocatul Ursuleanu face o figură jignită; cum, adică, un extraterestru, așa, fără nici o înștiințare, fără o circulară, un aviz prealabil?” Trecînd cu bine examenul neîncrederii, extraterestruul comunică locatarilor imobilului CO2, intenția sa de a-i face fericiți, cerîndu-le să-și precizeze dorințele; alternativa de a deveni ei înșiși, pe care le-o deschide corpul străin, face din anonimii locatari, personaje individualizate prin propriile lor aspirații, iar din imobilul CO2 — un adevărat Turn Babel în care răsună limbile atît de diferite ale dorințelor fiecăruia: minuitorul de materiale vrea un hidrofoc, paznicul de găini preferă un ecran electronic pe care să urmărească fiecare găină, instalat comod pe un scaun în cabina sa, studenta ar dori o repartiție la fabrica de frigider Găiești, avo-

catul ar vrea să fie numit șeful baroului, domnișoarei Eliza i-ar place să i se dea o zi din tinerețe, liceanul speră să-l iubească cineva, pictorul ar dori o zi bună de lucru, musafirul duduiei Anita vrea să-și refacă viața etc. „Sămînta fericirii” însă nu poate rodi printre acești oameni care „se complac în starea de nefericire și umilință”, lipsindu-le forța interioară, singura în stare să-i scoată din „sclavia” lor; dilema locatarilor, aflați în ceea ce aș numi un *impas al fericirii*, este rezolvată însă de venirea tehnicienilor de gardă care ridică corpul străin și îl aruncă peste zid, într-o altă curte interioară, „să se mai descurce și alții cu dumnealui că noi murim de foamă”.

Asemeni locatarilor imobilului CO2 din nuvela *Zgomote în curtea interioară* sint toate personajele Alexandrei Târziu: toate trăiesc „zile nu prea grozave”, căuțînd mereu „obiectul acela, unul singur care ne lipsește pentru a fi cineva, noi

înșine”. Fața care sparge monotonia vieții unui paznic aruncînd cu pietre în depozitul încărcat cu baloane pe care scrie „love” (Laleaua albă), aviatorul pensionar care încearcă să se apropie de pămînt scurțînd mobilele din casă (Străinii), spectatorii de la circ care își trăiesc viața urmărind măștile din arenă (Risul ca expresie), Ervin, tanti Despina, tanti Sabina, tanti Paulina și Maria-Cristina care doresc o porțiune din viață în care „să poată intra și cu inima” (Perspectiva unui submarin galben), telefonista care ar vrea să moară pentru că „prea se aseamănă unele cu altele” (Piatra de care nu sint în stare), cei doi pensionari care se întîlnesc vară de vară „la izvorul 14” cu „o undă de nedefinită speranță și iubire” (Cad flori de salcim), tanti Laura care se întreabă ce se va întîmpla dacă într-o zi va plesni coaja cerului (Sămînta), vinzătorul de ziare care anunță „noi descoperiri despre suflet” (Ultimul tango cu Joan Valjean), toți își sorb încet visele îmbătîndu-se doar cu parfumul lor tare; personajele Alexandrei Târziu nu există decît într-o „formă halucinantă”, întru-chipării ale dorințelor lor, niciodată devenite realitate, între a fi și a fi pe rol de..., ele aleg cea de-a doua alternativă, idealitatea este mereu înșelată de realitate, personajele trăind iluzia comunicării cu „vena cavă a universului” prin narcoticul visului.

Proza Alexandrei Târziu este greu de citit. Și aceasta pentru că narațiunea sa nu are „fir epic”, preocupările prozatoarei vizînd, mai ales, *criza morală*, închiderea orizontului vieții „în curtea interioară” a unui univers concentraționar. Și totuși dovezile de iubire ce nu se mai termină plac; plac și pentru că „toți sintem copii și mai avem de șoptit cîteva silabe la un telefon pe cale de dispariție, ca să rîdem”.

Ioan HOLBAN

Umiri

Moartea altui poet

Cu ani în urmă Gh. Tomozei a publicat o carte-document intitulată *Moartea unui poet* (după modelul *Moartea unui președinte*), în care investiga și resuțuia cam tot ce era posibil și probabil (la vremea aceea) în legătură cu viața, opera și dispariția lui Nicolae Labiș. Acum, ca și atunci, tema morții lui Labiș are aceleași variațiuni; accident sau crimă? se întreabă la ocazii festive sau comemorative cei pentru care numele poetului a rămas „o amintire frumoasă”. Într-un amplu interviu publicat anul trecut de „Bucovina literară”, Stela și Aurel Covaci — doi dintre apropiații poetului — au adus mărturie potrivit căroră, în decembrie '56, se pregătea arestarea lui Labiș, fapt de care poetul și amicii săi erau conștienți că se poate petrece în orice moment. Dar nici cei doi intervievați nu dezleagă enigma morții, ci oferă supoziții. Enigma ar putea fi dezleagată de eventuale documente — dacă am avea acces la arhivele Securității — ori dezvăluiri de la sursă — dacă ar fi „intervievat” Alexandru Drăghici...

Dincolo de legendă și scenarii, mesajul poetic labișian, receptat în anii dezghețului post-stalinist ca o luptă cu inerția ideologică și artistică, e diminuat în deceniile următoare, odată cu revoluția lirică nichitastănesciană, care a deschis cale de acces promoțiilor '70 și '80 spre alte zări ale limbajului poetic. Deși figurează în manuale, cu o poezie emblematică, Labiș a ieșit din orizontul criticii, care l-a

abordat doar aleatoriu.

„Întreținerea focului” — de fapt, a numelui — și-au asumat-o sucevenii, care au inventat un concurs de poezie ce a ajuns, iată, peste vicisitudinile vremurilor mai vechi și mai noi, la a 24-a ediție. O privire retrospectivă asupra palmaresului relevă că mai toți premiații au fost validați de timp și de critică, fapt ce se răsfrînge onorant asupra opțiunii juriului. Cit privește juriul — cam același de-a lungul anilor — pot proba, ca unul care m-am aflat, deseori, printre „jurați”, că s-a ținut tare la presiunile cenzurii de partid și de stat, refuzînd să promoveze poezia care făcea cîntare României (pentru aceasta existînd „Balanta” Sibiu) sau „marelui bărbat” (pentru aceasta existînd Păunescu și Vadim Tudor). Simptomatic este episodul din '89, cînd tovarășul Dulea a refuzat să valideze premiile, solicitînd alte poezii și interzicînd festivitatea de premiere care s-a desfășurat, totuși, în ziua de 22 decembrie, și chiar la ora la care dictatorul își lua zborul...

După revoluție (sau ce-o fi fost aia), concursul sucevean s-a aflat — și se află — din nou sub semnul întrebării, întrebarea — pusă tranșant de Nicolae Prelipceanu, unul din membrii constanți ai juriului — fiind aceasta: mai poate purta un concurs de poezie numele lui Labiș, care a fost un poet comunist?! Laurențiu Ulici — care tocmai se întîmpla să fie, de cîteva ani, președintele juriului — a răspuns că mai poate, rămînînd a se stabili cît de comunist a fost

Labiș. Cîntărirea fiind delicată, pînă una-alta atît Prelipceanu cît și Ulici n-au mai făcut parte din juriu, la ultimele două ediții, sub diferite pretexte.

Eu însumi m-am întrebat dacă să mai particip sau nu. Și am participat: dacă nu pentru Labiș, atunci pentru suceveni; dacă nu pentru suceveni, atunci pentru acei tineri care continuă să scrie și să creadă în steaua lor, chiar dacă, deasupra, cerul este neînstelat. Sint convins că mulți dintre ei nu l-au citit pe Labiș. Nu cunosc întîmplările vieții lui. Pentru ei, Labiș e „un nume aruncat pe-o carte” și pe emblema unui concurs care îi poate scoate din anonim. E mult? E puțin?

...Mergeam spre Mălini cînd am aflat vestea dispariției lui Dan Deșliu. Un poet comunist care, pe la vîrsta morții lui Labiș, era încununat cu Premiul de Stat. I-au trebuit încă vreo 25 de ani, lui Deșliu, spre a se dumiri cum devine treaba cu comunismul pe care — spre deosebire de Labiș — nu l-a pupat chiar degeaba (Prin anii '70 Nina Cassian îmi spunea că Dej le dădea noștrilor pupăcioși parale, case și călătorii în străinătate, pe cînd Ceaușescu vroia „să se facă totul” pe gratis...). Aproximez că Labiș — de-ar fi trăit — s-ar fi dumirit mai repede ce semnifică stafia comunismului (o stafie e, totuși, o sperietoare): deja poezia și viața lui dădeau semne. Succesivele schimbări la față ale lui Dan Deșliu au fost întîmpinate cu rezervă și suspiciune: mereu i s-au amintit greșelile din tinerețe. Pînă și dizidența lui a fost bălăcărită, și nu doar de torționarii educați în Cuțarida dar și de un întempestiv coleg de suferință, ajuns domn peste o uniune scriitoricească pe care — în 2 ani — a adus-o la sapă de lemn...

Dispariția a fost ultima figură pe care Dan Deșliu le-a făcut-o celor intrigați de existența lui: a intrat în Mare, și dus a fost. Accident? Crimă! Sinucidere? au titrat zărele dornice de senzații tari și tiraje mari. Autorii de scenarii s-au și așezat la masa de scris, gata să improvizeze, îndeosebi pe seama ultimelor două supoziții. Dar Marea le-a restituit leșul iar expertiza medicală le-a luat subiectul: un „banal” accident cerebral.

Dacă a avut o viață grea, lui Dan Deșliu i-a fost hărăzită o moarte ușoară. Dumnezeu să-l ierte!

Nicolae TURTUREANU

EMIL CIORAN: „Stîrșitul care începe”

O culegere de articole care conturează un profil spiritual de excepție. Atît în însemnările fugare pe marginea unor cărți, în meditațiile întrerupte de neașteptate, cît și în studiile complexe, Emil Cioran argumentează, dezvoltă punctul de vedere într-o logică impecabilă. În eseu *Principiul suveranității statului. Liga națiunilor și federalizarea statelor europene* remarcă două aspecte ale problemei universalismului: atomizarea vieții sociale și epuizarea culturilor naționale. Atomizarea socială este rezultatul dezintegrării individului, acesta este scos din iraționalul unei existențe limitate și devine conștient... Culturile naționale sint în proces de epuizare, se orientează spre trecut, actualizează valori trecute. E, mai exact, un proces de retrăire, nu de trăire. Motivele pot fi și de ordin economic, dar acestea sint trecătoare. Filosoful încearcă să surprindă psihologia europeanului: omul mobil, cu viața interioară fluidă, capabil să trăiască stări sufletești diferite, e o ființă liberă, are un aspect proteic, o mare posibilitate de adaptare. Liga Națiunilor este expresia materială a acestei psihologii a europeanului. Nu odată mijloacele de care dispune, directe și indirecte, s-au dovedit eficiente. Prin limitarea suveranității naționale se va obține prima garanție a păcii. Un alt element al păcii este federalizarea statelor, idealul fiind lupta împotriva spiritului militarist. Statul antic spre deosebire de cel modern era monistic, asimilînd individul.

În *Cultul puterii* autorul insistă asupra caracteristicilor ființei noastre naționale: blazarea, îndoiala, dezabuzarea; un popor sceptic, fără nici un instinct pentru propriul său destin. Deplînge lipsa de orgoliu, de marcă istorică, de viziune mesianică. Dar în articolul *Din mărturisirile unui naționalist* subliniază că în România există o aspirație mesianică. Fără un spirit profetic viața ar fi un joc inutil: „un neam care nu are o misiune, nu numai că nu merită să trăiască, dar n-are absolut nici un sens”. Mistica joacă un rol important — un mesianism fără mistică e gol și inutil. România are nevoie de exaltare pînă la fanatism, pînă la transfigurare, pînă la schimbare la față.

Și Emil Cioran consideră că putem cunoaște psihologia unui popor dacă ținem cont de mai mulți factori care influențează și modelează structura sufletească: rasa, clima, configurația geografică, factorii istorici și sociali. Așa ajunge la concluzia (*Scormonirea involburatului suflet românesc*) că românii le sint caracteristice îndîrjirea și cruzimea (influența dacă), disciplina riguroasă, viclenia (influența romană), simțul estetic, dragostea de poezie (influența slavă), moravuri orientale (influența turcă).

În *Schopenhauer a privit lumea numai cu un ochi* Cioran face cîteva precizări în legătură cu pesimismul filosofului german, obsedat de viziunea sumbră a vieții. A căutat exclusiv durerea, iar interpretările sale au, din acest motiv, un caracter unilateral.

Interesant este și studiul despre *Sensibilitate mistică*, sensibilitate care adîncește totul, pînă la extaz. În toate domeniile spiritului acesta recurge la iraționalul... Iar despre păcatul metafizic (*Păcat și transfigurare*) filosoful se mulțumește să constate acea deviere de la suprema responsabilitate în fața vieții.

George BĂDARAU

JON MILOȘ - poet în patru limbi

Jon Miloș s-a născut la 16 februarie 1930, la Sutjeska, Sârchia, în Banatul sârbesc, din părinți români. Școala primară în satul natal, Sutjeska. Liceul român din Virșet. Absolvent al Facultății de filosofie din Belgrad, cu lucrarea de licență: „Estetica irațională a suprarealismului“. Între 1955-1956 face studii la Paris, apoi lucrează la Belgrad ca ziarist și traducător. În 1959 este izgonit din Iugoslavia, ca dușman al poporului și anticomunist și pleacă în Suedia, unde se căsătorește. Are doi copii: o fată, Lotta și un băiat, Peter. Între 1960-1963 urmează cursurile la Sorbona, unde obține licența în litere. 1963-1964: Ecole des Hautes Etudes, Paris. În 1964 se stabilește definitiv în Suedia, unde predă timp de 22 de ani franceza, româna, sirbo-croata și suedeza pentru străini, la nivel secundar și universitar. În 1968 vizitează pentru prima dată România, ca participant la Congresul internațional de romanistică. Între 1973-1980 este redactor al revistei **Candela**, publicație lunară de cultură și spiritualitate românească, editată la Stockholm. În 1977 divorțează. În tot timpul căsătoriei nu a publicat nici o carte.

Timp de 15 ani n-a îndrăznit să vină în Iugoslavia. Timp de 25 de ani nu i s-a publicat nici numele în publicații românești din Banatul iugoslav.

Opera lui Jon Miloș însumează peste 40 de volume, cuprinzând creație originală și traduceri. A scris de asemenea numeroase articole și a publicat traduceri (peste 60 de poezii române) în reviste suedeze, române și sirbo-croate. A desfășurat de asemenea o intensă activitate culturală, fiind inițiatorul și realizatorul a numeroase contacte româno-suedeze.

Pentru activitatea sa de traducător a obținut, în 1978 și 1981, Premiul Internațional Artur Lundkvist. În 1990, „Pana de aur“, Tetovo și premiul Uniunii Scriitorilor din România. Premiul orașului Malmö pentru poezie (1991).

Jon Miloș este membru titular al Uniunii Scriitorilor din Suedia și Serbia și membru onorific al Uniunii Scriitorilor din Macedonia și România. Membru în PEN-ul suedez.

„Când mă duc în România sînt considerat străin. Deși sînt născut român din moși strămoși, deși scriu în limba română, deși am publicat cărți în limba română, mult apreciate de criticii literari, încă nu sînt recunoscut oficial ca scriitor român, nu figurez în nici o antologie, în nici un dicționar, nicăieri. Ori, după cum se știe, cetățenia unui scriitor este limba în care se exprimă. Este de a

dreptul uimitor cu cîtă dirzenie țările vecine încearcă să apere drepturile minorităților naționale din România. Dar cînd a ridicat România glasul întru apărarea Românilor de peste hotare, deși, după cum știm, România este singura țară din Europa inconjurată de milioane de români? E foarte dureros pentru mine, fiindcă „Hora Unirii“ spune: „Hai să dăm mină cu mină / Cei cu inima română“. Eu am inima română, dar nu mi se întinde nici o mină. De ce? Fiindcă eu n-am făcut niciodată politică. Eu am făcut cultură. Iar aceasta, pare-mi-se, nu contează prea mult la români. Toate actele și faptele mele culturale au fost judecate politic: de unii într-un fel, de alții în alt fel, în duhul și în interesul orientărilor lor politice, conform principiului „cine nu-i cu noi e contra noastră“. Așa că vrînd nevrînd „nepoliticienii“ au devenit dușmanii unora și ai altora. Chiar și traducerea lui Eminescu în suedeză, tot politic a fost interpretată. Atîta timp cît criteriile politice condiționează aprecierile de valoare creativă, se va întîmpla și în viitor, ca și pînă în prezent, că aproape toți românii care au încercat să se ridice la universalitate au fost nevoiți să-și părăsească țara: Cioran, Ionesco, Eliade, Brăncuși, Enescu etc., iar cei rămași acasă au fost trimiși în spitale de psihiatrie, în închisori sau pur și simplu omorîți: Eminescu, Iorga, Noica, Vulcănescu etc. Să nu ne mirăm atunci de ce nici unui scriitor român nu i s-a acordat pînă acum premiul Nobel. Noi facem politică, prea multă politică din tot și din toate“.

Jon MILOȘ

Doaă lumi

Vîntul a intrat pe nesimțite în casa noastră
Și frunza nu mai este frunză
Peretii se ceartă cu tablourile
Cuvintele se bat cu corbii
Arcușul nu-și mai găsește vioara

N-ai vrut să urcăm la vulturi
Să ne iubim pe stîncă — sus
Să facem din viață un cîntec
Am rămas tu și eu
Doaă lumi nestrăbătute.

Trăiesc și visez

Trăiesc și visez instrăinat
Singur ca o stîncă
De care soarele se îndepărtează

Nu există trecere
De la limbă la limbă
Fără scurgere de singe

Care este țara omului
Acea în care întimplător se naște
Sau aceea pe care singur și-o alege

Mi-e teamă să mă privesc
Să cobor la izvoare.
Acolo pierdut
Aici rupt în două

O cucuveauă
Cîntă un cîntec de moarte

Gînduri reci cad pe masă
Pagina albă
A băut toată profunzimea cerului
Nu mai pot să scriu

Lupi angelici

Lupi angelici
Mi-au alungat sufletul pe lună
Nu mai îndrăznește să se întoarcă acasă.

Un punct părăsit de cuvinte
Tremură peste sinii apelor moarte

O altă împărăție

Ai făcut Doamne lupii — oameni
Dar nu le-ai dat mințe destulă
Să te audă și să te vadă
Ai uitat de cei ce merg în urma ta și te apără.

M-ai băgat în horă cu păcătoșii
Să-i conving să vină la Tine
Cu păcătoșii nu se poate dansa
Fără să-ți pierzi fața și firea.

Ai trimis șarpele să-mi facă cu ochiul
Să mă învețe să spun DA în loc de NU
Și NU în loc de DA
M-ai lăsat să cad în cursa Răului.

Acum o nouă idee revoluționară
Făgăduiește lumii viziuni verzi de fericire
Oamenii sunt la ospăt. Beau și cîntă
Doresc o altă împărăție.

M-am trezit

M-am trezit într-o lume
Pe care n-o cunosc
Cîțiva lilieci au venit să mă execute
Cică am dormit prea mult
Și-am uitat să culeg florile
Ce cresc împotriva vîntului.

Cine se trezește

Cine se trezește
Și încă mai crede în oameni
Poate să înceapă să-și numere
Și zilele ce le mai are.

Cine se trezește
Și încă mai crede în dreptate
În curînd va pierde
Și patul în care doarme

Cine se trezește
Și încă mai crede în adevăr
Va rămîne singur la masă
Și singur va merge la groapă.

Putna

Am venit aici
Să mă odihnesc lingă Dumnezeu
Să fug de lumea
Ce miroase a războaie
Aici Natura vorbește cu Iubirea
Adevărurile cresc din icoane
Din cornul lui Ștefan cel Mare
Din codrii
Din izvoare

Am venit aici
Să mă odihnesc lingă Dumnezeu
Aici se coc destinele
Veșnicia cîntă la vioară.

Rămîi copil

Rămii copil
Dacă vrei să te audă oamenii
Mi-a spus un bătrîn
Care și-a dăruit ochii
Ca lumea să vadă

Există oameni care mor
ca să învie
Să ne povestească cum arată
Viața de apoi

Însă pînă acum
N-avem despre asta nici o mărturie
Ei tac de frică
Să nu-l supere pe Dumnezeu.

Dumnezeu nu apără omul
Ce-l cunoaște
Omul răstignește ființa
Ce-l relevă.

Și lumea se invirtește oarbă
Crede în ce nu vede.

Poveste

Arunc cu pietre în apă
Privesc cum mor luminile
Nori molateci de marijuana
Îmi rup gîndurile în două

Din cer cad cîntece
Pe care nimeni nu le mai ascultă
Un vînt spulberă iluziile munților
Pămîntul se apropie de iarna nucleară

Totul trece și totul moare

Într-o zi va muri și moartea
Va rămîne doar povestea
A fost odată o lume
A fost ca niciodată.

„Unul dintre cei mai autentici poeți români contemporani, un poet de frapantă originalitate, căruia ursitoarele i-au hărăzit premise dintre cele mai rare: să se nască român, fiu de țărani din Banatul iugoslav, să absolve Facultatea de filosofie din Belgrad (1955), să-și desăvîrșească studiile superioare la Paris, obținînd licența la Sorbona (1963), să predea în Suedia limbile franceză, română, sirbo-croată și suedeză, să scrie poezii originale în aceste patru limbi și să traducă din și în aceste patru limbi, să se afirme, în sfîrșit, ca un novator și un poet modern, în limba părinților săi, pe care o manevrează magistral, atît în poemele răzvrătirii sale spirituale, cît și în cele ludice... Sub acest raport existențial, fără a face eu insumi profesie trăiristă, mă bucur să salut în Jon Miloș pe excepționalul nostru purtător de cuvînt“.

Șerban CIOCULESCU

„În Suedia unde trăiește, Jon Miloș este cel care a făcut cunoscută literatura noastră cel mai mult. Dacă astăzi cititorul suedez își poate face o impresie asupra literaturii române, a poeziei, dar mai recent și a prozei, asta se datorează traducerilor acestui dăruit și tenace om de cul-

tură care scrie și traduce în patru limbi, pe care le stăpînește aproape în egală măsură... Lui Miloș îi datorăm traducerea Mioriței în suedeză, a cîtorva basme nepieritoare, a unei antologii de proză românească de astăzi. Jon Miloș este autorul unor studii de sinteză asupra culturii românești, iar cele câteva cărți de poezie tipărite la noi pînă acum s-au epuizat imediat din librării...“.

Ioan ALEXANDRU

Acest „luptător tot atît de nobil ca Don Quijote duce o luptă istovitoare pentru supraviețuirea culturilor din țările mici. Însă pe cînd Don Quijote l-a avut de partea lui pe Sancho Panza, Jon Miloș luptă și lucrează singur... (...) Căci Jon Miloș, deși a făcut lucruri cu adevărat minunate pentru cunoașterea și apropierea culturilor din țările cărora le aparține național sau spiritual, el în toate aceste țări este considerat un străin. Atunci cine să-i susțină candidatura la fundația Herder, al cărui premiu pentru literatură, la modul cel mai absolut, îl merită?“.

Catarina GISBY
ziaristă din Suedia

Semne și stări în cinematografie

Dacă ar fi să judecăm stadiul actual al cinematografului românesc, fie și numai după cele câteva pelicule care au trecut granițele țării intrând în atenția elitei cinematografice europene, și tot am avea motive suficiente să sperăm într-o redresare atât a producției cât și a stării creativității — ambele trecute printr-o îndelungată perioadă de criză post-revoluționară. Toată lumea cineaștilor, dar și cineaștii înșiși au crezut că odată sfărâmate barierele care stăteau împotriva afirmării talentelor, se va produce o explozie benefică și creația cinematografică românească va inunda ecranele țării și ale Europei. Presupusele scenarii care zăceau în sertarele cenzurii sau ale autorilor și de la care se aștepta revirimentul s-au dovedit sublime, dar... lipsesc cu desăvârșire. Sau, dacă au fost câteva, ele nu și mai găsesc rădăcini cu realitățile românești atât de grav bulversate, nici cu noile viziuni și crezuri artistice ale creatorilor. La rândul lor, aceștia au rătașit o vreme prin labirinturile complicate ale reorganizării sau ale politicii, uitându-și principala menire sau fiind în imposibilitate să și-o împlinescă. Cele câteva tresăriri de orgoliu n-au fost în măsură să edifice publicul cinefil asupra noii orientări a cinematografului și asupra potențelor ei creatoare reale.

Dar iată că, după aproape trei ani de nervoase căutări, de neliniști existențiale și de confruntări cu lipsuri de tot felul, caracteristice nu numai cinematografului, ci culturii românești în ansamblu, cineaștii par a-și reveni la o stare de creativitate care, chiar dacă e încă departe de normal, e, totuși, dătătoare de speranțe. Am în vedere nu numai cele câteva lucrări de vîrf care au intrat în competiții internaționale, ci și peliculele rămase acasă, să se confrunte cu exigențele atât de severe ale propriului public: chiar și ele, acestea din urmă, ne solicită atenția și — de ce nu?! — îngăduința și încrederea, cu atât mai mult cu cât aduc spre spectatori unele nume noi, ne „compromise” — ca să zic așa — de vechile obediințe (forțate sau benevole) din perioada dictaturii.

Dar să amintim mai întâi peliculele reprezentative despre care vorbeam la început. Ele sînt „Balanța” de Lucian Pintilie și „Hotel de lux” de Dan Pița, ambele prezente în acest an la festivalurile internaționale de primă valoare: Cannes și, respectiv, Veneția — ultimul întorcîndu-se din lagună cu un superb „Leu de argint”! Dacă la acestea am mai adăuga și tulburătoarele pelicule „De ce trag clopotele, Mitică?”, de Lucian Pintilie și „A unsprezecea poruncă”, de Mircea Daneliuc, parcă ne-am mai întări în convingerea că nu-i totul pierdut și că filmul românesc încă respiră, ținut la suprafață de umerii puternici ai citorva mari regizori — precum copilul, de miinile puternice ale mamei în superba piesă „Matca” a lui Marin Sorescu. Rămîne ca cineva să-i strige, precum disperata mamă: „Respiră, măaaa!”.

Ziceam, așadar, că „Balanța” lui Lucian Pintilie, realizat pe un scenariu după romanul omonim al lui Ion Băieșu, ne-a reprezentat la Cannes în primăvara trecută. Unii vor fi fiind sceptici în legătură cu valoarea lui, de vreme ce n-a fost premiat. Voi răspunde că simplul fapt de a fi fost selecționat pentru această — cea mai prestigioasă! — confruntare internațională a anului e un semn sigur de valoare, situînd filmul într-un context — nu european, ci mondial — care ar trebui să ne flateze cât de cât și să ne îndemne a-l privi cu interes. Căci noi așa sîntem: pînă nu ne spune cineva din afară că avem valoare, nu credem nici în ruptul capului. Iată deci ce s-a spus la Cannes despre „Balanța” (sau „Stejarul”, cum l-au botezat francezii folosind o metaforă din finalul filmului): „...cel mai frumos film din țările de Est, superior «Omului de fier» al lui Andrzej Wajda”, adăugîndu-se că nimeni n-ar fi fost surprins dacă filmului i s-ar fi conferit Marele Premiu. De ce n-a fost astfel răsplătit? Poate din aceleași motive care fac să nu ne fie, încă!, recunoscute și alte valori naționale. Poate din aceleași motive care ne fac pe noi înșine să nu ni le recunoaștem!

Dar dacă Lucian Pintilie, Mircea Daneliuc și Dan Pița au intrat deja într-un circuit internațional în care se impun tot mai decis, un alt grup de regizori, scenariști și operatori luptă cu inerția conceptualizată a dirigitorilor culturii și — să recunoaștem — cu inerția spectatorilor, dorind să o înfringă nu cu alte arme decît cele ale creației, ale talentului, ale voinței de schimbare și de afirmare. Doi dintre ei — Radu Nicoară și Florin Codre — se află la „opera prima”. „Polul Sud” al celui dintîi și „Șobolanii roșii” al celui de al doilea, sînt filme demne de toată atenția, nu numai pentru noutatea tonului și a procedurilor narrative, prin modernitatea structurării conflictelor dramatice, ci mai ales prin sinceritatea și simplitatea adresării directe a mesajului (dacă mai e îngăduit acest concept!), prin originalitatea scriiturii filmice. Tematic, „Polul Sud” nu dărîmă munți și nu taie albișii noi în trupul cam rigid al cinematografului noastre, ba chiar propune direcții previzibile în această etapă post-revoluționară, în care aproape nici o temă nu poate fi abordată fără un rașor obligatoriu cu etapa anterioară, fără a-i căuta rădăcini, adică, în ceea ce a fost înainte. Din acest punct de vedere, filmul lui Radu Nicoară îmi pare simptomatic; prevăd deci că se va instala — și nu numai în creația cinematografică — un „loc comun” tematic, o idee fixă, așa cum a fost cîndva ideea „obsedantului deceniu”. Numai că va trebui să se numească altfel, căci e vorba de aproape o jumătate de veac. Va fi, fără îndoială, o perioadă a anti-eroilor, așa cum este, în filmul „Polul Sud”, tînărul ziarist și scriitor în spe interpretat de excelentul actor Claudiu Bleont. Simptomatic e și tonul sceptic al regizorului Radu Nicoară. În mod firesc dezamăgit de evoluția societății românești post-decembriste, el dă friu liber unui pesimism dezolant. Într-un fel, nu-i rău, pentru că de optimism artificial spectatorul e sătul.

Între calitățile filmului trebuie adăugate imediat cele de ordin strict cinematografic, în special imagistica lui rafinată, asigurată de un operator inspirat — și el foarte tînăr — al cărui nume, Relu Morariu, alături de cele ale colegilor săi Cristian Comeagă, Anca Damian ș.a., înseamnă deja un câștig notabil pentru arta filmică.

Aș vrea să mai remarc, în încheiere, și prezenta, într-un fel inedită în contextul nostru cinematografic, a unor creatori din Basarabia, dintre care cu totul notabil mi se pare Valeriu Jereghi, regizorul filmului intitulat „Și va fi...”, distins cu Marele Premiu la recentul Festival al filmului pentru tineret de la Costinești. Total lipsit — și el! — de un optimism de paradă, cineastul, îngrijorat de destinul omenirii, își imaginează — în manieră SF — cum va arăta lumea după un eventual al treilea război mondial. Iarăși, tematic, nimic nou. Să ne amintim doar piesa lui Horia Lovinescu „Jocul vieții și al morții în deșertul de cenușă...”. Nou este în filmul lui Valeriu Jereghi unghiul existențial și moral din care privește această eventualitate pe care titlul încearcă să o dea ca... sigură. Pornind de la ideea că omul contemporan a pierdut sensul moral al ființării lui pe Terra, cineastul își propune redescoperirea și reasumarea de către om tocmai a acestui sens. Demonstrația este emoționantă în simplitatea și profunzimea ei, cu atât mai mult cu cît e realizată prin mijloace specifice artei a șaptea, imaginea jucînd primul rol, iar cuvîntul, literatura, fiind reduse spre cota zero. În acest sens, rețin ca inspirată și foarte adecvată observația unui critic care, semnalînd forța imaginii lui Vivi Drăgan Vasile și absența dialogului, nota că aceasta „ne redă încrederea că cinematograful poate reprezenta pînă și dialogul cu Dumnezeu”.

Colaborarea basarabeanului Valeriu Jereghi cu cineaștii din București e de bun augur. Crezul său artistic intră într-o perfectă simbioză cu al operatorului Vivi Drăgan Vasile, cu al actriței Maria Ploae și cu al altora; ceea ce e încă un semn bun între atîtea semne ne-bune cite bintuie cinematografia noastră.

Stefan OPREA

După o secetă cumplită, a reînceput stagiunea de pictură. O dată intrat în expoziția din sala „Cupola”, galeria consacrată a Uniunii Artiștilor Plastici, te pătrunde misterul imaginărilor medievale, al picturii propriu-zise, nu al tematicii sau narațiunii. Această este redusă la minimum, un portret (fără recuzită), un arbore portretizat; un grup de obiecte sau case, câteva flori pe o pinză. O singură figură de stil concentrată într-o lucrare, o liniște maiestooasă. Nicăieri grabă, nicăieri superficialitate.

Cu mijloacele deplinei sale maturități profesionale, Mircea Ispir, artist de mare clasă metafizică, reușește să releve mai mult decît aparența, sau buna și frumoasa reprezentare a lucrurilor și liniștelor. El urmărește, prin similitudini, semnificația simbolică. Pentru artist importanța formei și culorii nu constă în simpla și facilă asemănare, ci în implicarea stării de grație, în care se află poetul din pictor, omul profund în creștința sa, în stare de revelație. El pă-

datului „status quod”, nu avem cum evita destinul tragic. Problema este cum primim și cum trăim tragedia: cu lășitate și luncări meschine, sau eroic, zidindu-ne în creația de adevăr, bine și frumusețe.

Epifania prin jertfire, prin dăruire conștientă, metempsihoza prin bine și frumos, sunt singurele punți posibile pentru a traversa tragedia și a ne regăsi dincolo de ea, pare a spune pictorul în portrete-icoană, în înfățișări-simbol. Este un fel de a reinvia prin pictură. O nemurire, un triumf al culorii, care se produce într-un ritual de sobrietate, într-o rigoare impusă lucid, pînă la obstinație în expoziția actuală, mai pregnantă decît toate celelalte anterioare, unde domina alegoria.

Biografia autorului se citește sau se întrevețe în catalogul expoziției. Biografia operei se cere descifrată într-o retrospectivă imaginară plină de meandre și reveniri. Îmi aduc aminte de una din cele mai frumoase expoziții de la Iași, de acum mai bine de două decenii, un adevărat festin de compoziții, cu zeci de personaje, prinse în ritmul serbării și desfătării, cromatic vii, între mitologia românească și ludic. Nuntași și colindători, pelerini și păstori, meșteri iconari și cîntăreți, din gură și din lăută, veneau parcă din alaiul lui Watteau, bine construiți și scâlțați în lumina caldă a serilor de vară țirzie, cu niște culori nobile, de ceramică veche; verdele și albastrul erau dominate de teroasele complementare, de la ocrul auriu la siena arsă și pînă la incendiarul roșu pompeian. Totul părea definitiv, bine construit și copt ca la un cuptor de meșteri vechi. După o călătorie prin muzeele europene, ca o presimțire a aripei reci a morții care-i da tiroale, și pe care avea să o vadă de aproape, acum doi ani, neuitatele întrebări ale neantului luau forma efilată din „Risul măștilor”, „Timp”, „Vîrstă”, „Maestrul și Margareta”, dincolo de „Arlechin”, sfînta „Familie” intitulată eliptic.

Experiențele anterioare par, acum, date uitării, dar ele revin ca într-o eternă reîntorcere. Tot ce a fost mai bun și mai apropiat sufletului său, pictorul Mircea Ispir a păstrat în taină și în substratul lucrărilor care îl reprezintă în expoziția actuală. Mai ales, rotocoala timpului se întoarce ca un val asupra stării de grație de acum un deceniu și jumătate, cînd o călătorie în Italia, la Florența, Roma și Vatican, l-a copleșit prin redescoperirea picturii Renașterii și a misterului credinței.

Un timp n-a mai îndrăznit să picteze, n-a mai vrut. Credea că nu se mai poate. Ii apăsa aripa de plumb a tradiției, copleșitoare. Descoperirea gigantilor picturii universale la ei acasă, la Galleriile oficiale de la Florența, de la Academie și din Capela Sixtină, a avut un efect terifiant. Apoi, cu greu, și-a rejuat modest Golgota lui de pictor „provincial”, însoțit mereu de conștiința existenței celor mari. Așa a ajuns să-și învingă temerile și convențiile locale ale imagini. Tenace, serios, profesional. Ar fi ajuns un om închis în sine, nu numai în atelier, dacă dăruirea într-o pictură care refuză uritul, hidosul, în favoarea unei estetici stăpînitore a groazei și a limitelor amenințătoare, nu l-ar fi deschis spre noi, printr-o amplă capacitate de comunicare.

MIRCEA ISPIR redescoperind profunzimile picturii

trunde dincolo de aspectul imediat al obiectelor, peisajelor, portretelor. Din această stare profundă de meditație și descoperire, din transa aproape hipnotică sugerată de „Summum Doloris” a răstignitului, mai puțin concret în detalii cît în logica esențială, ori „Case sub deal”, dintr-o pagină biblică, asediată de timp, ca o cetate a oamenilor lui Dumnezeu împietrită în enigma uitării de sine, ori din magia „Ritualului păgîn” moștenit de religii, mai vechi sau mai noi, ca și din alte stări de transă a imaginației, pe Mircea Ispir îl scoate spre lumină, înțeles și comunicare, îl salvează de singurătate și de disperare, meșterul din propria-i ființă. Mina care conduce penelul este a unui înzestrat tenace, a unui om de atelier, care a învățat zi și noapte, de-a lungul unei vieți de chin, să ne comunice experiențele grave, încercările sufletului deschis și vulnerabil, adine rezonant la întîlnirea cu natura schimbătoare a lucrurilor și a firii omeniești. Măiestria dobîndită în ani îl ajută să fixeze emoțiile durabile, să comunice și să releve ceea ce altfel ne rămîne nevăzut din tensiunile tragice ale existenței, transferînd valori certe în zona sacralizată a vizualului. Cu Mircea Ispir verific încă o dată adevărul exprimat de Marcel Brion că „pictorul ne învață să vedem” chiar nevăzutul. În fond, din sufletul de culoare și lumină al unei pinze, chiar din gravitatea umbrelor dinci, nu ricoșează spre noi decît acele stări de spirit, emoții, ceea ipostază a sentimentelor pe care am trimis-o spre ea din adîncul necunoscut al eului nostru sensibil și reflexiv. Tablourile lui Mircea Ispir au nu numai suprafața de rezonanță dar și adîncimea de rezonanță a bronzului vechi bizantin. Ele au capacitatea de a ne ajuta să descoperim zone de nepătruns altfel ale eului afectiv și reflexiv.

Capacitatea revelatorie a picturii lui Mircea Ispir se întemeiază, cred, pe măiestria unitate a ideții cu tonalitatea gravă, rezonantă, a paletei care se desfășoară ritual, după alte legi decît cele strict scolastice; desenul nu devine obsesie logică sistematizatoare, iar culoarea nu își pierde valoarea decorativă, mai ales în antitezele complementare. Ea continuă să ne domine cu bucuria ascunsă de a fi văzută, chiar dincolo de cețurile vălurinde ale cortinei care cade iminent peste destinul tragic. Grisajele și umbrele adinci prevestesc limitele. Fie că ne revoltăm și depășim aceste limite, fie că rămînem prizonieri în acceptarea

Cred că în simplitatea, aparentă, actuală, a ajuns la o culme, de unde printre valburi de nori se vede cerul și lumea, lumea largă a marilor valori, pe care le elogiază, dialogînd familiar cu „Hollander” ori rituos ca în „Medieval Hunter”. Oricum, a ajuns să fie detașat de căluțul roșu al „Vestitorului de vede” și de alte fleacuri cîndva obligatorii în tematica expozițională, amintiri obsesive, la care poate privi cu un oarecare umor, cu o ironie tristă. Și mai cred că expoziția de față este o dovadă că pictorul și-a învins ezitățile, zona de mortificare a formei, prin tot ce are mai bun și mai vital arta, arta sa, pictura profund tragică a unei adevărate religiozități a iubirii, ca dăruire și jertfă.

Radu NEGRU

■ experiența religioasă – delimitări conceptuale ■

Ideea de experiență religioasă ocupă un loc central în discursul religios contemporan, poziție care este accentuată de complexitatea și diversitatea experiențelor religioase, de întrepătrunderea dintre subiectiv și obiectiv, de conexiunile între psihologie, filosofie, teologie, teoria cunoașterii, sociologie.

Marile debateri teoretice în jurul noțiunii de experiență religioasă au debutat la începutul secolului al XX-lea, odată cu lucrarea lui William James (*The Varieties of Religious Experience*) pentru care experiența religioasă se manifestă în o varietate de indivizi devine proba însăși a existenței lui Dumnezeu, subiectivitatea fiind condiția adevărului. În viziunea lui W. James „sentimentul religios constituie pentru cel care se manifestă o nouă sursă de energie, o potențare absolută a vieții”, dar intensitatea afectivă depășește frontierele normale ale cunoașterii și pune individul în comunicare cu sursele invizibile ale vieții. Deși cu numeroase lacune, teoria lui James a clarificat la vremea sa unele aspecte, criteriul pragmatic al experienței având valoarea unui indicator; dar o adevărată validare filosofică a experienței presupune ca sensul și conținutul său să fie integrate într-o viziune de ansamblu care să le justifice în fața rațiunii teoretice.

Psihologia experienței religioase datorează operei filosofice a lui R. Otto, *Das Heilige* ideea problematică a unei experiențe afective, specifice: cea a sacralului. În experiența sacralului, sentimentele care o compun sînt transformate prin reluarea lor într-o structură afectivă, în sensul că sentimentele nu mai prezintă nici o analogie cu experiențele obișnuite. În experiența sacralului, dragostea sau frica nu mai sînt după Otto, sentimente comune aplicate unui obiect religios, așa cum ar fi spus James. Sentimentul religios este caracterizat

Dumnezeu și se hrănește din experiența subiectivă a unei relații individuale cu divinul. A devenit tot mai evident că acest domeniu nu este sub jurisdicția analizei științifice și critice considerată ca principiu al oricărei cunoașteri a faptelor empirice; adevărul obiectiv pe care îl descoperă științele experimentale nu poate fi același cu adevărul reieșit din experiența religioasă, această dificilă obiecție fiind tot mai des reamintită de filosofia cunoașterii.

Analizînd toate interpretările moderne, Michel Meslin propune o antropologie religioasă pornind tocmai de la experiența umana a divinului; firește, principialul obstacol de depășit era vechea dilemă dacă experiența constituie un mod de cunoaștere extra-rațional sau dacă reușește să producă o înțelegere a obiectului sau, dacă poate fi depășită propria finitudine și, prin medierea unui text sau mărturii, putem ajunge la comprehensiune. M. Meslin propune lărgirea contextului interpretativ, întrucît „comprehensiunea unei experiențe religioase interioare evident nu este posibilă decît interpretînd expresia obiectivă pe care subiectul o dă, dar această interpretare presupune mai întîi ca să ținem cont de intenționalitatea care susține această experiență religioasă și care o deosebește de alte experiențe pe care omul le poate cunoaște chiar dacă ea se întrepătrunde cu toate celelalte activități”. Această viziune nu a spulberat dintr-o dată toate îndoielile privind criteriile adevărului conținut în experiența religioasă, în schimb acreditează nu numai ideea că între experiența religioasă și experimentul din științele exacte nu se pot stabili corelații, dar și că „orice experiență este înainte de toate nouă și deschidere spre alte experiențe noi. Ea nu devine cunoaștere capabilă de a antrena modificări de comportament decît prin raport cu alte experiențe”. Dialectica experienței nu-și află desăvîrșirea în cunoașterea definitivă ci în deschiderea spre experiență, astfel „experiența religioasă este deschiderea omului către misterul însuși al lui

Experiența umană a divinului

de o mare polaritate: cea a lui *tremendum* și cea a lui *fascinans*, experiența a ceea ce ține la distanță și a ceea ce seduce și atrage, ansamblul formînd „o sîrîsă armonie a contrastelor”. R. Otto nu s-a mărginit numai la descrierea experienței religioase; corectînd viziunea reductivistă a religiosului la etica și gîndirea rațională, el propune o schemă afectivă a „numinosului”, constituită ca un *a priori* formal al afectivității. Noutatea demersului său a fost că a insistat asupra faptului că sentimentul în sine este un mod de cunoaștere. În străfundurile conștiinței umane — afirmă Otto — există un presentiment mai mult sau mai puțin obscur, dar real, al realităților superioare și care, într-un anumit sens, este asemănător anamnezei platoniciene a ideii — această este *a priori*. Din această perspectivă, experiența religioasă poate fi definită ca o nostalgie a divinului, în maniera în care a formulat-o Augustin în *Confesiuni*: „Si omul vrea să Te laude, o mică parte a creaturii Tale, însuși omul care-și duce încoace și încolo starea sa nemuritoare și mărturia păcatului său... căci ne-ai făcut pe noi pentru Tine și neliniștit este sufletul nostru pînă ce se va odihni în Tine” (I, 1). Această neliniște religioasă, această nostalgie presupune o cunoaștere de alt tip decît cunoașterea obiectivă și științifică. R. Otto fundamentează aspectul intuitiv al experienței religioase pe însăși specificitatea categoriei de sacru. Atenționînd asupra necesarei distincții între semn și ceea ce este semnificativ, între aspectele divinului și efectele sacralului asupra omului, R. Otto deschide calea cercetării simbolurilor ce constituie „urzala” limbajului omului despre divinitate.

Miroca Eliade își asumă unele din tezele lui Otto transpunînd-le în fenomenologia religiei și deplasînd privirea subiectului, axată exclusiv pe sensul și înțelesurile „numinosului”, spre obiectele în care se proiectează și cărora le conferă valoarea unei hierofanii, a unei manifestări a sacralului; în viziunea sa, „sacralul nu este un stadiu în istoria conștiinței, el este un element în structura acestei conștiințe... Experiența sacralului este inerentă modului de a fi al omului în lume. Dacă experiența sacralului este esențialmente de ordinul conștiinței, este evident că sacralul nu se va recunoaște din afară”. Numai prin experiența interioară îl va recunoaște fiecare în actele religioase ale unui creștin sau ale unui „primitiv”.

Alături de aceste trei mari direcții de cercetare a experienței religioase au mai fost și alte tentative cum ar fi cea sociologică întreprinsă de Glock și Stark; pentru ei, „elementul esențial care caracterizează experiența religioasă și care o distinge de orice altă experiență umană, este un anumit sens al raportului cu o instanță supranaturală” și aceasta îi conduce la stabilirea unei clasificări avînd ca principiu complexitatea experienței: 1. experiența confirmativă; 2. experiența răspunsului divin; 3. experiența extatică; 4. experiența revelației.

■ experiența religioasă – deschidere spre Absolut ■

Și după parcurgerea concepțiilor fundamentale menționate rămîne problema hermeneutică capitală: cum poate fi înțelesă experiența interioară de cel căruia nu-i aparține? Observatorul nu o poate face decît interpretînd expresia pe care subiectul o dă expresiei trăite. Pentru ca această interpretare să fie cit mai fidelă și mai adecvată, ea trebuie să fie însoțită de o analiză critică, dar după ce criterii? Credința, al cărei rol este primordial în orice experiență religioasă, primește, în viziunea teologiei clasice, o lumină directă în la

Biserica romano-catolică INIMA LUI ISUS din comuna N. Bălcescu — Bacău

Dumnezeu și ea se extinde la dimensiunile infinite ale Ființei divine”.

Intrucît sacralul nu poate fi sesizat decît în existența însăși a omului care o definește și o delimitează, la orizontul cunoașterii fenomenului religios se naște o nouă întrebare: ce experiență a divinului poate face omul? Putem depăși realul accesibil dar lipsit de autenticitate? Putem îndeplini dezideratul exprimat de San Juan de la Cruz: „trebuie să plecăm de la ceea ce se vîd și care nu există pentru a ajunge la ceea ce nu se vîd dar care există”? Istoria religiilor oferă numeroase mărturii ale efortului continuu al omului pentru a sesiza divinul; orice experiență religioasă este deschidere spre Absolut, dar în același timp ea pune în evidență limitele experienței umane a divinului. Orice credință implică recunoașterea de către om a misterului lui Dumnezeu și totodată a limitelor exercițiului rațiunii sau experienței religioase, spirituale. Hilaire din Poitiers spunea că „nimic nu este mai demn de gloria lui Dumnezeu decît de a se plasa în afara limitelor inteligenței umane”, aici fiind recunoscută specificitatea Ființei divine a cărei transcendență, infinitate de esență nu pot rămîne decît incomprehensibile omului. Firește, experiența marilor mistici oferă numeroase imagini, viziuni ale divinului, dar ele aparțin ordinului afectiv, nu celui conceptual; ceea ce procură experiența pe care o trăiește omul, nu este ideea metafizică a lui Dumnezeu. Registrul experienței este cel al metaforei, simbolului, imaginii, alefioriei, registru apropiat de cel al creației poetice. Simbolul relevă însă omului o prezentă, instituie o relație existențială între om și Absolutul divin. Experiența sacralului restituie omului locul său în ordinea Cosmosului.

Jean GRANIER : *La Sagesse Artiste*, ed. du Cerf, Paris, 1991.

Intenția autorului nu a fost să redacteze o lucrare teoretică în limbajul specializat al filosofiei, ci de a reflecta asupra vieții cu ambiguitățile sale deconcentrate, de a oferi o orientare și punctele de reper necesare pentru a depăși starea de clar-obscur ce definește modernitatea și nihilismul contemporan. Jean Granier își argumentează demersul astfel: „Într-o lume care nu știe încotro se îndreaptă, pentru că face din oameni sclavi complici ai fericirii de masă și ai reușitelor materiale, misiunea filosofului nu poate fi numai de a construi, o interpretare coerentă a existenței; el trebuie să încerce să arate cum, pînă în cele mai banale experiențe ale vieții, omul poate să se ridice la înălțimea menirii sale, care este de a se desăvîrși ca individualitate liberă, de neînlocuit și, după aptitudinile sale, creativă”. Denunțînd limitele modernității, J. Granier își manifestă încrederea în șansele unui nou umanism, care va reconcilia omul cu Natura și cu semenii, pentru că va stimula în om nu cupiditatea, ci dorința de depășire prin luciditate, după principiul „mai întîi să te străduiești. Apoi să construiești. În sfîrșit, să exiști”.

Michel MEYER, *Le Philosophe et les Passions*, Librairie Générale Française, Paris, 1991.

Tema pasiunilor a obsedat totdeauna istoria filosofiei occidentale, și, cel mai adesea, a suscitat judecăți negative. Pentru Meyer, „teoria pasiunilor este un loc de înlînire privilegiat a epigmeilor gîndirii occidentale”, pentru că permanent au fost opuse: pasiunea, rațiunii; sufletul, corpului; natura, naturii umane; instinctul, inteligenței — fără a se propune o viziune integratoare asupra esenței umane. *Filosoful și pasiunile* este o frescă, prima de acest gen, care reface într-o manieră sistematică istoria concepțiilor filosofice ale pasiunilor. Exemplara panoramă relevă diferențele și apropierea între doctrinele lui Platon, Aristotel, Augustin, Toma d' Aquino, Descartes, Spinoza, Hobbes, Rousseau, Kant, Freud. Sînt analizate și subtil explicate marile rupturi care merg de la condamnarea pasiunii ca păcat pînă la exaltarea romantică a pasiunii ca adevăr al vieții prin excelență. Atitudinea filosofică echilibrată a lui M. Meyer are ca punct de plecare întrebarea „ce ar fi omul dacă nu ar avea pasiuni?”, pentru că în final să remarce că „rațiune fără pasiune nu este decît ruina sufletului”, răspunzînd astfel vechii dileme: pasiunea sfișie omul pentru că este oarbă, sau dimpotrivă îi permite o mai profundă cunoaștere?

Les paradoxes de la connaissance. Essais sur „Menon” de Platon. Recueillis et présentés par Monique Canto-Sperber, ed. Odile Jacob, Paris, 1991.

De ce un text scris acum 24 de secole prezintă un interes deosebit pentru cititori (în Franța, între 1987—1991, au apărut trei noi traduceri ale dialogului *Menon*) și pentru specialiști? Pentru că moștenirea filosofică a lui Platon este filosofia însăși, iar *Menon* este fără îndoială dialogul platonician care prezintă într-o formă condensată și dramatică majoritatea temelor principale ale gîndirii lui Platon. Interesul contemporanilor pentru dialogul *Menon* se concentrează asupra a patru mari întrebări vizînd patru mari probleme: Problema definiției: ce este a defini? Care criterii ajută să decidem că o definiție este corectă, eficace, pertinentă? Problema începutului cunoașterii: cum este posibil a cerceta ceea ce nu cunoaștem? Problema demonstrației: ce demonstrează o proprietate științifică? Problema învățării: ce este a învăța? Ce se învață și ce nu se învață? Monique Canto-Sperber oferă o serie de texte ce încearcă diverse abordări ale textului platonician și caută să stabilească corelațiile cu problematica actuală. Autorii sînt: J. Barnes, D. Davidson, K. Gaiser, M. Guérault, R. Hare, M. Polanyi, G. Ryle, H. Simon, G. Vlastos. Volumul nu se adresează numai specialiștilor în filosofie antică, întrucît „*Menon* este una din acele scrieri ce obligă istoricul filosofiei să fie cu adevărat filosof. Aici este poate cea mai bună modalitate de a măsura fecunditatea unui text filosofic”.

Henri d'Aviau de TERNAY, *La liberté Kantienne*, ed. du Cerf, Paris, 1992.

Eseul filosofului francez, deși are ca obiect gîndirea kantiană în întreaga sa amploare, este focalizat asupra noțiunii de libertate, fiind axat pe două mari direcții. Prima îi oferă prilejul unei relecturi a celor trei „critici” pornind de la conceptul de libertate, „Libertatea în responsabilitate” este în centrul celei de a doua direcții de cercetare, parcursul său structurîndu-se în jurul *Conflictului Facultăților*, întrucît „după procesul de relectură, *Conflictul Facultăților* va apărea ca o încercare a ceea ce ar fi trebuit să devină *Critica rațiunii pure* dacă I. Kant ar fi putut să o rescrie după ce a redactat a doua și mai ales a treia *Critică*. Nu putem merge pînă acolo încît să credem că el ar fi fost tentat să închină definitiv sistemul. Cu cît avansa, cu atît realiza că arhitectura rațiunii pure nu trebuia nici într-un mod să se lase prinsă în capcana totalității. Apropierea hermeneutică a libertății kantiene pe care o întreprinde acest studiu ar trebui să confirme această interpretare”, afirmă de Ternay în introducere. Eseul său este o dovadă elocventă ce relevă că în timp ce explicația mobilizează „privirea” vizînd situația fenomenelor într-o ordine vizibilă, tot timpul mai vastă, înțelegerea face apel la un tip de „ascultare” prin care individul aparține lumii, istoriei; pentru a accede la problematica kantiană a libertății în responsabilitate, temă „ascunsă” de cea a liberului arbitru și a independenței, trebuie desprinsă practicarea unui tip de gîndire care ocolește seducțiile totalității, rezumat de formula kantiană: „gîndirea este vorbirea și aceasta este ascultarea”. În viziunea lui Ternay, „lectura deopotrivă fidelă și liberă a celor trei *Critici* poate descoperi noi raporturi ale eticii cu politica, apoi cu religia ca și indicile unei revoluții a metafizicii. Acestea sînt, printre altele, trei provocări care se impun în mod deosebit în momentul de față al celor care vor, la rîndul lor, să călătorească cu Kant”.

Pagină realizată de Bogdan Mihai MANDACHE

— In cursul actualei vizite la Iași ați avut întâlniri cu oameni de știință ai institutelor de învățământ superior...

— După cum v-am spus, pe unii dintre ei îi cunoșteam din precedentele mele vizite. Mai mult, am și colaborat deja cu cercetători ieșeni. Dar, evident, până nu de mult era datorită mea de reprezentant al Universității Paris — Sud să cooperez cu Universitatea „Al. I. Cuza”. Acum, însă, vreau să profit de acest colocviu al fizicii plasmei pentru a diversifica și adinci contactele pe care le am deja la Iași. Ținând cont de bunele rezultate obținute în colaborare cu Universitatea, am în vedere și materializarea unor proiecte cu alte institute ieșene de învățământ superior. De aceea am și ținut să întâlnesc reprezentanți ai Academiei de Științe, ai Institutelor Politehnic, Agronomic și de Chimie. În același context se încadrează contactele cu Facultatea de Medicină și cu autoritățile orașului. Pentru un mai complex ajutor, în cât mai variate domenii științifice, am studiat împreună cu domnul Georges Diener posibilitatea de a deschide la sediul Centrului Cultural Francez din Iași și o Bibliotecă științifică francofonă.

— Deci, credeți că se impune un ajutor mai substanțial, mai sistematic al vieții științifice ieșene?

— Da, aici sosesc din când în când cărți pentru Universitate sau pentru Institutul Politehnic. E vorba, însă, de titluri disparate, iar pe noi ne interesează posibilitatea rentabilizării și punerii în valoare a fondului de carte științifică aflat în Iași. Așadar, se impune înființarea unei biblioteci științifice de bază pentru studenți, cercetători și profesori. Sinteti, cred, de acord cu faptul că în prezent cultura nu se mai poate rezuma la așazisele discipline umaniste, nu mai include doar domenii ce au în vedere artele, literatura, teatrul sau pictura. Din ce în ce mai mult ea trebuie să integreze și domeniile științifice. Există o nouă dimensiune pe care știința o introduce în cultura umană și pe care aceasta are obligația de a o integra. De aceea eu am convingerea că o bibliotecă științifică trebuie să aibă un loc important într-un centru cultural. Se știe doar că există mari filosofi și chiar poeți care sînt totodată mari matematicieni sau fizicieni și asta nu numai în Franța ci în întreaga lume.

Există o specificitate românească de a asimila alte culturi (II)

— interviu cu domnul CHRISTIAN DUHAMEL, atașat de cooperare științifică și tehnică al Ambasadei Franței la București.

— După opinia dumneavoastră, activitatea Centrului Cultural Francez, trebuie, deci, să se diversifice, să aibă legături mai profunde cu viața științifică a Iașului?

— Da, eu așa cred. De altfel, am colaborat cu domnul Diener încă de pe vremea când eram în Franța, am avut mereu un sprijin în el, poate și de aceea îl sprijinim la rîndul nostru inițiativele. După opinia noastră, deci, cultura avansează din ce în ce mai mult și sub presiunea teoriilor științifice și a tehnologiilor tot mai moderne. Viteza de transmitere a informațiilor joacă în prezent un rol copios în gândirea științifică filosofică. Pentru a conchide, știința există, medicina, biologia, cibernetica, astronautica au deja multe ecouri în domeniile atât de restrictive pînă acum ale culturii, iar noi trebuie să veghem asupra integrării științei în gândirea umană, în teritoriul ce o refuzau pînă acum.

— Colocviul, avînd ca temă „Fizica plasmei reci”, organizat și cu ajutorul Centrului Cultural Francez din Iași, constituie o punte a integrării?

— Da, el e rodul unui proiect TEMPUS care asociază Orsay, Iași și București, proiect în care au fost incluse apoi și Universitatea din Brno și Bratislava. E o colaborare româno-ceslovaco-franceză. Pornind de la aceasta, la inițiativa rectorului Popa, care este un specialist în fizica plasmei reci, și a profesorului Georges Ciller din Orsay, s-a năcut această școală științifică de vară. Interesant e faptul că ea e con-

cepută ca o școală itinerantă: anul acesta a fost organizată la Iași, anul viitor va fi la Bratislava, după încă un an la Brno, apoi Orsay, București probabil ș.a.m.d., speranța noastră fiind de a obține la fiecare ediție rezultate deosebite. Domnul Diener a pus la dispoziția organizatorilor acestui colocviu, ai acestei școli de vară, sediul Centrului Cultural Francez, ceea ce este elocvent pentru că dovedește și o opțiune științifică în universul cultural al centrului.

— După cum ați remarcat, revista „Cronica” publică în fiecare număr o pagină dedicată activității Centrului Cultural Francez din Iași. Ce credeți despre utilitatea acestei pagini?

— Continuați, văd, să-mi puneți și întrebări asupra cărora nu am reflectat deloc. Dar, evident, ca francez, cred că e o inițiativă foarte bună. Dacă aș fi fost englez, de exemplu, sau german, nu sînt sigur că v-aș mai fi dat același răspuns. În orice caz, deși reprezintă Ambasada Franței și n-ar trebui poate să dau un răspuns atât de direct, eu cred că viitorul României trebuie să aibă neapărat în vedere diversificarea acestor contacte. Spiritualitatea românească are datorită de a interveni la nivelul culturii europene într-o manieră mai largă, mai complexă, mai pronunțată. Oricum, francez fiind, observ că dați un ecou extraordinar inițiativelor noastre. Munca dumneavoastră recompune, deci, într-o oarecare măsură gândirea culturală, politică, științifică franceză, individualizînd-o în Ro-

mânia. N-aș îndrăzni să vă dau chiar un sfat privitor la acest aspect, dar cred că este destul de periculos să construiești o cultură prin raportare, printr-o referință exclusivă, la o alta. Trebuie neapărat să existe și o diversificare. Să observați, de exemplu, ce se întîmplă în Olanda care organizează tot felul de manifestări ce se desfășoară în același timp în franceză, engleză sau germană. Asta, însă, rămîne să o judece românii înșiși. Eu, fără a avea intenția de a vă flata, consider că cea mai mare bogăție a României este potențialul ei intelectual general în care-l includ, cum e și normal, și pe cel științific. Acesta trebuie, deci, pus în valoare, trebuie să recompună și o mentalitate specific românească, o manieră de gândire originală, dar care să poată servi de referință oricărei alte culturi, cu condiția să nu-și piardă identitatea prin raportare la o singură altă cultură, care, oricît de apropiată ar fi de a dumneavoastră, este, totuși, o cultură străină. E clar că nu se trăiește în același mod în Franța și în România. Deci...!

— Ținînd cont de faptul că dialogul nostru va apărea chiar în această pagină dedicată invitațiilor Centrului Cultural Francez din Iași și că am adresat întrebarea care urmează tuturor celor cu care am dialogat, am să vă întreb și pe dumneavoastră: Doriți să transmiteți ceva cuvinte, un gând, un mesaj cititorilor români prin intermediul revistei „Cronica”?

— Consider că ajutorul pe ca-

re Franța îl dă României (avînd în vedere faptul că noi avem o țară mai bogată), nu este în întregime dezinteresat. Vreau să spun că, în ceea ce ne privește, există intenția de a concretiza colaborări franco-române. Deci, interesul nostru, ținînd cont de faptul că România e o țară francofonă în care trăiesc mulți francofoni este ca ea să se dezvolte, să nu rămînă în starea actuală, nici din punct de vedere economic, nici politic, nici moral. Această țară trebuie să-și găsească propria identitate, nivelul economic (agricol, industrial etc.) pe care-l merită, prin nivelul intelectual, prin bogățiile pe care le are. Aș vrea să înțelegi că proiectele pe care le-am concretizat nu sînt ajutoare particulare, pentru niște indivizi, oricît ar fi aceștia de dotați, de strălucitori, sau oricît de dramatică ar fi situația lor (spun asta pentru că am întîlnit și cazuri extrem de dramatice), ci ele au în vedere o adevărată colaborare franco-română. Deci, vreau să fiu bine înțeles, nu intenționez nicicum să favorizăm o „fugă a creierelor” din România, ci vrem să susținem o fructuoasă colaborare, să dăm curs oricărui proiect comun între o echipă franceză și o echipă română, chiar dacă demersurile noastre nu ar avea o incidență economică directă, ci doar una culturală pe termen lung. Ei bine, toate acestea le vom susține cu puținele noastre forțe pentru a materializa posibilitățile existente, chiar dacă ele sînt, pentru moment, incitative doar. Așa vom ajunge, sper, la construirea unor rețele europene, rețele care să redea României locul pe care-l merită în Europa. Iar faptul că o astfel de redimensionare se va face în strînsă colaborare și prietenie cu Franța nu poate decît să mă bucure extrem de mult.

— Dar domnului Diener vreți să-i transmiteți ceva?

— Lui Georges? Sper că va rămîne cit mai mult timp la Iași, că vom continua să fim prieteni și să colaborăm ca și pînă acum, căci nici un nor nu a umbrît încă relația noastră.

— Cum și noi sperăm că va rămîne cit mai mult timp la Iași, vă propun să încheiem dialogul nostru pe acest fond al speranței, mulțumindu-vă pentru amabilitatea de a ne acorda un atît de interesant interviu.

Valeriu STANCU

RAINER MARIA RILKE

Fenêtres

V

Adaugi un sens de mit
In orice-mprejurare:
Distratul, mincinosul sau altul oarecare,
Ce stă doar în picioare,

În cadrul tău ivit
Un gânditor ne pare —
De tine prinși ca-n pagini
Ei își devin imagini.

Tot astfel un copil pierdut în vag plictis
Se sprijină de tine și parcă-ar fi în vis,
Iar hainele pe el nu sînt de el uzate
Ci numai timpul doar neîncetat le roade.

Și-amantele plîpînde în noapte se desfac
În așteptarea lor tremurătoare
Ca fluturii străpuși de ac
Pentru aripile fermecătoare!

VI

Din fundul camerii, din pat, numai
paloarea sepră
Fereastra stelară ce s-a-nclinat ferestrei
de ziua avară

Apoi și tinăra noua celestă
Ce ziua crescînd o atestă
Aleargă, se inclină și la rîndu-i dispăre!

Nimic nu mai rămîne pe cerul matinal
ce tandrele amante îl contemplant
Nimic decît el însuși — cerul — ca
exemp
de profunzime și de gravitate!

Doar rîndunelele descriu rotund
În cercuri tot mai line lunecînd
O revenire către voluptate.

VII

Fereastră, căutată ades
Pentru a adăuga camerei care socoate
Toate marile numere, de neînțeles,
Multiplicate de noapte.

Fereastră, unde altădată stătea
Acea ce drept mingîiere
O migăloasă muncă făcea
Și se usca în tăcere.

Fereastră, ce în afară resorbi
Vasta centură a privirii,
Doar o imagine sorbi
Din limpedea garafă a nemărginirii.

VIII

Ce ore emoționante
Petrece la fereastra stînd
Spre-adîncul inimii curate
Distrată, tandră lunecînd

Cum iepurii în somn, instinctul
Visării miinile-i așază
De par la fel lăbuțelor
Ce doar frumosului veghează

Acest decor al tinereții
De brațe, sîni și umeri, strîns
Deși-i triumf al frumuseții
Nici ei nu-i pare îndeajuns!

IX

În spațiul tău cînd nimeni mai apare
Ești un hohot de plîns, doar un plîns! —
Încețoșată frîntură de zare
De ploaia lacrimilor ce s-au strîns

Tu dai un sens, descoperindu-i
Devremelui, tîrziului,
În forme noi acoperindu-i —
Rochie a vidului!

X

Din ultima fereastră
Cînd te-am văzut plecînd
Abisul nefericirii noastre
Băui pînă la fund

Albele miini întînese
Înapoiate nopții
Făceau ca acela din mine
Ce-abia te părăsise
Să se prefacă-n vînt

Și-n împlinirea sorții
Prin gestul despărțirii
Redat nemărginirii
De-atunci eu însumi sînt.

Traduceri de Dumitru D. IFRIM

CENTRUL CULTURAL FRANCEZ DIN IAȘI

organizează cursuri de limbă franceză, începînd cu data de 19 octombrie 1992.

Inscrierile se vor face de pe 1 octombrie pînă pe 16 octombrie, între orele 16 și 18,30, la sediul Centrului Cultural Francez, „Casa Racoviță”, Bd. Copou, 26.

Cei înscriși vor putea alege între:
CURSURI GENERALE DE LIMBA FRANCEZA (începători și avansați);
CURSURI DE FRANCEZĂ PENTRU AFACERI (pregătind obținerea diplomelor Camerei de Comerț și Industrie din Paris);

CURSURI CU OBIECTIVE SPECIFICE (traduceri și dictări, curs special intensiv, folosirea documentelor autentice, curs de civilizație, curs de conversație);

CURSURI LA CERERE (pentru pregătirea cadrelor, pentru profesorii din județul Iași, etc.);
CURSURI SPECIAL CONCEPTE PENTRU COPII.

Pentru cursul „Franceză pentru afaceri” se vor face mai întii înscrieri, iar pe 16 octombrie ac., la orele 18, se vor susține un test eliminătoriu.

Toți profesorii din echipa pedagogică, români și francezi, au beneficiat de o pregătire specială asigurată de către formatori francezi.

personalități accentuate

Născut la 7 februarie 1905, în comuna Ureia (Făgăraș), azi în județul Brașov, profesorul Al. Bărbat a fost o figură reprezentativă în rândurile statisticienilor și sociologilor din țara noastră și de peste hotare.

Licențiat în 1926 al fostei Academii de Înalte Studii Comerciale și Industriale din Cluj, s-a dedicat din vârstă profesiei didactice și activității de cercetare științifică, începându-și la absolvirea facultății, activitatea în învățământul mediu economic și desfășurându-și concomitent activitatea de cercetare, pe care și-o orientează spre problematica social-economică transilvăneană deschisă de actul Marii Uniri din 1918, problema de mare actualitate în acel moment, dar și astăzi, pentru Transilvania și în general pentru România. Pe fondul și în cadrul cercetărilor legate de această problematică, scrie și publică Al. Bărbat, mai ales în revista de studii și anchete social-economice „Observatorul social-economic”, remarcabile studii și articole social- și politico-economice, dintre care unele, ca de exemplu, *Politica economică ungurească și dezvoltarea burgheziei române în Ardeal* (1936) și *Fapte de politică economică în Ardeal, înainte și după Unire* (1938), sînt remarcate cu un deosebit interes de presa și cercetătorii de specialitate din țara noastră. Și tot pe acest fond, într-o delimitare și adîncire a problematicii pe care îl ocupă în prezent (ținutul său natal), și concepe și își elaborează Al. Bărbat teza de doctorat pe tema *Dezvoltarea și structura economică a Țării Oltului* — cu un plan de organizare cu care obține în 1937 la aceeași Academie de Studii Economice clujeană, titlul de doctor în economie, avînd conducător de doctorat pe cunoscutul profesor și om de cultură George Moroianu. Caracterizată sub aspect științific îndeosebi prin metodologia ei specifică de analiză socio-statistică regională și prin caracterul ei documentar și interpretativ multilateral, istorico-economic, statistic și sociologic, această lucrare, publicată în 1938, apare la noi în acel moment ca o operă originală de mare actualitate și cu profund ecou. Se înscrie tot în această perioadă participarea lui Al. Bărbat la cercetările de la Drăguș (Făgăraș), în vara anului 1938, ca invitat al Școlii Monografice Gusti, pentru efectuarea studiului economico-sociologic al satului, studiu realizat și publicat apoi în două ediții (*Studiul economic al satului Drăguș* (1941) și *Structura economică a satului*), în ansamblul lucrărilor componente ale monografiei Drăguș, un sat din Tara

Oltului (Făgăraș) (1944). Specific este accentul analitic și interpretativ statistic pe care-l aduce Al. Bărbat prin această lucrare în monografia gustiană (cum este cazul eșantionării pe grupe a bugetelor fărânești).

În această perioadă Al. Bărbat publică un mare număr de articole (circa 250), pe probleme social-economice transilvăne, în pagina economică a ziarului „Tribuna” din Cluj, în calitate de cronicar economic al acestui ziar, de la apariția lui (noiembrie 1938) și pînă la încetarea lui (septembrie 1940) în împrejurările politice din acel moment.

Această activitate din perioada clujeană atrage pe plan didactic lansarea lui Al. Bărbat spre învățământul superior. Senatul Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale din Cluj, în

ALEXANDRU BĂRBAT — sociolog și statistician de prestigiu

lipsa unui post didactic vacant, crează și-l oferă lui Al. Bărbat un post de asistent „extrabugetar” („onorific”), pe care-l ocupă în noiembrie 1939.

Dar, de aici, nu urmează o ascensiune lină a lui Al. Bărbat în învățământul superior: în 1941, la Brașov, unde s-a mutat temporar, a fost numit suplinitor pe postul de conferențiar la disciplina de Cooperatie, dar aceasta durează numai un an. Abia în 1947 i se oferă, cu mai multă perspectivă, suplînirea postului de profesor la disciplina de Statistică Economică. După reforma comunistă a învățămîntului, în anii 1948—1950 este încadrat și funcționează ca profesor la I.S.E.P. Brașov, unde predă disciplinele de Statistică Teoretică și Statistică Industrială, îndeplinind și funcția de profesor șef al Catedrei de Statistică și Matematică, la I.S.E.P. Iași, unde a predat cursurile la disciplinele de Statistică Teoretică și Statistică Agricolă.

Revenind la Brașov, la cerere proprie, din motive familiale, își desfășoară, din 1952 pînă în 1964, activitatea didactică în învățămîntul mediu și tehnic, iar cea științifică în cadrul Societății de Științe Istorie și Filologie — filiala Brașov. Perioada brașoveană astfel desfășurată (1941—1950 și 1952—1964) vine în acti-

vitătea științifică a prof. dr. Al. Bărbat cu două noi deschideri și realizări: 1) După cercetările de la Drăguș, rămas cu unele întrebări asupra relațiilor dintre statistică și monografie, abordează acum problema sub aspect teoretic și face să apară în anii 1946—1947, în cadrul Institutului de Cercetări Economice și Sociale de pe lângă Academia de Înalte Studii Economice (acum brașoveană), trei studii cu implicații în epistemologia Statisticii Sociale, vizînd în special relațiile esențiale dintre statistică și sociologie: *Statistica și monografia în cadrul metodei istorice* (1946), *Statistica și monografia în cercetarea exploatărilor agricole* (1947) și *Completări la problema statisticii și monografiei* (1947), probleme care vor fi reluate, cu o mai amplă fundamentare, după aproape două decenii la Iași; 2) încadrîndu-se în Societatea de Științe Istorie și Filologie — filiala Brașov, întreprinde cercetări între anii 1952—1964, în arhivele brașovene, în foile lui Barițiu, pentru elaborarea unui studiu mai amplu, rămas neterminat, dar din care cercetătorul a publicat în „Studii și articole de istorie”, în Revista de

istorie „Studii”, apoi în „Revista de statistică” o serie de studii parțiale, privind *Fabrica de hirtie de la Zărnești (1852—1958)*, 1962; *Dezvoltarea și decăderea ultimei grupări de negustori de intermediere ai Brașovului în sec. al XIX-lea*, 1963; *Lupta românilor pentru înființarea unei tipografii românești la Brașov în 1850—1851*, 1963; *Probleme social-economice în opera lui George Barițiu*, 1964 și *Statistica în opera lui George Barițiu* (1964—1965).

În 1964, cînd profesorul Al. Bărbat, după înființarea Facultății de economie în cadrul Universității „Al. I. Cuza”, revine la Iași, invitat de conducerea facultății să predea cursul de statistică, reia prin concurs postul de conferențiar, apoi cel de profesor, predînd tot timpul pînă la pensionarea sa (1972) cursul de Teoria Statisticii Sociale și îndeplinind funcția de șef al Catedrei de Statistică, asociată în cea mai mare parte a timpului cu economia agriculturii sau și cu finanțele.

Contribuțiile sale științifice în această perioadă sînt orientate mai ales spre reevaluarea unor concepte și metode ale statisticii sociale, elaborînd studii originale de mare profunzime, publicate în „Revista de filozofie”, „Revista de statistică”,

„Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza” Iași, „Studii și cercetări economice” A.S.E. București, „Cronica” Iași etc. A trasat în studiul *Statistica în sistemul științelor sociale* („Revista de filozofie”, 1970) schema unei paradigme sistemice a științelor sociale, în care Statistica Socială își capătă locul și rolul ei specific ca disciplină de laborator a praxis-ului social și ca știință concretă a întregului social, problema abordată și în alte studii ale sale și, mai ales, cu pătrunderi și cu o argumentare deosebită în amplul studiu „Relațiile dintre statistică și sociologie în sistemul monografic Gusti”, publicat în volumul *D. Gusti — studii critice*, 1980.

Un loc aparte și un punct culminant în activitatea sa din această perioadă îl ocupă *Teoria statisticii sociale*, lucrare de concepție cu caracter științific și didactic (EDP, 1972), revendicată și de sociologi. Bine concepută și orientată, lucrarea aduce contribuții originale valoroase la teoria și practica investigațiilor social-economice, contribuind la adîncirea și reformularea unora dintre elementele noționale ale sistemului categorial al statisticii sociale.

Un moment semnificativ și important pentru activitatea profesorului Bărbat în perioada ieșeană îl constituie alegerea sa ca membru corespondent al Academiei de Științe Sociale și Politice — secția de sociologie (1970). Profesorul Al. Bărbat își intensifică în acest moment cercetările în domeniul sociologiei rurale publicînd mai ales în „Viitorul social” studii de un deosebit interes, ca *Cercetarea sociologică zonală* (1972); *Ce devine ruralul?* (1973); *Elementele noului în rural* (1974); *Conceptul de „urbanizare”* (1978); *Contribuții la o nouă tipologie a satului românesc* (1980) și altele. În 1976, a făcut parte din delegația României la al IV-lea Congres mondial de sociologie rurală de la Torun (Polonia), unde a prezentat comunicarea *Viitorul zonelor rurale* (în perspectiva experienței românești).

Prin activitatea sa la catedră, prin studiile de specialitate, profesorul Al. Bărbat a contribuit la stabilirea unor noi direcții de cercetare în științele sociale, la creșterea și maturizarea științifică a unui mare număr de cadre didactice tinere și cercetători.

Prin calitățile sale de cercetător autentic, de om de știință de mare erudiție în domeniul științelor sociale, prin caldele sale calități sufletești, profesorul Al. Bărbat și-a înscris definitiv numele în rîndul personalităților științei și culturii românești.

Profesorul Alexandru Bărbat va rămîne, prin opera sa, veșnic printre noi, ca un sfîtuitor în momente de cumpănă, ca un model de profesor și om de știință demn de urmat de către generațiile actuale și de către cele care vor veni.

Prof. univ. dr. Mihai TARCA

Marxismul ideologic este răspunzător de devierile politice totalitare comuniste

(urmăre din pag. 3)

raportul între ele explică fenomenele economice în aparență subiective. A căuta să le înțelegem obiectiv este o eroare de principiu, eroarea fundamentală a oricărui obiectivism.

Decurge de la sine că o astfel de critică a economiei politice lovește din plin liberalismul economic, „economia de piață”. Gîndirea genială a lui Marx o putem considera ca un prim exemplu al unei fenomenologii radicale a vieții aplicate la economie, opunîndu-se punct pe punct obiectivismului științific al marxismului oficial. Dimpotrivă, că departe de a fi instrument de ruină, această din urmă, această gîndire este dimpotrivă cea care ne permite să sesizăm cu rigoare devierile ideologice și inevitabila lor prăbușire.

— Devierile totalitare au ucis utopia pentru totdeauna, dar „reîntoarcerea la Marx” poate semnifica recitarea lui Marx în lumina eșecurilor din Est? Secolul XXI va căuta în marxism reflecția filosofică sau strategiile de transformare socială?

— „Reîntoarcerea la Marx” nu semnifică mai întîi lectura sa în lumina eșecurilor istorice din Est. Aș îndrăzni să spun că această reîntoarcere la Marx, fenomenologia vieții pe care încercăm să o edificăm, practicăm-o cu mult înaintea eșecurilor istorice ale țărilor comuniste. Iată pentru ce analiza întreprinsă din perspectiva acestei fenomenologii au o valoare greu de contestat, pentru că ele au prece-

dat prăbușirea economică a țărilor din Est și pentru că găsesc o explicație acestei prăbușiri — spre deosebire de toate pseudo-explicațiile care înfloresc astăzi și care nu fac decît să „prevadă” evenimente ce au avut loc, fără a fi niciodată capabile de a depăși nivelul simplelor cauze empirice pentru a se ridica la un adevărat principiu de comprehensiune. Este adevărat că vechiul marxism avea o strategie de transformare socială și că, pentru acest motiv printre altele, el a fost redus la un fel de catenism politic care s-a crezut eficient și în care intuițiile decisive ale lui Marx au fost uitate sau răstălmăcite.

■ entități abstracte substituie indivizilor reali ■

— După amplele lucrări consacrate fenomenologiei, după lucrarea deja clasică despre Marx din care imi îngădui să reiau prima frază „Nici un filozof nu a avut mai multă influență decât Marx, nici unul nu a fost mai rău înțeles”, ați abordat problema specifică fostelor țări comuniste într-o lucrare intitulată „De la comunism la capitalism — teoria unei catastrofe”. Vă rog să aveți amabilitatea de a detalia tezele dezvoltate în această lucrare.

— Întreprind în această ultimă lucrare o dublă critică. Prima este îndreptată împotriva marxismului și arată cum acest marxism ideologic este răspun-

zător nu numai de devierile politice totalitare ale regimurilor comuniste dar totodată de eșecul lor economic. Este important nu numai de a denunța perversiunea politică ci și de a explica fragilitatea economică. Și aceasta poate fi făcută cu ajutorul tezelor lui Marx intrucît marxismul a substituit vieții, indivizilor vii, „forței subiective a muncii”, o serie de entități obiective abstracte ideale: „Societatea” și analiza sa în „clase”, „istorie”, „lupta de clasă”, „contradicții”. Intuiția decisivă a lui Marx este că numai viața și prin urmare indivizii au forță, putere și eficacitate, și că a substitui acestor indivizi entități abstracte nu poate semnifica decît imobilitate, inerție și finalmente ruină. Nici societatea, nici clasele nu construiesc efectiv, pentru aceasta este nevoie de oameni. Invazia progresivă de naștere, faptul că indivizii nu fac și nu vor să facă nimic explică falimentul final.

Astăzi, pretutindeni unde marxismul a naufragiat singura ofertă, singura ieșire pare a fi „economia de piață”, binefacerile „liberei inițiative”, realitățile capitalismului. La drept vorbind, oit de echivoce ar fi ele, succesele capitalismului se bazează numai pe faptul că acesta a exploatat pînă la limitele extreme forța subiectivă a muncii individului, și aceasta i-a permis, în câteva decenii, să transforme lumea, constituind singura revoluție pe care a cunoscut-o omenirea. Inutil de a aminti prețul, suma suferințelor și calamități-

lor cauzate de această schimbare profundă.

Nu mai că, și aceasta este a doua parte a criticii mele, acest capitalism care a cunoscut în trecut atîtea „crize” a ajuns astăzi în punctul unde existența sa și prin urmare a indivizilor implicați, devin progresiv imposibile. Din perspectiva fenomenologiei vieții, la baza contradicțiilor capitalismului ca și a naufragiului regimurilor marxiste se află același principiu — substituie vieții de un ansamblu de abstracții. Ultima contradicție a capitalismului nu este propriu-zis economică, este o contradicție între capitalism și tehnică, este faptul din ce în ce mai perceptibil în țările industrializate că tehnica se întoarce împotriva capitalismului pentru a-l măcina din interior și a-l duce inevitabil la ruină. Activitatea vie, subiectivă este singura care produce valoarea de schimb. Or, dezvoltarea neînfrînată a tehnicii moderne sub efectul științei galileene elimină într-un mod progresiv dar inevitabil munca vie din procesul real de producție și banul care nu este decît reprezentantul obiectiv al acestei munci subiective reale. Pe de o parte, produsele se schimbă și se vind din ce în ce mai dificil, pe de altă parte, indivizii sînt excluși de la activitatea socială. Lumea tehnicii este cea a unei obiectivități copleșitoare, activitatea productivă este transferată unor mecanisme din ce în ce mai sofisticate, unor hipermașini și ordinoare a căror funcționare

ține să se automatizeze. Astfel omul devine inutil într-o lume a cărei suprafață seamănă din ce în ce mai mult cu substructura microfizică a universului material.

— Ca filosof cum apreciați evoluția fostelor țări comuniste din Răsăritul Europei?

— Dacă comparăm lumea tehnico-științifică și tehnocapitalistă care triumfă în Vest cu regimurile marxiste care tocmai s-au prăbușit vedem că în temporalități diferite un același proces are loc — substituie vieții reale cu abstracții fie ele ale teoriei marxiste, fie ale economiei din piață. Pînă unde poate merge această eliminare a omului? O lume total inumană în care viața subiectivă nu mai este principiu organizator al acestei lumi, este de conceput?

O fenomenologie a vieții deschide cercetării imensul domeniu al vieții subiective concrete care definește adevărată existență umană, în timp ce această existență era redusă de filosofia și fenomenologia clasică la raportul său cu lumea, la simpla aprofundare a relației cunoașterii clasice Subiect/Obiect, după favorizarea unuia din termenii făcîndu-se împărțirea în idealisti sau materialisti. Esența interioară a vieții scapă pe de-a-ntregul unei relații de acest ordin. Asupra raportului cu lumea și asupra lumii însăși fenomenologia vieții aruncă o lumină nouă dezvoltînd cauzele disperării actuale din Est și în viitor din Vest, disperare care ține de ambele cazuri de subestimarea și eliminarea vieții reale a oamenilor și propriilor lor exigențe. Doar țînind seama de acestea se pot trasa căile și soluțiile evoluției de mîine.

Marina Mureșanu Ionescu:
Pentru început, Denis Bertrand,
ce este BELC-ul?

Denis Bertrand: BELC înseamnă Bureau pour l'Enseignement de la Langue et de la Civilisation française à l'étranger. Iată dezvoltarea completă a siglei create în anii '60, într-un context foarte particular, care era, în acel moment, contextul decolonizării în Franța. Acest titlu, BELC, reflectă și azi o anumită concepție bine datată istoric despre situația francezei în străinătate, unde se vorbea despre Franța ca despre un centru iradiant și despre influența ei colonială sau postcolonială. La origine, BELC-ul, sub această siglă, avea drept menire formarea profesorilor de franceză în țările unde franceza era predată de francezi și unde trebuiau formați colegi străini care să înlocuiască cooperanții francezi în străinătate. A fost o întreagă perioadă care s-ar putea numi perioada postcolonială, când BELC-ul avea funcția de a asista înlocuirea profesorilor de franceză.

— Și BELC-ul actual?

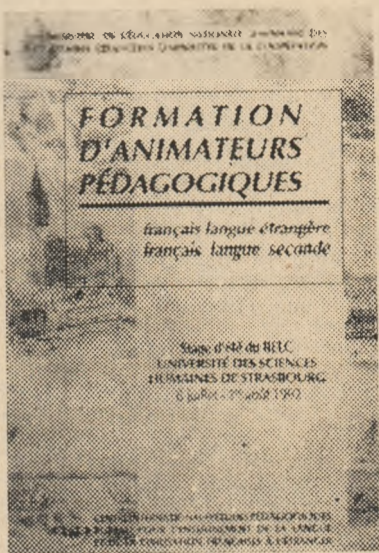
— BELC-ul actual. Aș dori să păstrăm sigla și să-l numim **Bureau d'Etudes pour les Langues et les Cultures**. Va fi tot BELC dar și altceva ce ar exprima mult mai bine natura noastră actuală care nu mai e cea de acum 20 de ani, care nu mai e o realitate centrată pe iradierea franceză în străinătate, care să aibă Franța drept centru și niște raze pornind de la acest centru și de la mai multe centre care sint activitățile tuturor profesorilor de franceză din străinătate, nu numai francezi, din toate țările care difuzează, organizează, au inițiative. Funcția noastră devine astfel mult mai mult una de unire, de întâlnire, de asistare a inițiativelor, de căutare a inițiativelor care pot exista aici și colo, mai degrabă decât să ne considerăm focarul central și unic al răspândirii francezei pentru că franceza se răspândește spre Franța și nu numai din Franța.

— A propos de predarea francezei, care e situația actuală a francofoniei, după părerea dvs.?

Sint multe de spus despre acest subiect, un subiect foarte dificil pentru că este un subiect extrem de „pasional”.

— Și pasionant.

— Da, pasionant. Dar, în același timp, este greu să te detașezi de dimensiunea emoțională cu care se abordează cel mai adesea această problemă. Aș spune că slăbirea — pentru că despre asta este vorba — este teama că franceza ar putea dispărea în străinătate. Slăbirea limbii franceze, aș spune, e în spatele nostru, nu în față. Slăbirea limbii franceze e legată de un anumit mod de a considera statutul, poziția și funcția francezei ca limbă internațională. Dacă se schimbă punctele de vedere privind statutul, poziția și influența francezei ca limbă internațională, starea de lucruri poate fi percepută în mod diferit. Dacă o concepem ca acum 20—30 de ani, din perspectiva istoriei francezei ca o „limbă mare” legată de puterea colonială, pentru că, în cele din urmă, nu se poate vorbi de limbi mari care să nu fie legate de puterea economică — economia fiind principalul vector al difuzării funcționale a limbii — din acest punct de vedere, desigur, franceza și-a pierdut din forță și influența englezei. În raport cu care franceza se simtea în concurență acum 20 de ani, a depășit-o cu mult pe cea a francezei. Aceasta este un fapt împlinit. În Franța, preocupările reale și importante se îndreaptă spre „anglicizarea” elitelor. Aceasta este o problemă reală. Printre persoanele cu responsabilități importante în întreprinderile private dar

Între 8—31 iulie s-a desfășurat la Strasbourg cea de-a 25-a ediție a stagiului de vară BELC, reunind 300 de profesori de limba franceză, din 46 de țări. Printre ei, 8 români, bursierii ai guvernului francez, cei mai numeroși, față de toate celelalte „foste țări din Est” (expresie încetățenită acum în Occident, ca și cum Estul n-ar fi tot la Est). Ar fi superfluu probabil să mai spunem că, pe harta francofoniei, românii se bucură — încă — de un statut privilegiat și aparte, bazat pe o apreciere profesională ce depășește cu mult granițele unei simple simpatii.

Stagiul profesorilor de franceză de la Strasbourg a fost conceput anul acesta într-o structură modulară complexă, oferind cursanților posibilitatea de a-și construi singuri un traseu liber și riguros totodată. De la ultimele orientări în didactica limbilor, până la cercetarea „de pointe” în lingvistică, semiotică, teoria comunicării (gramatica cognitivă, pragmatolingvistică, gramatica textului, analiza discursului) și până la dimensiunea culturală (cinema, teatru, literatură, mass-media) nimic nu a fost uitat. Formația teoretică a fost dublată de o foarte eficientă activitate creativă, desfășurată într-o multitudine de ateliere: de improvizație și comunicare, teatru, informatică, publicare-editare etc. Multe dintre ele s-au în-

și în sectorul public și este cunoscută importanța statului în Franța — importanță imaginară, simbolică a statului — există o anglicizare, o modă a englezei care se conturează. Aș putea chiar să povestesc o anecdotă pe care mi-a relatat-o un prieten care predă marketingul într-o mare școală de comerț, la Fontainebleau, considerată ca fiind cea mai importantă din Franța. Învățământul se face aici 95 la sută în engleză, chiar în inima pădurii Fontainebleau și, în definitiv, de ce nu, de vreme ce clientela studenților care în general sint deja cadre în mari întreprinderi internaționale vin din diferite țări din Europa. Dar ceea ce este mai important e că majoritatea profesorilor care lucrează în acest institut sint francezi care nu numai că predau în engleză dar când se întînesc în pauze nu-și pot vorbi în franceză pentru că le este rușine de această limbă. Cred că aici e problema — o limbă este amenințată atunci când vorbitorilor săi le este rușine de ea sau încep să privilegieze efectiv și sensibil o altă limbă. Ca să închei, voi spune că aceste cazuri trebuie cunoscute și trebuie să luptăm împotriva acestui complex de inferioritate care începe să se infiltreze în limbă la nivelul elitelor economice, politice atunci când acest lucru se întîmplă, lucru ce nu trebuie însă supraestimată. Cred că franceza are o măsură justă și păstrează o influență prin intermediul oamenilor care lucrează în acest domeniu.

— Să sperăm că și BELC-ul va avea o contribuție în ceea ce privește viitorul mai fericit al francofoniei. BELC-ul organizează în fiecare an un stagiul foarte cunoscut, poate cel mai prestigios. Ne aflăm acum la cea de-a 25-a ediție. Ce aduce ea nou față de edițiile anterioare?

— Stagiul de vară al BELC-ului își sărbătorește un sfert de secol la Strasbourg. De 25 de ani, în fiecare an, formăm 250—300 de profesori, în general, o treime din ei profesori francezi care lucrează în străinătate, două treimi profesori străini care predau în țările lor în universități, institute, licee, școli primare. Dacă înmulțim 300 cu 25, asta face o adevărată populație de

profesori de franceză care poate forma o cifră semnificativă a imensei colectivități a profesorilor de franceză din lume. Acest stagiul are o istorie care s-a schimbat mult, a evoluat, are o reputație, o „image de marcă”, cum se spune azi, o imagine festivă, legată de caracterul destins al relațiilor umane de aici. Acordăm o importanță egală expresiei teatrale ca și lingvisticii, literaturii ca și sensului limbajului cit și terminologiilor moderne. Învățământul în sens academic stă alături de formele cele mai variate de animație a grupurilor. Este deci un sistem cu o structură modulară care l-a făcut celebru, cu o suplețe de funcționare puțin aventuroasă, în sensul că o anumită libertate este lăsată stagiilor, astfel încât fiecare trebuie să gireze într-un fel ospitalitatea celui alt, cu tot ceea ce poate interveni atunci când 50 de naționalități sint reunite timp de patru săptămîni, în același loc, avînd aceeași meserie dar adesea cu o cultură diferită. Stagiul a făcut turul Franței: Grenoble, Marsilia, Bretania, anul trecut Le Mans, anul acesta la Strasbourg. Pentru noi este foarte important, din două puncte de vedere: în primul rînd, simbolic, ne apropiem de inima Europei, ne apropiem de una din preocupările noastre de a fi punctul de întîlnire al mișcărilor lingvistice europene. N-am aprofundat această chestiune dar am introdus deja în stagiul un modul privind intercompreensiunea dintre limbile latine — una din căile prin care Europa lingvistică se va dezvolta probabil. Aceasta este o noutate, să fim în inima Europei multiculturale și multilingvistice, fiind între mediteraneitate și germanitatea franceză, al cărui simbol este Strasbourgul.

Al doilea aspect este legătura puternică pe care am stabilit-o cu Universitatea din Strasbourg. Înainte, BELC-ul își organiza stagiul în localurile unei universități pe care le împrumuta. Anul acesta, construim cu această universitate o formație comună care permite stagiilor, cu contribuția a 12 profesori ai acestei universități și prin intermediul unei convenții stabilite, să obțină o diplomă națională fran-

ceză în FLE (français langue étrangère). Este o experiență lansată anul acesta, eroică pentru stagiarii care au optat pentru ea, au lucrat nebunește pentru că în trei săptămîni și jumătate au făcut munca a șase luni de studii universitare dar cred că este o reușită importantă.

— Și în timpul anului, care sint activitățile BELC-ului?

— BELC-ul a evoluat mult, s-a schimbat mult în ultimii 10 ani, dintr-o structură aproape autonomă a devenit o celulă, o ramură specializată a CIEP (Centre International d'Etudes Pédagogiques). Aceasta înseamnă concret că acum 10 ani, BELC-ul funcționa ca o adevărată întreprindere completă, careia îi revenea concepția, cercetarea în didactica limbii franceze, publicarea de texte, difuzarea lor, activitatea de formare, biblioteca și documentarea, deci o structură completă. Integrarea cu CIEP a fost necesară pentru că o întreprindere mică nu mai poate funcționa eficient în Franța. BELC-ul intruchipa un fel de artizanat al formării și al cercetării în lingvistica aplicată la FLE. Astăzi avem nevoie de structuri mai puternice peste tot. Deci integrarea în CIEP, pe plan logistic și în ceea ce privește difuzarea și tipărirea, este probabil necesară. Ne păstrăm însă specificitatea de cercetare, originalitatea de formare și un stagiul ca cel de la Strasbourg este un avantaj integral BELC — noi sintem cei care angajăm colegii de la CIEP. În timpul anului, la fel, facem un stagiul anual al atașatilor lingvistici pentru Serviciile culturale franceze în străinătate, 12—13 persoane care vor deveni responsabili ai acțiunii lingvistice franceze în străinătate, implicînd toate tipurile de schimburi pedagogice cu Franța. În timpul anului, în cadrul aceluiași stagiul, acestor cursanți li se alătură 12—15 colegi străini, universitari din diferite țări. Această asociere ni se pare foarte importantă. Știm că din rațiuni culturale apar obstacole ce trebuie învinse dar tocmai acest lucru e interesant.

— Ce credeți de prezența românească la BELC?

— Ah, prezența românească e ceva...

Despre francofonie la Strasbourg

Interviu cu prof. DENIS BERTRAND, directorul celei de a 25-a ediții a BELC

cheiat cu performanțe demne de toată aprecierea: spectacole, filme, editarea de publicații. Să adăugăm la toate acestea întîlnirile cu marii editori parizieni care s-au deplasat la Strasbourg anume pentru stagiul BELC, accesul liber la o informație bogată și diversă în sîlile de documentare și multi-media amenajate ad-hoc, conferințele și discuțiile cu marcante personalități franceze asupra celor mai diverse aspecte ale învățămîntului și culturii franceze de azi. Și nu în ultimul rînd, ambianta protectoare a Strasbourg-ului care ar putea fi numită în cîteva cuvinte: istorie magnific conservată în monumente și atmosferă, prosperitate alsaciană imbinînd șarmul franțuzesc cu rigoarea germanică, europenitate, deschidere.

În ultima zi a stagiului, Denis Bertrand, directorul BELC-ului, a avut amabilitatea de a-mi acorda interviul care urmează. Denis Bertrand, semiotician reprezentînd „școala de la Paris”, formată în jurul personalității lui A.-J. Greimas, de curînd dispărut, este autorul unei cărți importante, *L'espace et le sens* și a nenumărate studii și articole de semiotică și teorie literară. Cu personalitatea sa polimorfă — profesor, animator, organizator, — el a fost la Strasbourg, timp de patru săptămîni, sufletul viu al acestei mari familii a profesorilor de franceză de pe toate meridianele.

— Răspunsul e facultativ.

— Nu, răspunsul e foarte ușor și foarte plăcut. Știți că unul din principalele impacturi ale liberalizării politice din România a fost legat de descoperirea francezei în România. Francezii au fost uluiți să vadă că românii, în număr mare, vorbesc franceza, o vorbesc bine, cu afecțiune, sensibilitate, competență. A fost pentru noi o mare descoperire. La BELC primeam cu regularitate colegi din țările din Est dar totuși la stagiile de vară aveam cu totul excepțional cîte un coleg român. De doi ani, legăturile cu România — legăturile lingvistice, de prietenie, relațiile profesionale cu profesorii de franceză s-au înmulțit formidabil. Anul trecut erau zece universitari români din diferite universități românești. Acum sînteți opt profesori români la stagiul de vară. Anul trecut am avut o colegă româncă la stagiul anual, specialistă în lingvistică și pragmatică, care a rămas la noi la stagiul de vară și care predă aici pragmatica, ca orice coleg francez.

— Am putea-o numi, este vorba despre Olga Gălățanu, de la Universitatea din București, bine cunoscută în România.

— Bine cunoscută și în Franța, pentru munca sa de cercetare cu Oswald Ducrot. Am avut ocazia să lucrez cu ea acum doi ani cînd am organizat în Polonia un colocviu internațional intitulat „Umorul în Europa”. A supra legăturilor noastre cu România am avea multe de spus.

— Să sperăm că vom putea organiza ceva în România, împreună cu BELC-ul.

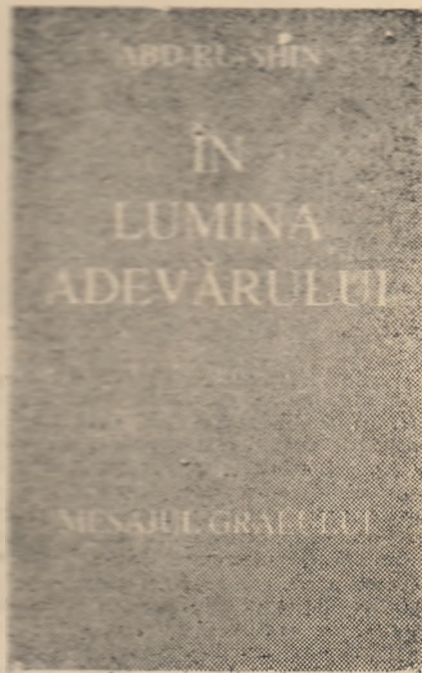
— Sper și eu. Cred în fond că acțiunea se face „cum se spune, „din mers” și noi am început să mergem. N-am făcut mari proiecte oficiale, n-am montat un program vast dar în acești ultimi doi ani am refăcut numeroase legături și ar fi de ajuns acum să le concretizăm printr-o acțiune comună, printr-un program comun și am fi foarte bucuroși să facem ceva împreună cu profesorii români.

— Ne-o dorim și noi. Vă mulțumesc foarte mult.

Marina MUREȘANU IONESCU

■ NEVOIA DE A INTELEGE ■

...într-o lume în care, în orice moment, se pot produce schimbări deosebite...
 ...într-o lume în care, în orice moment, se pot produce schimbări deosebite...
 ...într-o lume în care, în orice moment, se pot produce schimbări deosebite...

- Adevărul sens al existenței...
- Soarta și voința liberă...
- Importanța rolului spiritual al femeii...
- Era Vărsătorului și venirea Fiului Omului.

voacă nici cea mai mică derogare. Legea rămâne ceea ce este ea, ca turnată în bronz: Ceea ce omul seamănă, va recolta însuși!

Aceste câteva cuvinte ascund și semnifică mult mai mult decât admitem în mod obișnuit. Cu o precizie riguroasă, ele exprimă exact procesul real al reciprocității efectelor care acționează în Creație. Nici nu ar putea fi găsită o exprimare mai potrivită. Astfel, cum o recoltă dă însuși cantitatea de boabe ce a fost semănată, la fel și omul răgăsește întotdeauna însuși ceea ce el produce și ceea ce el emite prin intuițiile proprii, după felul voinței sale.

Omul poartă deci în mod spiritual răspunderea a tot ceea ce face. Această responsabilitate este angajată chiar din momentul în care a luat o hotărâre și nu numai de când a împlinit actul, căci fapta nu este decât consecința hotărârii sale anterioare. Hotărârea este deci punctul de plecare al unei voinți angajate. (Vol. II, conf. 1).

Dar autorul acestei însumări prestigioase de cunoașteri noi — care este Mesajul Graalului — nu se limitează numai la reamintirea acestei legi atât de importantă pentru ființa omenească. El a analizat pentru noi chiar și mecanismele acțiunii ei, în toate detaliile. Atunci în planul gândirii, cit și în cel al vorbelor și al faptelor, el ne explică prin ce procese și înălțămuri automate tot ceea ce emitem noi în formă în mod riguros echitabil, urmează apoi o anumită evoluție și, la capătul drumului său, se

Accente ale spiritualității

contemporane

ABD-RU-SHIN

În lumina adevărului

Mesajul Graalului

Putem rupe

înlănțuirea

karmică ? (1)

reîntoarce eu o siguranță perfectă către însuși cel care a emis. Prin atracția afinităților și prin efectele produse astfel, fiecare emisie ne revine deci mai încărcată, ca și o albină ce a tot adunat.

Prin comportamentul și reacțiile noastre de astăzi, ne preparăm soarta noastră de mâine. Creatorul nu are deloc nevoie să ne supravegheze pentru a ne recompensa sau a ne pedepsi. Legile Sale autoactive, imprimate în profunde și puternice linii de forță, cuprind întreaga creație, realizând planul Său și voința Sa. Impărțirea binelui și a răului este asigurată astfel prin legea cauzei și a efectului, fără ca Stăpînul lumilor să fie nevoit să intervină. Fiecare cauză generează în mod necesar un efect de aceeași natură. Recolta care ne revine și care formează destinul nostru corespunde, fără nici o eroare posibilă la calitate — bună sau rea — la ceea ce am semănat. Pe plan material, nimeni nu se va aștepta deci să vadă crescînd grâu sau porumb, dacă a semănat spini sau urzici. Fiecare ființă omenească nu poate astfel să se agate decât de ea însăși, fiindcă este tratată cu toată obiectivitatea și imparțialitatea la tot ceea ce i se întâmplă nepăcut... sau chiar în bine.

Această lege universală în Serviciul Justiției divine este de fapt o cunoaștere veche a oamenilor. Ea este cunoscută sub denumirea de relație între cauză și efect, sau funcția de schimb, sau acțiunea și reacția etc. Prin intermediul a numeroase mișcări spiritualiste — mai mult sau mai puțin influențate de aportul budhi-

mului sau al brahmanismului —, termenul de „karma” a devenit obișnuit în occident. Pentru brahmani, acțiunea denumită „karman” se prelungește inevitabil prin consecințele sale, care constituie karma. Putem spune, de asemenea, că această karma este reacția unui efect asupra aceluia care a fost cauza.

CUM SE FORMEAZĂ ȘI EVOLUEAZĂ KARMA

Aflind că de fapt fiecare este artizanul situația penibilă sau dificilă în care se tesc la început. Funcția karmică este legată astfel adesea de frica unei reparații întunecate și de temut. Dar gîndindu-ne bine, în realitate este o cu noaștere reconfortantă.

Fiindcă fiecare s-a pus el însuși în situația penibilă sau dificilă în care se zbate, aceasta este o demonstrație că fiecare este stăpînul destinului său. Deci, nu există fatalitatea. Secvențele vieții noastre nu sunt fixate sau angajate în mod iremediabil de dinainte. Nici o forță supranaturală, nici un hazard orb nu ne manevrează. Soarta noastră este cu totul în mîinile noastre.

Această certitudine ar trebui să declanșeze la toți aceia care au înțeles-o, un salt eliberator și dorința fermă de a o folosi. Schimbînd orientarea și acționînd conștient, ei vor fi siguri că își vor pregăti zilele luminoase.

O angajare plină de încredere este asigurată mult de viziunea completă a formării, a evoluției și a refluxului karmic, pe care le putem obține grație Mesajului Graalului.

Să luăm de exemplu gîndurile noastre. Legat de acestea, Abd-ru-shin ne explică: „Fiecare gînd emis, ca orice alt lucru din lumea materiei subtile, ia imediat o formă ce reprezintă și fasonază sensul propriu-zis al acestui gînd.

Forța creatoare vie ce traversează și ființele umane, adună elementele materiei subtile cu ajutorul voinței concentrate a unui gînd încheșat, le alipește și le reunește într-o formă care exprimă voința acelei gîndiri. Este deci ceva real, adevărat, ceva care în această lume a formelor-gînduri, prin forța legii atracției afinităților, atrage formele intrudite sau ea însăși este atrasă de ele, după intensitatea forțelor proprii.

Așa cum un gînd incipient este resimțit simultan prin intuiție, la diverse nivele, tot astfel forma sa din materie subtilă preia în ea o viață corespunzătoare” (Vol. II, conf. 15. (Va urma).

Ernest SCHMITT (Château-Thierry — FRANCE

NOTE: — Volumul I al operei „Mesajul Graalului” a fost tradus în limba română și este disponibil (în lei) începînd din luna iunie a.c.

— Persoanele care doresc primirea gratuită a broșurii „Conférences Choisies” (extrase din Mesajul Graalului) se pot adresa în scris la „Editions Françaises du Graal” — 23, rus Colbert — 93100 Montreuil-Bois — FRANCE. Se pot adresa, de asemenea, și la București, la casa poștală C.P. 34—50.

S. C. „PERGODUR” S. A. PIATRA NEAMȚ

str. D. Leonida nr. 2 ; Telefon 618040 ; Telex 25247

vă oferă la prețuri nereactualizate, următoarele :

Nr. crt.	Denumirea materialului	U.M.	Cant.	P.U.
1.	Piston V-650	buc.	4	330,58 lei
2.	Supape reținere	buc.	2	3143,00 lei
3.	Pinion electrostivuator	buc.	5	832,02 lei
4.	Bobine 24 V	buc.	3	271,77 lei
5.	Roată dințată D-2500	buc.	2	1025,65 lei
6.	Furtun flexibil U-650	buc.	20	420,00 lei
7.	Diferențial — Castor —	buc.	1	58480,00 lei
8.	Furtun presiune Ø 19 x 32 x 700	buc.	4	1109,39 lei
9.	Conducte injecție D — 2500	buc.	20	285,47 lei
10.	Bobine GV 717 — El. stivuator	buc.	8	641,62 lei
11.	Pinion inver — Balkancar	buc.	12	921,69 lei
12.	Bandă transportoare cauciuc cu inserție metalică 1000 x 14 x 4	mp.	1405	5100,00 lei
13.	Bandă transportoare cauciuc 500 x 12 x 3	mp.	300	1025,25 lei
14.	Robineți cu pară Ø 200	buc.	13	21959,28 lei
15.	Robineți VA Ø 200	buc.	4	37275,00 lei
16.	Robineți pară-sertar Ø 150	buc.	1	8303,00 lei
17.	Robineți corp conic VA 2 căi	buc.	19	4660,93 lei
18.	Robineți tub oxigen	buc.	50	551,00 lei
19.	Robineți închidere seertar Ø 300	buc.	3	35133,50 lei
20.	Transportor elicoidal	buc.	2	93578,00 lei

Apelați cu toată încrederea la S.C. „PERGODUR” S.A. Piatra Neamț !

REVISTA „FAMILIA”

Concursul literar

IOSIF VULCAN— ADY ENDRE

În zilele 22—24 octombrie 1992 organizăm concursul de creație literară — poezie, proză scurtă și teatru — „Iosif Vulcan-Ady Endre”. Concursul se va desfășura cu ocazia manifestărilor cultural-artistice „Zilele Revistei „Familia”. Pot participa poeți, prozatori și dramaturgi, de limbă română și limbă maghiară, în vîrstă de pînă la 35 de ani, care nu sînt membri ai Uniunii Scriitorilor și nu au debutat în volum.

Lucrările vor fi trimise pe adresa Inspectoratului pentru Cultură al Județului Bihor, Oradea, cod. 3700, str. Romană nr. 3, cu mențiunea „Pentru concursul de creație literară”. Ele vor fi dactilografiate în două exemplare, purtînd fiecare un MOTTO, iar datele concurentului (nume, vîrstă, adresă, profesia și locul de muncă, telefon, colaborări) vor fi conținute într-un plic care va purta același motto. Concurenții pot participa cu pînă la 10—15 poezii, două-trei proze scurte sub 15 pagini fiecare, una-două piese de teatru și vor expedia creațiile lor pînă la data de 12 octombrie 1992.

Juriul, format din personalități ale culturii românești, va acorda următoarele premii :

— două premii I (poezie și proză) în valoare de 15 000 lei fiecare ;

— două premii II (poezie și proză) în valoare de 10 000 lei fiecare ;

— două premii III (poezie și proză) în valoare de 8 000 lei fiecare ;

— un premiu special pentru teatru în valoare de 10 000 lei.

— un premiu special pentru creație în limba maghiară. Câștigătorii vor fi anunțați prin poștă sau telefonic și invitați să participe în zilele de 22—24 octombrie a.c. la decernarea premiilor și la manifestările culturale prilejuite de „Zilele Revistei Familia”.

Cheltuielile de cazare și masă pentru participanți vor fi suportate de către organizatori.

Cetatea Yale

Pentru cineva care provine și care vine aici dintr-o ficțiune, dintr-o lume a neadevărurilor atât de adânci încât pot fi considerate mituri, dintr-un univers uman în care falsul s-a instalat cu atâta strășnicie încât îi poate zdruncina din necredință și pe împărații scepticilor, pentru un asemenea om Cetatea Yale — așa răsturnată cum ar putea apărea ea de pe cealaltă parte a globului — se arată deosebit de ferm implimentată în pământul atlantic al Connecticutului. Cătușul, fostul cătun sau tabără indiană Quinnipiack a fost ales drept așezare de către coloniștii englezi în 1637 iar în 1640 a căpătat numele de New Haven. Printre fondatori se aflau John Davenport și Theophilus Eaton, care au înălțat primul lăcaș de cult la 15 aprilie 1938 în parcul din fața universității, unde este acum „Biserica din piața verde”, încadrată, la câteva zeci de metri, de alte două — una lăterană și alta „a lui Cristos” —, evident pe Strada Templului, colț cu cea a Urmului.

Cetatea universitară absoarbe astăzi cel mai mare număr de salariați din cetatea urbană, din Haven-ul industrial, în scădere ca număr de locuitori în ultimii ani (aproximativ 130 000), cu multe probleme social-economice confruntând cel dintâi primar negru al orașului; un oraș mic așadar, un fel de anexă a marii universități, de care depinde în mod

fundamental și pe lângă care încearcă să se facă cunoscut în țară și în lume.

Colegiul Yale (numele binefăcătorului Elihu Yale), care mai există încă, formând nucleul de bază al unei dintre cele mai mari universități din lume aparținând, în S.U.A., așa-numitei „Ligi a iederii” care cuprinde cele mai vechi și mai renumite opt universități americane, a fost înființat în 1701 la Branford, Connecticut, cu un singur student în primul an. Vechiul campus, ocupând câteva mii de metri pătrați și datînd de la 1900 conține, în principal, acest colegiu. Pînă în 1745 el a fost condus de rectori, după aceea de președinți, iar către sfîrșitul secolului trecut a primit cartea de universitate. Acum are douăsprezece facultăți sau colegii, șaiszeci de catedre care oferă, prin cei o mie patru sute de titulari și peste optzeci de asociații, în jur de două mii de cursuri în fiecare an celor aproximativ unsprezece mii de studenți. Dintre acestea s-au ales și se aleg mari nume ale științei și culturii americane și mondiale, președinți (nu numai americani), laureați ai Premiului Nobel, stele ale sportului, televiziunii, ecranului, scenei.

Universitatea ocupă astăzi aproape jumătate din oraș — orașul cu cele mai multe biserici din Noua Anglie (partea de NE a Statelor Unite cuprinzînd primele „state” coloniale), între care și Connecticut și cu la fel de multe parcuri

ocupate permanent de vergeri și pescării din partea locului și oameni din întreaga lume. În al 291-lea an al existenței universității au fost înscrși la diversele colegii 1339 de studenți din toate cele cincizeci de state, din Canada (26) și de pe celelalte continente, selecționați dintre cei peste 11 000 de candidați, adică unu! din nouă. Fiecare din ei va plăti taxe (dacă nu sînt bursieri) ce se încadrează între 20 și 25 de mii de dolari pe an. Prioritățile lor efective au fost, ca și în anii precedenți, în ordine numerică descrescătoare, Biologia, Engleza, Științele politice, Ingineria, Istoria, Matematica...

Clădirile universitare ca atare (vreo 225 la număr) reprezintă un vast muzeu de stiluri arhitecturale, amintind o serie întreagă de perioade din istoria europeană. Imitații așadar, dar imitații care se constituie în adevărate, inestimabile și impresionante lecții de piatră — piatră roșie, galbenă, cenușie și albă, adesea în combinații policrome. Astfel, Marea aulă este o copie a Capelei Regale de la Versailles, Colegiul Silliman ce străjuiește colțul de nord-est e o replică a lui Petit Trianon, iar Biblioteca Sterling, a doua ca mărime între bibliotecile universitare din lume, e o mănăstire medievală studiată cu atenție acum mai mulți ani de către domnul Umberto Eco și transformată în locul de desfășurare a celebrului său roman.

Mai aproape de oameni și de prezent, această fortăreață înconjurată la propriu cu ziduri de piatră are peste treizeci de cluburi și echipe sportive, numeroase grupuri și formații muzicale (cabaret, filarmonică, orchestră simfonică), un vechi și vestit teatru și câteva trupe de actori-studenți. La acestea se adaugă multiple și vari sub- și micro-structuri academice, patru periodice (două cotidiene și două

săptămînale), revistele academice propriuzise (Yale Studies și Yale Review), mai multe muzee și galerii de artă, observator astronomic, o mare editură și tipografie (datînd din 1908), o poliție universitară, rețea proprie de transport formată din autobuze „suveici” care acoperă întinsul campus, câteva biserici „universitare” și capele (pe lângă marea catedrală din centru, un cimitir cuprins tot în campus și o grădină botanică — în total o suprafață de peste 400 de hectare. Mai sînt apoi și proprietățile din afara orașului și a statului: păduri în Connecticut, New Hampshire și Vermont (locuri de practică și studiu pentru studenții și profesorii Facultății de Silvicultură și Mediu Ambient), rezervații culturale pe malul oceanului, o Fundație pentru Cercetări Geologice în Munții Sierra Madre din Wyoming, un centru acvatic — terestru pentru „recreare și educație”, plus o „sucursală” universitară în Londra.

Pentru a încheia această prezentare sec-faptică, să mai amintesc că toate acestea presupun un buget anual de șapte sute de milioane de dolari (686 451 000 în anul universitar '90-'91, de pildă). Dacă redacția este de acord, voi încerca să revin cu comentarii și de altă natură: cele două discursuri inaugurale pentru anul în curs, scandalul național produs de recente demisii de la Yale (a rectorului, a doi dintre prorectori și ale mai multor decani), relația dintre universitate, oraș, stat și națiune, fascinantă bibliotecă și ucegașele ei manuscrise și cărți rare, monștri care predau, studiază și scriu între aceste ziduri ș.a. (Va urma)

Ștefan AVĂDANEI

Yale, New Haven — Connecticut, septembrie 1992

Corespondență din Polonia

Ruth Rendell (n. 1930) a scris 29 de romane și 7 culegeri de nuvele, din care două sub pseudonimul Barbara Vine. Criticii britanici o numesc „prima doamnă a misterului”, „regina crimei” și o consideră drept o nouă Agatha Christie. A obținut premii pentru Un demon, după părerea mea (1976), Lacul întunericului (1980), Noua prietenă (1984), Copacul din miini (1985), Ochiul adaptat la întuneric (1986), Carne vie (1986), O inversare fatală (1987). Ciclul Wexford îl are ca protagonist pe un inspector de poliție preocupat de găsirea criminalilor, dar și de complicațiile vieții sale familiale, dublat, precum Sherlock Holmes de doctorul Watson, de adjunctul său Burden. Seria de „thrillers” psihologice are intrigi ingenioase și teme conduse subtil spre „suspense”. Cărțile sale au fost traduse în numeroase limbi. Trăiește și scrie în Suffolk, într-o fermă din sec. al XVI-lea. Să mori fericit face parte din ultimul său volum de nuvele Păunul de aramă (1991).

Stau lângă patul lui, în rezerva albă de spital. „Locul ăsta îmi amintește de ceva ce i s-a întâmplat unui prieten de-al meu”. „Ce prieten?” îl întreb. „Nu-l cunosti. Oricum e mort. Sau mort pentru această lume”. Se uită pe furis la mine. Privirea lui mă face să-l întreb ce vrea să spună. „Am să-ți povestesc despre el”. Își culcă din nou capul pe pernă și se uită la tavanul alb. „Demult, acum cel puțin douăzeci de ani, a avut o relație cu o femeie”. Il intrerup. „Haida-de, am o relație cu tine, cu lăptarul”. „Bine, bine, o aventură. Nu-mi place cuvîntul. L-am luat de la Miriam”. Miriam e soția lui. „O aventură. O dragoste trecătoare. Era însurat, se înțelege. Dar era îndrăgostit de acea femeie. Profund. Era un romantic. Nu i-a spus soției, dar ea a aflat și s-a terminat”. „Cum se numea?” întreb. „Prietenă? Suzana. Nu era mai tinără ca soția lui, sau mai chipeșă, sau mai deșteaptă. Și, de altfel, nici unul din ei nu mai era tinăr. Chiar atunci, pe vremea aceea, nu mai erau tineri. Am spus că s-au despărțit, dar numai pentru un timp. Au reînceput în secret și cînd soția a aflat din nou, Suzana a fost cea care a intrerupt. Spunea că nu e corect pentru nici unul din ei, n-a mai răspuns la telefon sau la scrisori și, după un timp, totul s-a stins, așa cum se întimplă. Oricum, au trecut de atunci douăzeci de ani, cum spuneam. Soția lui rostea numele Suzanei de cite ori se certau. Îți poți închipui. Iar el nu se putea stăpîni să n-o compare dezavantajos cu Suzana, atunci cînd ea îl supăra. Dar, după un timp, n-au mai invocat-o, deși prietenul meu se gîndea mereu la ea. Spunea că nu trece o zi fără să se gîndească la ea. O visa. Ajunsese să aștepte visele cu nerăbdare, pentru că, măcar pe această cale, o vedea uneori”. „Bietul de el”, spun. „Da, era un romantic”.

Afară este aproape la fel de alb ca în rezervă.

RUTH RENDELL: Să mori fericit

Zăpadă pe pămînt și pe crengile copacilor. Își întoarce fața spre ninsoarea orbitoare, încrețindu-și pleoapele. „I s-a întimplat ceva îngrozitor. Vorbesc de prezent, mai mult sau mai puțin. I-au spus că nu mai are de trăit decît câteva luni, și cum se exprimă, i-a intrat în cap că trebuie s-o vadă pe Suzana înainte de moarte. Ca să poată muri fericit sau, cel puțin, mulțumit că a putut-o vedea”. „Știa unde se află?” îl întreb. „O, da, știa. Trebuie să înțelegi că, deși nu mai vorbeau despre ea, el și soția lui, el știa totul despre ea, tot ce i se întimplase. Știa că s-a mutat, că s-a măritat. A fost ea o agonie pentru el, cînd s-a măritat. Știa ziua și ora și stătea uitîndu-se la ceas. Soțul ei a murit, dar el a încercat să nu se bucure. I-a trimis flori, anonim, nu pentru defunct, ci pentru ea. A fost singurul contact, dacă se poate numi așa, între ei în toți acești ani. Acum, s-o revadă, devenise o obsesie. Visa la asta, nu se mai gîndea la nimic altceva. Soția lui îi spusese că va face orice pentru el, că va încerca să facă orice îi va cere. Adu-mi-o pe Suzana, i-a spus. Vreau s-o văd înainte de a muri. Ei bine, nu asta înțelegea ea să facă pentru el. Îți poți închipui. Ea a țipat, a plîns și a spus că dacă Suzana vine acasă la ei — el era încă acasă, a mers mai tîrziu la spital —, o omoară. O, nu fi copil, i-a spus el. Dramatizezi orice. Sîntem bătrîni acum, nu mai putem face nimic. Uită-te la mine, fii rezonabilă, de ce nu-mi acorzi un pic de fericire? N-am să te mai supăr mult. Ești soțul meu,

spunea, ești al meu. Pe mine ar trebui să vrei să mă vezi. Doamne, o vedea în fiecare minut, în fiecare zi. Am să smulg firele de la telefon, spunea ea. Dacă-i scrii, nu-ți trimite scrisoarea, o să ard toate scrisorile către ea. Și dacă vine aici, o omoar. Îi dau în cap ca unui hoț pe care îl prind în casă”. Mă privește fix și respiră repede. Lumina albă de pe față îi dă o paloare cadaverică. „Ușurel, îi spun. „Da, o să încerc”. Reușește să zîmbească. „Nu-și vedea numai soția. Il vizitau și vecinii. Și prietenii vechi. L-a rugat pe unul din ei să-i pună scrisoarea. Și Suzana i-a răspuns imediat. Soția lui nu-i putea ascunde scrisorile, nu știa de la cine sînt. Scrisoarea l-a făcut atât de fericit, o așteptase douăzeci de ani, simțea că poate muri, atît era de fericit. Și poate era mai bine să fi murit. Poate că era mai bine... I-a telefonat, i-a vorbit, au stabilit cînd să vină. Să-i audă vocea era un fel de extaz. I-a spus soției că vine Suzana și că ar fi bine ca ea să lipsească de acasă. O omoar înainte ca să intre pe ușă. I-a spus soția. Ți-am spus că Suzana și soția lui nu se întîlniseră niciodată? Niciodată. Nu-și auziseră vocea la telefon. Bineînțeles că el n-a crezut-o c-o va omoari. Cine ar fi crezut-o? N-a crezut nici măcar c-o s-o insulte”. „Ce s-a întimplat cînd a venit Suzana?” îl întreb.

Spitalul este situat într-un parc. Cedrii par negri și zdrențuiți pe fondul ninsoării. Se vîd uneori mașinile vizitatorilor trecînd prin poarta de la intrare. Privește o mașină care se tirăște strecurîndu-se printre nămeți. „El a auzit-o sunînd la ușă și a așteptat. I s-a părut o veșnicie pînă cînd a urcat. Soția lui era cu ea. Suzana era schimbată, dar lui nu-i păsa, toți se schimbaseră, cum s-ar putea altfel? Nu l-a atins. Nici măcar mîna. Ea și soția lui s-au așezat și vorbeau pe deasupra lui. Vorbeau despre cărțile pe care le citiseră, împletit, acuarelă, golf — niciodată nu-și dăduse seama că au atîtea lucruri în comun. Chiar semănau. După un timp, au plecat. Suzana a revenit a doua zi, dar a stat doar două minute. A cinat la parter cu soția lui și au privit la televizor o emisiune despre grădinărit. O zi mai tîrziu el trebuia să intre în spital”. „Acest prieten”, spun, „ești tu, nu-i așa?”. „Cum de știi?” „Așa-i întotdeauna”, spun. „Și presupun că eu am trimis scrisoarea ta”. Confirmă. Pare foarte obosit. Ușa se deschide și intră două femei, Miriam, înaltă, rumenă, cu haină de blană și căciulă, ceea ce o face să semene cu o pisică, cu cizme înalte, cu fermoar, și cealaltă, la fel, cu blană și cizme, dar ceva mai înaltă. Miriam mă prezintă. „Nu putem sta prea mult, dragă. Invățăm italiana și avem lecția la ora două. Intenționăm să plecăm împreună la Roma de Paști și n-avem timp de pierdut. Dă-i bomboanele, Suzana, și hai să ne grăbim. Dacă nu mai ninge miine, avem lecții de golf toată săptămîna, așa că nu cred că te vom mai vizita pînă luni”.

Traducere și prezentare Petruța SPANU

Cititorii din străinătate se pot abona și direct la redacție, prin depunerea în contul nostru 47.21.71.66.50.10 la B.C. Iași, a sumelor corespunzătoare — în dolari S.U.A. sau echivalent în alte monede convertibile. Zona europeană: 96 dolari S.U.A. (1 an). Zona americană și australiană: 108 dolari S.U.A. (1 an). În abonament este inclus și serviciul de expediere efectuat de redacție. Cont în lei, la B.C. Iași: 655160830.

Redactor șef: IOAN IOLBAN
Secretar general de redacție: VASILE CONSTANTINESCU
Redacția: ■ Bogdan Mihai MANDACHE ■ Stefan OPREA ■ Cassian Maria SPIRIDON ■ Valeriu STANCU ■ Nicolae TURTUREANU ■ Secretariat de redacție: ■ Virginia BURDUJA ■ Mariana STANCU ■ Carmen VERICEANU ■ Contabil șef: Nicolae VECHIU ■ Secretare dactilografă: Adela GACEA ■ Angelica MORARU ■ Sector difuzare: Cătălin NICOLAU ■ Corespondenți din străinătate: Paolo GIANFELICI (Italia) ■ Horst FASSEL (Germania) ■ Petruța SPANU (Polonia) ■ Ștefan AVĂDANEI (S.U.A.) ■ Vania ATUDOREI (Canada) ■

Tiparul: S.C. „Dosoftei” S.A., str. Sf. Lazăr 49, Iași, 6600.

Redacția și administrația: str. V. Alecsandri nr. 8, Iași, 6600.
Telefoane. Redactor șef: 98/146433; Redacția și secretariat redacție: 98/113906; Contabil șef și Difuzare: 98/113923.

Poziția în Catalogul Presei Interne: 842.
ISSN: 1220-4560.